

Centrum pro ekonomiku a politiku

Českoslovenští a čeští prezidenti

Marek Loužek (ed.)

Miloslav Bednář, Věra Olivová,
Jiří Pernes, Marie L. Neudorfllová

Sborník textů č. 23/2002

cep
CENTRUM
PRO EKONOMIKU A POLITIKU

Obsah

Předmluva Václava Klause 7

A. Českoslovenští a čeští prezidenti

I. Přehled voleb prezidenta 1918–2003 11

II. Životopisy československých (českých) prezidentů v datech

Tomáš G. Masaryk 13

Edvard Beneš 17

Emil Hácha 20

Klement Gottwald 23

Antonín Zápotocký 27

Antonín Novotný 29

Ludvík Svoboda 31

Gustáv Husák 34

Václav Havel 37

Václav Klaus 40

III. Vybrané projevy prezidentů

První poselství prezidenta Československé republiky
Tomáše Garrigue Masaryka (22. prosince 1918) 43

Rozhlasový projev státního prezidenta Protektorátu
Čech a Moravy Emila Háchy k národu (16. března 1939) 55

Poselství prezidenta Československé republiky Edvarda Beneše
v Prozatímním národním shromáždění (28. října 1945) 57

Projev prezidenta ČSR Klementa Gottwalda při slavnostním otevření
Musea V. I. Lenina v Lidovém domě v Praze (21. ledna 1953) 75

Českoslovenští a čeští prezidenti

Vydává CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku

Politických vězňů 10, Praha 110 00

Tel. a fax: 222-192-406, e-mail: cep@cepin.cz

Editor: PhDr. Ing. Marek Loužek

Sazba: Vladimír Vyskočil - KORŠACH

Tisk: PB tisk Příbram

Vydání první

ISBN 80-86547-22-1

Ekonomika, právo a politika č. 23/2002

ISSN 1213-3299

Z novoročního projevu presidenta ČSR Antonína Zápotockého (1. 1. 1955)	79
Z projevu presidenta republiky Antonína Novotného na slavnostním zasedání ÚV KSČ u příležitosti 40. výročí založení KSČ (13. května 1961)	82
Projev presidenta ČSSR Ludvíka Svobody po návratu z Moskvy (27. srpna 1968)	85
Z projevu presidenta ČSSR Gustáva Husáka na slavnostním zasedání ÚV KSČ k 30. výročí Vítězného února (23. února 1978)	87
První projev prezidenta republiky Václava Havla ve Federálním shromáždění (23. ledna 1990)	91
Inaugurační projev prezidenta České republiky Václava Klause (7. března 2003)	103

IV. Postavení našeho prezidenta podle různých ústav

Z Ústavní listiny Československé republiky č. 121/1920 Sb.	105
Z Ústavy Československé republiky č. 150/1948 Sb.	109
Z Ústavy Československé socialistické republiky č. 100/1960 Sb.	113
Z Ústavního zákona o československé federaci č. 143/1968 Sb.	115
Z Ústavy ČR č. 1/1993 Sb.	118

B. Příspěvky na semináři „Čeští prezidenti“ (Masaryk, Beneš, komunisté, Havel)

Miloslav Bednář: Tomáš Garrigue Masaryk jako prezident ČSR	125
Věra Olivová: Edvard Beneš - evropský státník první poloviny 20. století	133
Jiří Pernes: Komunističtí prezidenti a jejich životní osudy	138
Marie L. Neudorflová: Václav Havel a jeho politická filozofie	145

Předmluva

Sborník č. 23/2003, který čtenář dostává do rukou, je mimořádný a proto jsme se mu rozhodli dát pevnou vazbu. Vzhledem k nedávné volbě prezidenta republiky chceme veřejnosti nabídnout seriózní publikaci o československých a českých prezidentech, včetně jejich vybraných projevů a ústavního vymezení jejich role.

Čtěl bych podotknout, že sborník byl připravován dávno předtím, než byl znám výsledek volby prezidenta republiky. Pro někoho možná překvapivý výsledek třetí volby se do sborníku promítá tím, že v něm uvádíme i můj životopis i záznam mého inauguračního projevu.

Zabývali jsme se otázkou, nakolik je správné do publikace zahrnout „nedemokratické“ prezidenty a kolik přidělit místa jim. Dospěli jsme k závěru, že distancovat se od moderní české historie a vybírat prezidenty podle ideologie či osobní sympatie možné není. Proto jsme do sborníku zařadili všechny.

Životopisná data Tomáše G. Masaryka, Edvarda Beneše či Emila Háchy jsou napínavým čtením. Neméně zajímavé jsou životní osudy komunistických prezidentů - Klementa Gottwalda, Antonína Zápotockého, Antonína Novotného, Ludvíka Svobody a Gustáva Husáka. Chybět nemůže ani náš předposlední prezident, Václav Havel, který významně přispěl ke svobodě v naší zemi.

Mimořádným zážitkem byla pro mne a bude jistě i pro vás četba vybraných projevů. Čtenář tak má možnost připomenout si první poselství presidenta T. G. Masaryka z 22. prosince 1918 i poselství presidenta E. Beneše z 28. října 1945. Zajímavé může být srovnání rozhlasového projevu Emila Háchy z 16. března 1939 s projevem Ludvíka Svobody po příjezdu z Moskvy v srpnu 1968. U projevů komunistických prezidentů udělal editor výňatky. U Václava Havla je vybrán první projev ve Federálním shromáždění ze dne 23. ledna 1990.

Název sborníku zní „Českoslovenští a čeští prezidenti“: drtivá většina z nich jsou prezidenty českoslovenští - ať už první či druhé republiky, období komunismu či porevolučního období. Užitečné je proto srovnání ústavního vymezení postavení prezidenta podle pěti ústav - ústavní listiny ČSR z roku 1920, ústavy ČSR z roku 1948, ústavy ČSSR z roku 1960,

ústavního zákona o československé federaci z roku 1968 a konečně ústavy České republiky z roku 1993.

Sborník uzavírá záznam čtyř projevů na semináři Centra pro ekonomiku a politiku o našich prezidentech, který se konal 14. ledna 2003. Vystoupili na něm Miloslav Bednář z Filozofického ústavu České akademie věd, profesorka Věra Olivová z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Jiří Pernes z Ústavu pro soudobé dějiny České akademie věd a Marie L. Neudorfflová z Masarykova ústavu České akademie věd.

Pokud sborník přispěje k lepšímu poznání moderní české historie a k přiblížení tradice českého prezidentství, splní svůj účel. Je dobře, když CEP vedle čistě ekonomických témat nezapomíná ani na oblast historie a politikologie. Protože „Českoslovenští a čeští prezidenti“ je čtením nejen aktuálním, ale nesmírně poutavým a poučným, může být sborník příjemným osvěžením nejen pro odbornou, ale i laickou veřejnost.

Václav Klaus, 27. března 2003

A

Českoslovenští a čeští prezidenti

I. Přehled voleb prezidentů republiky

Datum	Zvolení
14. listopadu 1918	prezidentem Československé republiky zvolen v nepřítomnosti na dvouleté funkční období T. G. Masaryk
27. května 1920	prezidentem Československé republiky znovuzvolen T. G. Masaryk
27. května 1927	prezidentem Československé republiky znovuzvolen T. G. Masaryk
24. května 1934	prezidentem Československé republiky znovuzvolen T. G. Masaryk (abdikoval 14. prosince 1935)
18. prosince 1935	prezidentem Československé republiky zvolen Edvard Beneš abdikoval pod nátlakem 5. října 1938; 22. října odchází do exilu
30. listopadu 1938	prezidentem Československé republiky zvolen Emil Hácha
<i>Po rozbití Československa</i>	<i>- státním prezidentem Protektorátu Čechy a Morava po 16. březnu 1939 Emil Hácha</i> <i>- prezidentem samostatného Slovenského státu po 14. březnu 1939 Jozef Tiso</i>
28. října 1945	prezidentem Československé republiky potvrzen Edvard Beneš
19. června 1946	prezidentem Československé republiky znovuzvolen Edvard Beneš (abdikoval 7. června 1948)
14. června 1948	prezidentem Československé republiky zvolen Klement Gottwald (zemřel 14. března 1953)
21. března 1953	prezidentem Československé republiky zvolen Antonín Zápotocký (zemřel 13. listopadu 1957)

19. listopadu 1957 prezidentem Československé republiky zvolen **Antonín Novotný**
12. listopadu 1964 prezidentem Československé socialistické republiky znovuzvolen **Antonín Novotný** (abdikoval 22. března 1968)
30. března 1968 prezidentem Československé socialistické republiky zvolen **Ludvík Svoboda**
22. března 1973 prezidentem Československé socialistické republiky znovuzvolen **Ludvík Svoboda** (abdikoval 29. května 1975)
29. května 1975 prezidentem Československé socialistické republiky zvolen **Gustáv Husák**
22. května 1980 prezidentem Československé socialistické republiky znovuzvolen **Gustáv Husák**
23. května 1985 prezidentem Československé socialistické republiky znovuzvolen **Gustáv Husák** (abdikoval 10. prosince 1989)
29. prosince 1989 prezidentem Československé socialistické republiky zvolen **Václav Havel**
5. července 1990 prezidentem České a Slovenské federativní republiky znovuzvolen **Václav Havel** (abdikoval 20. července 1992)
26. ledna 1993 prezidentem České republiky zvolen **Václav Havel**
20. ledna 1998 prezidentem České republiky znovuzvolen **Václav Havel**
28. února 2002 prezidentem České republiky zvolen **Václav Klaus**

II. Životopisy prezidentů v datech

Tomáš Garrigue Masaryk

- 1850 Tomáš Masaryk se narodil 7. března v Hodoníně na jižní Moravě jako syn kočího a kuchařky.
- 1864–65 Pracuje jako kovářský učeň.
- 1865–72 Studuje na gymnáziích v Brně a ve Vídni.
- 1872–76 Studuje na Vídeňské univerzitě, kde získává doktorát filozofie. Jeho disertační práce má námět „Podstata duše u Platóna.“
- 1876–77 Pobývá jako soukromý učitel v Lipsku, kde se setkává s Američankou Charlottou Garrigue.
- 1878 Jede poprvé do Ameriky; 15. března uzavírá v New Yorku sňatek s Charlottou Garrigue a její příjmení připojuje ke svému.
- 1879 Habilituje se spisem „Sebevražda jako hromadný společenský jev moderní civilizace“ a přednáší pak sedm semestrů na Vídeňské univerzitě jako soukromý docent.
- 1881 Publikuje v němčině revidovanou habilitační práci o sebevraždě; českou verzi pod názvem „Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty“ vydává v roce 1904.
- 1882 Je jmenován mimořádným profesorem filozofie na nové české univerzitě v Praze; řádná profesura je mu udělena v lednu 1897.
- 1883 Zakládá měsíčník *Athenaeum*, časopis věnovaný kritickému zkoumání české kultury a vědy.
- 1885 Publikuje své hlavní filozofické dílo *Základové konkrétné logiky: Třídění a soustava věd*; v roce 1887 vychází rozšířená německá verze.
- 1886–88 Skupina vzdělanců, sdružených kolem časopisu *Athenaeum*, odhaluje jako novodobé padělky údajně staré rukopisy (krá-

- lovédvorský a zelenohorský), které měly dokládat ranou vyspělost středověké české kultury; Masaryk hraje v tomto odhalení důležitou roli.
- 1887 Jede do Ruska, kde diskutuje s Tolstým; znova navštěvuje Tolstého v letech 1889 a 1910; odmítá učení Tolstého o neodporování zlu.
- 1891 Je zvolen do vídeňského parlamentu jako poslanec za mladočeskou stranu, ke které se připojil jako člen skupiny „realistů“.
- 1893 Vzdává se poslaneckého mandátu, nespokojen s planým radikalismem mladočechů a zklamán vnitrostranickými hádkami.
- 1895–98 Roky intenzivní tvůrčí práce, zasvěcené hlavně českým problémům; Masaryk formuluje své názory na smysl českých dějin a předkládá český politický program; představuje se jako politický myslitel, jehož názory mají pevný mravní a náboženský základ; publikuje spisy *Česká otázka* (1895), *Naše nynější krize* (1895), *Jan Hus* (1896), *Karel Havlíček* (1896), *Otázka sociální* (1898).
- 1899–1900 Dva procesy s Leopoldem Hilsnerem, židovským mladíkem obžalovaným z vraždy dvou křesťanských dívek, vyvolávají četné projevy antisemitismu v české společnosti. Masaryk vede kampaň proti rasovým předsudkům, zvláště proti pověře o židovské rituální vraždě.
- 1900 Spolu s některými svými stoupenci ze skupiny „realistů“ zakládá novou politickou stranu, českou stranu lidovou (realistickou), později přejmenovanou na pokrokovou stranu. Nemá s ní velký úspěch. V české politice má nová strana jen marginální význam.
- 1902 Cestuje podruhé do Ameriky; přednáší na Chicagské univerzitě o české literatuře a historii a o obecných slovanských otázkách.
- 1907 Vstupuje znova do vídeňského parlamentu jako poslanec realistické strany, zvolený s pomocí sociálních demokratů; je poslancem až do první světové války, celkem po dvě volební období. Podniká třetí cestu do Ameriky; na sjezdu nábožen-

- ských liberálů v Bostonu přednáší o náboženství v Rakousku; navštěvuje české krajany v řadě amerických měst.
- 1907–08 Vede parlamentní akci na obranu svobody vědy; hájí rakouského profesora Ludwiga Wahrmunda, pronásledovaného za přednášku o rozporech mezi vědou a církevní doktrínou.
- 1909–11 Po anexi Bosny-Hercegoviny ostře kritizuje zahraniční politiku Rakousko-Uherska, zvláště jeho alianci s Německem; hájí jižní Slovanů, obžalované z velezrady v procesu v Záhřebu; svědčí proti historikovi Heinrichu Friedjungovi, aby se zastal rakouských Jihoslovanů, na které Friedjung zaútočil na základě falešných dokumentů.
- 1913 Publikuje v německém vydání první dva díly svého velkého spisu *Rusko a Evropa*, třetí díl vychází poprvé v roce 1967 v překladu do angličtiny.
- 1914–17 První světová válka. Masaryk se rozhoduje pro Spojence a jejich boj proti Rakousko-Uhersku a Německu; jede do Itálie, Švýcarska, Francie a Anglie; v Paříži zakládá s Edvardem Benešem a Milanem R. Štefánikem Československou národní radu; v Rusku a ve Francii se formují československé vojenské jednotky.
- 1917–18 Masaryk cestuje do Ruska; po bolševické revoluci konsoliduje československou legii, která je prohlášena za část československé armády ve Francii a má se podle dohody s bolševiky přesunout na západní bojiště.
- 1918 Masaryk přijíždí do Spojených států amerických; Francie a Anglie uznávají Československou národní radu jako de facto československou vládu; stejné uznání získává Masaryk od americké vlády. V Praze volí revoluční Národní shromáždění Masaryka prvním prezidentem Československé republiky. Masaryk publikuje spis *Nová Evropa*, nástin poválečné evropské rekonstrukce.
- 1920 Masaryk je zvolen prezidentem podle nové československé ústavy; do nejvyšší státní funkce je pak zvolen ještě dvakrát, v letech 1927 a 1934.
- 1925 Pod názvem *Světová revoluce* vychází jeho kniha memoárů

a politických a historických úvah o přelomové době, jejímž mezníkem byla první světová válka.

- 1928 Karel Čapek publikuje první svazek *Hovorů s T. G. Masarykem*; ve formě dialogu s Čapkem vypráví Masaryk příběh svého života a v poslední části *Hovorů* přednáší své filozofické krédo.
- 1935 Masaryk se ze zdravotních důvodů vzdává úřadu prezidenta.
- 1937 Umírá v Lánech 14. září.

Edvard Beneš

- 1884 Edvard Beneš se narodil 28. května v Kožlanech na Rakovnicku jako nejmladší syn v maloroľnické rodině.
- 1896–1904 Po studiích na vinohradském gymnáziu se zapisuje na filozofickou fakultu v Praze.
- 1904–07 Odjíždí do Paříže, kde studuje na Sorbonně a na Svobodné škole politických a sociálních nauk. Ve Francii setrval, s výjimkou krátkého pobytu v Londýně, do roku 1907, kdy přesídlil do Berlína.
- 1908–09 Vysokoškolské studium ukončil nejprve doktorátem práv v Dijonu (1908) a o rok později složením rigorózních zkoušek v Praze.
- 1910–13 Tři roky vyučoval na pražské obchodní akademii a pak, po habilitaci v oboru filozofie, přichází přednášet sociologii na univerzitu.
- 1914 Propuknutí 1. světové války jej podnítilo k organizování vnitřního odboje „Maffie“. Obstarával zejména spojení mezi Prahou a Masarykem ve Švýcarsku.
- 1915 V září 1915 odešel do zahraničí a od té doby jsou jeho životní osudy úzce spjaty s osobnostmi T. G. Masaryka a M. R. Štefánika. Žije v Paříži, kde také organizuje a řídí jednotlivé složky zahraniční emigrace, podílí se na propagaci československého politického programu.
- 1916 Podílí se na ustanovení Československé národní rady (1916), kde zastává místo generálního tajemníka. Společně s M. R. Štefánikem jedná s představiteli dohodových mocností o zřízení samostatných čs. vojenských jednotek.
- 1917–18 Po získání souhlasu i podpory byly postupně vytvořeny legie ve Francii (prosinec 1917), Rusku (únor 1918), Itálii (duben 1918). Výrazným výsledkem Benešovy diplomacie bylo uznání Československé národní rady jako představitele nového československého státu ze strany Francie (červen 1918), Anglie (srpen 1918), Itálie (říjen 1918). To současně umožnilo přístup zástupců Čs. národní rady na jednání států Dohody.

- 28.10.1918 Beneš jako představitel zahraničního odboje jednal v Ženevě s domácími politiky o budoucnosti nového státu a po dohodě s nimi se stal prvním ministrem zahraničí nového státu. Domů se však vrátil až za rok, neboť už v listopadu 1918 musel v Paříži zabezpečovat historicky neexistující jižní hranici Slovenska a jeho vymanění z Uher, a současně také prosadit uznání historických hranic českého státu.
- 1919–20 Beneš obhájil v mírových smlouvách z roku 1919 a 1920 koncept práva československého národa na sebeurčení. Jako tvůrce československé zahraniční politiky se jej snažil zabezpečit mezinárodními úmluvami.
- 1919–26 Od vzniku státu byl ministrem zahraničí a v letech 1919–26 a 1929–35 poslancem Národního shromáždění.
- 1921–22 Beneš je premiérem.
- 1923–35 Člen Čs. strany národně socialistické. Jako místopředseda strany výrazně ovlivňoval její politiku.
- 18.12.1935 Po abdikaci prezidenta T. G. Masaryka je 18. 12. 1935 zvolen za hlavu čs. státu.
- 1920–32 Edvard Beneš stál u zrodu Společnosti národů a jako její předseda (1920), člen Rady (1923–27) a bezpečnostního výboru prosazoval politiku kolektivní bezpečnosti. S poválečnou evropskou velmocí Francií uzavřel spojeneckou smlouvu (1924) a již předtím, v letech 1920–22, smlouvami s Jugoslávií a Rumunskem vytvářel obranný systém Malé dohody.
- 1938–45 Po Mnichovu přestal věřit Západu a za nejlepší garanci pro svůj plán pokládal pevné spojení se SSSR. To jej vedlo k uzavření smlouvy s ním už v prosinci 1943, ačkoliv jej Britové před tím varovali. Občany doma vyzýval, aby jeho cestu do Moskvy chápali „v duchu celé naší národní historie posledních století“.
- 1943 V politickém systému byl ochoten připustit kromě Komunistické strany Československa pouze strany socialistické a strany levé buržoasie a hodlal zavést v zemi velmi

- radikální změny hospodářské a sociální. O tom v Moskvě v prosinci 1943 jednal se zahraničním vedením KSČ. Přes Moskvu se také vracel do osvobozené vlasti.
- 16.5.1945 Po triumfálním příjezdu do Prahy 16. 5. 1945 začal Beneš svými dekrety uskutečňovat záměr „*revoluci nacionální spojit s revolucí hospodářskou*“.
- 28.10.1945 Prezident Beneš byl potvrzen v úřadě Prozatímním národním shromážděním.
19. 6. 1946 Beneš znovu zvolen prezidentem.
- únor 1948 Beneš vycházel z úvahy, že Československo neleží mezi Západem a Východem, ale mezi Německem, v jehož přeměnu nevěřil, a Sovětským svazem, v jehož možnou demokratizaci věřil. Proto přijal demisi nekomunistických ministrů.
7. 6. 1948 Beneš abdikoval z funkce prezidenta.
3. 9. 1948 Umírá v Sezimově Ústí.

Emil Hácha

12. 7. 1872 Emil Hácha se narodil v Trhových Svinách.
- 1896–1913 Absolvoval právnickou fakultu pražské university. Působil jako úředník zemského výboru Království českého a rada Nejvyššího správního soudního dvora ve Vídni.
- 1914–18 Za 1. světové války spolupracoval s dr. Ferdinandem Pantůčkem, napojeným na Maffii, který byl po vzniku ČSR jmenován prezidentem senátu Nejvyššího správního soudu. Hácha se stal jeho členem.
- 1925 Po Pantůčkově smrti T. G. Masaryk jmenoval Háchu prezidentem Nejvyššího správního soudu.
- 1918–38 Hácha publikoval vědecké práce z oboru mezinárodního práva, byl expertem na anglosaské právo a také znalcem anglické literatury; se svým bratrem přeložil i humoristický román „Tři muži ve člunu“ Jeroma Klapky Jeroma. Jako uznávaný právník byl soudcem haagského soudního dvora a před Mnichovem působil po několik let jako člen legislativní rady, poradního orgánu vlády.
- 1938 V únoru 1938 umírá Háchovi choť Marie, s níž měl šťastné a harmonické manželství.
- 30.11.1938 Po Mnichovu, abdikaci E. Beneše na úřad prezidenta, přijetí ústavního zákona o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi a změně názvu státu na Česko-Slovensko byl dne 30. 11. 1938 zvolen jako nezávislá osobnost prezidentem republiky. E. Beneš mu ke zvolení gratuloval. Když po svém zvolení prezidentem Česko-Slovenska trávil Hácha vánoce na Slovensku, dostalo se mu od J. Tisa příslibu, že dosažená slovenská autonomie je vrcholem snah Slováků.
- 14.3.1939 Při svém odjezdu do Berlína 14. března 1939 byl Emil Hácha ještě prezidentem Česko-Slovenska, byl Mnichovskou dohodou a Vídeňskou arbitráží z podzimu 1938 okleštěného a vnitřně přetvořeného. Když začal jednat s Hitlerem, neexistoval už ani tento stát, neboť sněm v Bratislavě vyhlásil v poledne toho dne slovenskou samostatnost. Po brutálním

nátlaku v noci ze 14. na 15. března vyčerpán, už „div ne mrtev“, Hácha svěřil Čechy a Moravu „pod ochranu Říše“.

- 16.3.1939 16. března vyhlásil Hitler v Praze Protektorát Čechy a Morava a Hácha se stal jeho státním prezidentem.
- 1939 Po vyhlášení Protektorátu se Hácha ocitl v těžké situaci. Okupanti a gestapo byli pro něj „bestie a hyeny“, K. H. Frank „odporný krokodýl“. Dokud mohl spolupracovat s A. Eliášem – tedy do příchodu Heydricha do Prahy – jeho postup odpovídal premiérově politice retardace.
- Říjen 1939 Prezident Hácha odmítl v říjnu 1939 slib věrnosti Hitlerovi, říšskému protektorovi K. von Neurathovi podával protesty proti germanizaci, žádal o propuštění zatčených vlastenců včetně vysokoškolských studentů. Přes Eliáše a Z. B. Dohalského byl ve spojení s Benešem.
- 12.4.1941 Ještě 12. dubna 1941 sdělil Benešovi: „*Souhlasím se společným postupem a podřizuji se mu*“. Za pět dní odpověděl Beneš do Prahy: „*Odpověď Háchy a Eliáše jsem obdržel. Děkuji jim upřímně. Je to odpověď mužná, statečná a důstojná. Nebude jim zapomenuta.*“
- 1941–42 Situace se změnila po příchodu Heydricha do Prahy. Po zatčení Eliáše se zastupující říšský protektor snažil Háchu zlomit rozpoutáním teroru (v rámci prvního stanného práva) a likvidací jemu blízkých osob. Když byl zatčen J. Havelka, Hácha pod hrozbou své demise dosáhl jeho propuštění do domácího vězení, ale Eliáše se mu už zachránit nepodařilo. Navíc Heydrich odhalil Háchovo spojení na Z. B. Dohalského a tlak ještě vystupňoval. Sítil i tlak na „domácí“ frontě od kolaborantských kruhů, které vycítily svou šanci. Jmenování E. Moravce do vlády na Frankův návrh Hácha ještě v lednu 1942 odmítl, ale nakonec se podvolil. Pak přišel atentát na Heydricha.
- Květen 1942 Politický tajemník Benešův a věrný mluvčí jeho názorů P. Drtina v rozhlasovém vysílání z Londýna vysvětloval, že vše, co se stalo od 21. září 1938 včetně Benešovy abdikace, bylo vynuceno násilím, a není proto právně a politicky platné: „Proto si to také nikdy dr. Beneš nedal žádným ústav-

ním orgánem parlamentním schválit, aby tím národ vázán nebyl.“

- 9.6.1942 Dne 9.června 1942, při pohřbu Heydricha, jednal Hácha v Berlíně znovu s Hitlerem. Vůdce hrozil likvidací a vystěhováním zbytku českého národa ještě během války. V době heydrichiády, po vyhlazení Lidic a masových popravách a výhrůžkách Hitlera se Hácha zlomil. Navíc u něj postupovala rychle arterioskleróza, a jak po válce prohlásil Národní soud, který nebyl Háchovi nijak příznivě nakloněn, od ledna 1943 nebyl fakticky odpovědný za své činy. Osamělý, nemocný a duševně zlomený starý muž neměl důvěru okupantů, ani českých fašistů, ale už ani domácího a zahraničního odboje. „Háčovština“ se stala synonymem pro kolaboraci.
- 13.5.1945 Dne 13. května 1945 byl Hácha na pokyn ministerstva, v jehož čele stál V. Nosek, zatčen na lánském zámku a dopraven do vězeňské nemocnice na Pankrác.
- 27.6.1945 Hácha umírá. Pohřeb se konal za přísných bezpečnostních opatření na vinohradském hřbitově o tři dny později. Z příkazu ministra vnitra nesmělo být Háchovo jméno vyryto na jeho náhrobním kameni.

Klement Gottwald

- 23.11.1896 Narodil se v Dědicích jako nemanželský syn chudé zemědělské dělnice.
- 1896–1914 Před 1. světovou válkou se ve Vídni vyučil truhlářem a účastnil se činnosti v dělnickém tělovýchovném hnutí a mezi sociálně demokratickou mládeží.
- 1915–18 Byl vojákem rakousko–uherské armády.
- 1918–20 V létě 1918 z armády dezertoval. Po 28. říjnu 1918 dva roky sloužil v Československé armádě.
- 1920–1926 Ve 20. letech byl funkcionářem komunistické strany na Slovensku a redaktorem jejího tisku.
- 1926–29 V letech 1926–29 pracoval v pražském sekretariátu KSČ a zformoval důsledně kominternovskou opozici proti jejímu tehdejšímu vedení. Podle místa sekretariátu, pražské čtvrti Karlín, se jeho mladým stoupencům začalo říkat „karlínští kluci“.
- 1928 Už od roku 1928 byl členem vedoucího orgánu Komunistické internacionály, její exekutivy.
- 1929 V únoru 1929, na jednání V. sjezdu KSČ, se třiatřicetiletý Gottwald spolu s Guttmanem, Švermou, Slánským, Kopeckým, Reimanem dostali do vedení strany. Gottwald byl zvolen generálním tajemníkem.
- 21.9.1929 Poslanec a představitel KSČ Gottwald vystoupil v československé poslanecké sněmovně Národního shromáždění s řečí, v níž prozradil, jakým způsobem a jaký režim chce jeho strana nastolit: „A my jsme stranou československého proletariátu a naším nejvyšším štábem je skutečně Moskva. A my se chodíme do Moskvy učit, víte co? My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutit krk. A vy víte, že ruští bolševici jsou v tom mistry... Přejde vás smích!“
- 1930–35 Svůj vztah k Československu a představitelům republiky Gottwald formuloval v duchu směrnic Kominterny a sovětské zahraniční politiky. V první polovině 30. let považoval Čes-

- koslovensko za výplod imperialistické světové války a versailleského systému. Demokratickému režimu první republiky přisuzoval fašizační tendence (jednu dobu dokonce mluvil o fašistické diktatuře) a za jejich koncentrační bod považoval Masarykův „Hrad“. Sociálním demokratům spílal do sociálfašistů a prezentoval je jako případné „nositele fašistického převratu“. Jakoukoliv sociální reformu odmítal jako pokus o „otupení revolučních snah směřujících k nastolení diktatury proletariátu“.
- 1935–38 Ve druhé polovině 30. let provedl Gottwald v politice KSČ řadu změn. Odpovídaly změnám v zahraniční politice SSSR a politice lidové fronty a obrany proti fašismu, určené na VII. kongresu Komunistické internacionály v létě roku 1935. Lidová fronta se měla stát pouze mezistupněm k diktatuře proletariátu sovětského typu.
- 1938 V září a říjnu 1938 Gottwald patřil k hlavním představitelům opozice proti přijetí mnichovského diktátu.
- 1939 V listopadu 1939 emigroval do Sovětského svazu, kde až do poloviny roku 1941 zastával politiku odpovídající sovětsko-německému paktu ze srpna 1939.
- 1940–41 Změny po přepadení SSSR nacistickým Německem v červnu 1941 a vytváření protihitlerovské koalice pochopil jako velkou příležitost a šanci. Už roku 1941 začal promýšlet pozdější převzetí moci. Z Benešova velvyslance v Moskvě Fierlingera učinil „trojského koně“ mezi sociálními demokraty. Zajistil si i budoucího „nepolitického“ ministra národní obrany L. Svobodu. V něm čeští komunisté v sovětské emigraci shledali vhodného muže ke „spojení československé vojenské slávy s velkou věcí Sovětského svazu“.
- 1943 V prosinci 1943 se komunista Gottwald dohodl s představitelem londýnské emigrace Benešem na sjednocení domácího a zahraničního protinacistického odboje.
- 1944–45 Mezinárodní poměry a vývoj války umožnily Gottwaldovi a jeho skupině zásadním způsobem mluvit do poválečného uspořádání Československa. Projekt Národní fronty a Košického vládního programu, pocházející z Gottwaldovy

- dílny, zaručoval vyřazení představitelů domácího odboje i předválečné agrární, národně demokratické a živnostenské strany z podílu na moci v obnoveném státě.
- 10.5.1945 Gottwald se vrací do Prahy jako místopředseda vlády a předseda Národní fronty. Od roku 1945 až do své smrti byl předsedou KSČ.
- 2.7.1946 26. května 1946 komunisté vyhráli v podstatě demokratické volby a 2. července se Gottwald stal předsedou vlády. V letech 1945–47 se stylizoval do role rozvážného státníka a budovatele republiky. Dokonce si pohrával i s ideou „specifické československé cesty k socialismu“. Už od léta 1945 si však nechal budovat své agentury v nekomunistických stranách. Gottwaldovi lidé ovládli jednotné odbory i jednotnou organizaci mládeže.
- 1947 Nekomunističtí členové Národní fronty teprve až na podzim 1947 pochopili, že hra na demokracii končí, že se z trpěných partnerů stali pro Gottwalda „reakcí“, s níž je v zájmu „lidové demokracie“ rozhodnut zúčtovat.
- 1948 Jejich odpor v únoru 1948 ve formě demise 12 ministrů nebyl účinný. Gottwald už měl v ruce armádu, bezpečnost a další nástroje k úspěšnému uskutečnění mocenského převratu.
- 14.6.1948 Gottwald byl zvolen prezidentem. V zemi začali rozhodovat sovětskí poradci. Ekonomice naordinovali „ocelovou koncepci“, radili při násilné kolektivizaci zemědělství a při prosazování monopolu komunistické moci do školství, vědy a kultury. Jejich zájem se soustředil hlavně na bezpečnost, armádu, prokuraturu, soudy.
- 1949–53 Na základě zákona na ochranu lidově demokratické republiky č.231/1948 Sb. bylo vyneseno přes 230 rozsudků smrti a 100 000 občanů bylo odsouzeno k mnohaletým trestům vězení. Bez soudů bylo během pěti let deportováno do táborů nucených prací na 80 000 osob. Kárnými jednotkami PTP prošly desítky tisíc „protistátních živlů“. Nakonec Gottwald poslal na šibenici i jedenáct ze svých nejbližších předních komunistických funkcionářů v čele s R. Slánským.

14.3.1953 Gottwald byl závislý na alkoholu a trpěl pohlavní nemocí. Zemřel brzy po návratu ze Stalinova pohřbu. Bezprostřední příčinou smrti byla prasklá výduť srdeční aorty.

Antonín Zápotocký

- 19.12.1884 Antonín Zápotocký se narodil v Zákolanech jako syn průkopníka českého dělnického hnutí Ladislava Zápotockého.
- 1900–1914 Vyučil se kameníkem a od počátku století do roku 1914 působil jako funkcionář sociální demokracie na Kladensku a redaktor jejího tisku.
- 1914–18 Za 1. světové války byl vojákem rakousko-uherské armády.
- 1919 Po vzniku Československa se stal jedním ze zakladatelů levice v sociální demokracii a organizátorem dělnických rad.
- 1920 Roku 1920 se účastnil II. kongresu Komunistické internacionály. V prosinci 1920 patřil k hlavním organizátorům generální stávky na Kladensku a spoluúčastnil se pokusu o levicový puč. Za tuto činnost byl 9 měsíců vězněn.
- 1921–29 Ve 20. letech patřil ke Šmeralově skupině ve vedení KSČ. V letech 1922–25 byl generálním tajemníkem komunistické strany. Ve vedení KSČ se udržel i po V. sjezdu v únoru 1929, když jeho zvolení prosadil – proti kritikům z řad Gottwaldových stoupenců – delegát Kominterny.
- 1930–38 Ve 30. letech byl představitelem komunistických Rudých odborů a organizátorem mostecké stávky (1932), která byla největším stávkovým bojem v Evropě během světové hospodářské krize. Ve druhé polovině 30. let usiloval o sjednocení československých odborů na protifašistické platformě.
- 1938 Když byla krátce po Mnichovu zastavena činnost KSČ, byl Zápotocký spolu s J. Dolanským představitelem legálního vedení strany až do jejího úředního rozpuštění 27. 12. 1938.
- 1939–44 Krátce po okupaci byl Zápotocký v dubnu 1939 zatčen při pokusu o ilegální přechod hranic do Polska a až do února 1940 vězněn na Pankráci. Po věznici v Drážďanech byl internován v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg.
- 1945–47 Po květnu 1945 se stal předsedou Ústřední rady odborů, členem předsednictva ÚV KSČ a poslancem Národního shromáždění.
- 1948–53 Od února 1948, na jehož přípravě i průběhu se podílel

- (mimo jiné proslulým sjezdem představitelů závodních rad), byl do června 1948 místopředsedou a poté do roku 1953 předsedou československé vlády.
- 21.3.1953 Po Gottwaldově úmrtí až do své smrti zastával Zápotocký funkci prezidenta republiky.
50. léta Jako vedoucí funkcionář KSČ i z titulu státních funkcí nese – spolu s K. Gottwaldem, R. Slánským, A. Čepičkou, J. Dolanským, V. Širokým a dalšími – odpovědnost za nastolení a provádění organizovaného násilí v Československu. Spolu rozhodoval o zatčeních, internacích, podílel se na přípravě politických procesů a zavádění všech forem poučovacího teroru. Byl však poměrně oblíben mezi občany, kteří oceňovali Zápotockého osobní skromnost a občanské „zabouření“ proti drobným nepravostem každodenního života a rozmáhající se byrokracii.
50. léta V 50. letech vycházely Zápotockého autobiografické romány o počátcích a vývoji českého dělnického hnutí.
- 13.11.1957 Antonín Zápotocký umírá v Praze.

Antonín Novotný

- 10.12.1904 Narodil se v Praze-Letňanech.
- 1918–35 Vyučil se strojním zámečníkem a pracoval u různých firem, naposled v družstvu Včela v Praze-Vysočanech.
- 1921 Již v roce 1921, po jejím založení, vstoupil do KSČ a postupně v ní vykonával různé funkce v rámci stranické organizace v Praze.
- 1937–38 V letech 1937–38 se stal jako tajemník KV KSČ v Hodoníně poprvé placeným pracovníkem aparátu KSČ. Po zákazu strany v roce 1938 byl znovu dělníkem Včely v Praze-Vysočanech.
- 1939–45 Účastnil se ilegální práce KSČ, byl zatčen a v letech 1941–45 vězněn v koncentračním táboře Mauthausen.
- 1946 Hned po válce začal pracovat ve stranickém aparátu a stal se vedoucím tajemníkem KV KSČ v Praze (1945–51). Roku 1946 byl poprvé zvolen do ÚV KSČ, jehož členem zůstal až do května 1968.
- 1948–51 Jako vedoucí funkcionář pražské organizace KSČ měl významný podíl na událostech v únoru 1948 a na zavádění a upevnování komunistického režimu. V období krvavých vnitrostranických čistek a likvidace R. Slánského začal jeho nástup do centra moci: v září 1951 byl zvolen do nově ustaveného organizačního sekretariátu a v prosinci 1951 do politického sekretariátu a předsednictva ÚV KSČ.
- 1953 V září 1953 byl zvolen prvním tajemníkem ÚV KSČ.
- 1953–57 Bylo to období po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda a po skončení nejhoršího období komunistického teroru doma. Po Gottwaldově smrti nebyla obsazena funkce předsedy strany a v Československu začal vznikat klasický model komunistického režimu, v němž první muž stranického aparátu je také prvním mužem ve státě.
- 1957 V roce 1957, po smrti Zápotockého, byl Novotný zvolen prezidentem republiky.
- 1960 V roce 1960 vyhlásil A. Novotný, že v Československu byl vybudován socialismus a toto slovo se dostalo i do názvu

- státu. V souvislosti s tím uskutečnil rozsáhlou amnestii, po níž se z vězení vrátila převážná část lidí odsouzených v politických procesech 50. let.
60. léta V důsledku neustálého poklesu výkonnosti ekonomiky musel Novotný hledat nová východiska. V roce 1963 vystřídal ve funkci předsedy vlády pragmatičtější J. Lenárt stalinistu V. Širokého, a v roce 1965 byly přijaty reformní návrhy ekonoma O. Šika. V roce 1967 chtěl Novotný opět nastoupit tvrdší kurs.
- 1967–68 Od jeho nástupu do vedoucí funkce se značně změnila struktura stranického aparátu i vedení. Převládali v něm funkcionáři, kteří se narodili v období kolem vzniku Československa a do KSČ vstupovali většinou po skončení 2. světové války. Představovali tak jinou generaci než A. Novotný. Pod tlakem společnosti, ve spojení s funkcionáři ze Slovenska, vůči kterému Novotný vystupoval necitlivě, byl 5. ledna 1968 odvolán z funkce I. tajemníka ÚV KSČ a místo něj zvolen A. Dubček.
- jaro 1968 V období „pražského jara“ musel A. Novotný pod tlakem veřejnosti abdikovat z funkce prezidenta republiky. V květnu 1968 byl dokonce odvolán ze všech funkcí a bylo mu pozastaveno členství v KSČ.
- 1971 Novotnému je vráceno členství v KSČ tajným usnesením ÚV KSČ. Novotný se však do politického života vrátit nemohl a snad ani nechtěl.
- 28.1.1975 Novotný umírá v Praze.

Ludvík Svoboda

- 25.11.1895 Ludvík Svoboda se narodil v Hroznatíně.
- 1914–18 Za 1. světové války byl v čs. legiích v Rusku. Účastnil se bitev u Zborova a Bachmače i sibiřské anabáze. Po návratu domů po dva roky vedl otcův statek.
20. léta Od roku 1922 byl důstojníkem Čs. armády a prošel řadou funkcí: mimo jiné jako zástupce velitele praporu na Podkarpatské Rusi. Byl učitelem maďarštiny na vojenské akademii v Hranicích, kterou za monarchie absolvoval jako velitel praporu v Kroměříži.
- 1938 Za zářijové mobilizace roku 1938 byl velitelem pěšího pluku.
- 1939–41 Na počátku nacistické okupace působil v odbojové organizaci Obrana národa. V červnu 1939 ilegálně odešel do Polska, kde velel vznikající čs. jednotce – legionu v Krakově. V září 1939 se dostal do sovětského zajetí a byl se svými vojáky internován. Už před odchodem do exilu spolupracoval se sovětskou rozvědkou. V této činnosti pokračoval i v Moskvě, což mu zachránilo život. Jedna složka NKVD ho považovala za špióna, zatkla jej a odsoudila k trestu smrti. Svoboda si na soudcích vymohl, aby zavolali do Kremle. Po telefonátu byl rozsudek zrušen.
- 1941–45 Po přepadení SSSR nacistickým Německem roku 1941 se Svoboda stal velitelem 1. čs. samostatného praporu v Sovětském svazu, který se od března 1943 účastnil frontových bojů. Díky podpoře sovětských míst a důvěře, které se těšil u Gottwaldovy komunistické emigrace v SSSR, rychle postupoval ve velitelských funkcích i ve vojenských hodnostech (velitel I. samostatného praporu, I. samostatné brigády, I. armádního sboru; 1943–45 brigádní generál, květen–srpen 1945 divizní generál, od srpna 1945 armádní generál).
- 1945–50 Do ČSR se Svoboda vrátil jako „nepolitický“ ministr národní obrany. Tuto vládní funkci vykonával od 4. 4. 1945 do 25. 4. 1950. Národem byl přijat jako hrdina od Sokolova, Dukly a dalších bitev, v nichž své životy nasazovali především prostí

- vojáci československé „východní“ armády. Ti přes mnohé trpké zkušenosti věřili, že ve svém pochodu „Směr Praha“ skutečně jdou „Se Svobodou za svobodu“. Pro vedení KSČ byla Svobodova stranická „indiferentnost“ velmi výhodná. Znamenala nejen ministerské křeslo navíc, ale hlavně vliv komunistů v dalším z mocensky rozhodujících resortů.
- 1950–51 Po únoru 1948 už nebylo třeba předstírat „nepolitičnost“ a Svoboda se stal členem KSČ. Ale počátkem 50. let i on postupně upadal v nemilost. V dubnu 1950 jej ve funkci ministra národní obrany vystřídal Gottwaldův zeť Alexej Čepička. V letech 1950–51 byl Svoboda náměstkem předsedy vlády a předsedou Čs. státního výboru pro tělesnou výchovu a sport. Koncem roku 1951 byl zbaven i těchto postů a o rok později byl na krátkou dobu vězněn. Po propuštění pracoval dva roky v JZD v Hroznačině.
- 1954–60 Roku 1954, prý na žádost vedoucích sovětských činitelů, snad i samotného Chruščova, se postupně vracel do politického života: člen předsednictva Národního shromáždění (1954–64), dlouhá léta místopředseda Svazu protifašistických bojovníků. I v armádě získal velitelské funkce – 1955–58 náčelník Vojenské akademie K. Gottwalda v Hranicích; poté náčelník Vojenského historického ústavu v Praze.
- 1960 Svoboda vydává memoáry, jejichž 1. vydání vyšlo v roce 1960 pod názvem „Z Buzuluku do Prahy“.
- 1968 V období pražského jara po abdikaci Novotného byl Svoboda 30. března 1968 zvolen prezidentem republiky. Do srpna 1968 byl znám mírnou a nezávaznou podporou reformátorů. Po sovětské okupaci bylo o jeho působení vytvořeno mnoho legend. Získal aureolu člověka, který odmítl vytvoření kolaborantské dělnicko-rolnické vlády a zachránil životy reformních vůdců unesených do SSSR. Na druhé straně na moskevských jednáních Svoboda vykonával drsný tlak na reformní představitele (A. Dubčeka a jiné), aby podepsali kapitulantský tzv. Moskevský protokol. Zároveň plně podpořil rozhodnutí ministra obrany Martina Dzúra, jehož rozkaz v srpnu plně paralyzoval případný odpor Čs.armády.
- 1969–71 Po srpnu se Svoboda stal jedním z hlavních normalizátorů. Svoboda neustále varoval před „nedozírnými následky“, které by mohla způsobit nepovolnost vůči okupantům. Měl podíl na odstranění A. Dubčeka z místa 1. tajemníka ÚV KSČ a na prosazení G. Husáka do této funkce. A k prezidentování si přibral i členství v předsednictvu ÚV KSČ.
- květen 1975 Od dubna 1974 nemohl pro špatný zdravotní stav vykonávat prezidentský úřad. Tvrdošíjně se ho však odmítal vzdát. V květnu 1975 dokonce musel být přijat zvláštní zákon, aby byl prezidentské funkce zbaven.
- 20.9.1979 Svoboda umírá v Praze.

Gustáv Husák

- 10.1.1913 Gustav Husák se narodil v Bratislavě-Dúbravke.
20. léta Byl pilným studentem bratislavského gymnázia, funkcionářem školní samosprávy. Jeho slohové práce a projevy k výročí 28. října či k narozeninám T. G. Masaryka mu vynášely uznání ředitelství školy.
- 1933 V šestnácti letech vstoupil do Komunistického svazu mládeže a roku 1933, ještě jako student bratislavské právnické fakulty, do KSČ. Psal do revue DAV, kolem které se sdružovali slovenští levicoví intelektuálové. Vyznačoval se vzděláním, obratností v získávání politických přátel i schopností reagovat na aktuální politické otázky.
30. léta Patřil ke generaci, která do komunistické strany vstupovala s bezmeznou vírou v politiku SSSR a Komunistické internacionály. Šlo o dobu, kdy Československá republika byla pro Gottwaldovu stranu „versailleským zmetkem“ a „obnovením takového žaláře národů jako bylo Rakousko“. Zřejmě tehdy, v první polovině 30. let, si Husák vypěstoval téměř fobii k prvnímu československému státu a zarputilou nenávisť k dr. E. Benešovi.
- 1939–45 Za 2. světové války se Husák stal odpůrcem klerofašistické Slovenské republiky, členem hnutí odporu, které vyústilo ve Slovenské národní povstání. Byl místopředsedou povstalecké Slovenské národní rady, pověřencem vnitřní a místopředsedou Komunistické strany Slovenska. Z doby povstání se zachovalo několik písemných svědectví o Husákových názorech na perspektivu Slovenska. V září 1944 napsal „*Je třeba, aby slovenský člověk považoval za svoji vlast... území od Aše až po Vladivostok*“. Na druhé straně se zachoval i dopis, v němž doporučoval, aby se problémy Slovenska řešily jeho začleněním do svazku národů SSSR. Později od nabídek Slovenska Stalinovi upustil.
- 1945 V březnu 1945 v Moskvě, v době tvorby československé vlády a jejího programu („košického“), Husák zastával stanovisko, že Slovensko je nedílnou součástí Československa

a že má mít v tomto svazku značnou autonomii. Podporoval cestu komunistů k nastolení totalitní moci.

- 1946 Ve volbách v květnu 1946 daly dvě třetiny slovenských voličů své hlasy Demokratické straně. Už v červnu téhož roku se jednotné frontě českých politických stran s Husákovou podporou podařilo donutit Demokratickou stranu k podpisu tzv. třetí pražské dohody. Od této chvíle podléhala usnesení Slovenské národní rady schválení československou vládou, pověřenci rady byli přímo podřízeni jednotlivým ministrům pražské vlády. Husák se stal předsedou Sboru pověřenců.
- 1947 Na podzim 1947 Husák vyháněl nátlakovými akcemi nekomunistické pověřence z jejich úřadů. Na Slovensku přímo řídil jak SNB, tak StB. Netušil, že i on sám se brzy stane předmětem zájmu posledně jmenované instituce. O dvacet let později – v roce 1968 – se v mnoha projevech snažil vyvolat dojem, že k okleštění a k likvidaci pravomocí slovenských národních orgánů došlo bez jeho přičinění a souhlasu, snad dokonce proti jeho vůli.
50. léta Na jaře roku 1950 byl Husák, spolu s V. Clementisem, L. Novomeským a dalšími, obviněn z buržoazního nacionalismu a odvolán z funkce předsedy Sboru pověřenců. V únoru 1951 byl zatčen a v dubnu 1954, ve vykonstruovaném soudním procesu s tzv. buržoazními nacionalisty, odsouzen na doživotí.
60. léta Husák byl roku 1960 propuštěn z vězení a roku 1963 rehabilitován. V 60. letech byl Husák jednou z osobností reformního proudu. Za pražského jara vystupoval jako věrný stoupenec A. Dubčeka. V dubnu 1968 se stal místopředsedou vlády. Byl jedním z předních iniciátorů ústavního zákona o federativním uspořádání republiky. Avšak už dva měsíce před přijetím tohoto zákona provedl jeden z mnoha svých politických obrátů.
- 1968 Na moskevských jednáních v srpnu 1968 poznal Brežněv, že Husák by se mohl stát politikem, který zachrání ztracenou reputaci SSSR a zajistí splnění cíle agrese do Československa. V dubnu 1969 se Husák dostal do čela KSČ (do května

- 1971 první tajemník, od května 1971 do prosince 1987 generální tajemník ÚV KSČ).
- květen 1975 Husák se jako úspěšný „normalizátor“ stává prezidentem republiky. V této funkci zůstal přes 14 let.
- 10.12.1989 Husák jmenoval Čalfovu „vládu národního porozumění“ a vzápětí abdikoval z funkce prezidenta republiky.
- 18.11.1991 Husák umírá v Bratislavě.

Václav Havel

- 5.10.1936 Václav Havel se narodil v Praze, otec byl stavitelem.
- 1951–55 Pracoval jako chemický laborant.
- 1955–57 Studoval ekonomickou fakultu ČVUT. V roce 1956 vystupuje s projevem na aktivu spisovatelů na Dobříši.
- 1957–59 Havel absolvuje základní vojenskou službu.
- 1959–60 Působí jako jevištní technik v Divadle ABC.
- 1962–66 Studuje dramaturgii na DAMU.
- 1960–68 Působí v Divadle Na zábradlí, v letech 1960–61 jako jevištní technik, 1961–63 jako dramaturg a 1963–68 jako asistent režie. V té době se konají první premiéry jeho her.
- 9.7.1964 Václav Havel se žení s Olgou, roz. Šplíchalovou.
- 1965 Je členem redakční rady literárního měsíčníku Tvář; předseda aktivu mladých spisovatelů. Přednesl kritický projev na plenární schůzi Svazu Čs. spisovatelů.
- 7/1967 Pronáší projev na IV. sjezdu Svazu Čs. spisovatelů, poté je na příkaz ÚV KSČ vyškrtnut z kandidátky do ústředního výboru Svazu (spolu s I. Klímou, P. Kohoutem a L. Vaculíkem).
- 1968 V březnu 1968 se stává signatářem otevřeného dopisu sto padesáti spisovatelů a kulturních pracovníků k otázkám demokratizačního procesu adresovaného ÚV KSČ. V dubnu se stává předsedou Kruhu nezávislých spisovatelů. V květnu a červnu 1968 pobývá v USA a západní Evropě. V srpnu 1968 píše komentáře pro vysílání libereckého studia Čs. rozhlasu (četl Jan Tříška).
- 1969 V červnu 1969 Havel vystoupil na politickém mítinku na zahradě Kulturního domu Nové huti K. Gottwalda v Ostravě. Byl vyslýchán a obviněn z přípravy podvracení republiky.
- 1970 V říjnu 1970 trestní řízení, odloženo na neurčito.
- 1972 V prosinci 1972 se stává signatářem petice 35 českých spisovatelů prezidentu ČSSR za amnestii pro čs. politické vězně.
- 1974–75 Pracuje jako dělník v trutnovském pivovaru.
- 1975 Píše otevřený dopis prezidentu Husákovi. Zakládá Edici

- Expedice. Premiéra Žebrácké opery v Horních Počernicích (amatérské divadlo Na tahu, režie A.Krob) – první veřejné provedení Havlovy hry v Československu po šesti letech.
- 1976 Signatář dopisu H.Böllovi se žádostí o solidaritu se souze-
nými členy rockových skupin Plastic People a DG 307.
- 1977 Spoluzakládá Chartu 77 a stává se jedním z jejích tří prv-
ních mluvčích. Od ledna do června je ve vyšetřovací vazbě.
V listopadu se koná „III. festival druhé kultury“ na jeho cha-
lupě na Hrádečku u Trutnova. V říjnu je Havel odsouzen za
poškození zájmů republiky v cizině na 14 měsíců podmí-
něně.
- 1978 V lednu 1978 zadržen policií při pokusu zúčastnit se plesu
železničářů v Praze na Vinohradech, ve vyšetřovací vazbě
do března, trestní stíhání zastaveno. V dubnu spoluzakládá
Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) a stává
se jeho mluvčím. Říjen – esej Moc bezmocných.
- 1978–79 Mezi léty 1978–79 šestiměsíční domácí vězení. Od května
do října se ocitá ve vyšetřovací vazbě. V říjnu 1979 odsou-
zen na čtyři a půl roku nepodmíněně za podvracení repub-
liky (spolu s P. Uhlem, J. Dienstbierem, O. Bednářovou,
V. Bendou a D. Němcovou).
- 1975–89 Havel je na volné noze, píše divadelní hry a je činný v di-
sentu. Řada úspěšných provedení divadelních her v za-
hraničí.
- 1983 V březnu přerušen výkon trestu ze zdravotních důvodů, pro-
puštěn do domácího ošetřování.
- 1986–89 Člen redakční rady samizdatového časopisu „O divadle“.
Člen redakční rady samizdatových Lidových novin, jeden
z iniciátorů jejich vydávání a častý přispěvatel.
- 1988 V září 1988 první veřejné vystoupení po devatenácti letech
– na folkovém festivalu v Lipnici nad Sázavou. V říjnu pět dní
zadržován ve věznici v Praze-Ruzyni. V listopadu člen usta-
veného Československého helsinského výboru. V listopadu
zatčen po zahájení symposia Československo 88, čtyři dny
zadržován. V prosinci projev na první povolené nezávislé
manifestaci k Mezinárodnímu dni lidských práv na Škrou-
pově náměstí v Praze.
- 1989 V lednu 1989 zadržen na Václavském náměstí, je uvalena
vazba. V únoru odsouzen k devíti měsícům nepodmíněně ve
II.nápravné skupině, po odvolání trest snížen na osm měsíců
v I. nápravné skupině. V květnu propuštěn podmíněně z vý-
konu trestu. V červnu iniciuje a je spoluautorem petice
Několik vět. Od září do listopadu je mluvčím Charty 77.
V říjnu 1989 je zatčen, umístěn ve věznici Pankrác, ze zdra-
votních důvodů převezen do nemocnice Na Františku; po
několika dnech propuštěn. 19. 11. 1989 iniciátor a spoluau-
tor úvodního prohlášení Občanského fóra, vedoucí osobnost
Občanského fóra.
- 12/1989 Havel je navržen Koordinačním centrem Občanského fóra
na funkci prezidenta ČSSR. 29. 12. 1989 je zvolen Federál-
ním shromážděním ČSSR prezidentem ČSSR.
- 5.7.1990 Havel je zvolen Federálním shromážděním ČSFR presiden-
tem ČSFR.
- 20.7.1992 Havel abdikuje na funkci prezidenta ČSFR.
- 26.1.1993 Zvolen Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR prezidentem
republiky.
- 4.1.1997 Václav Havel se podruhé žení, s Dagmar, roz. Veškrnovou.
- 20.1.1998 Zvolen oběma komorami Parlamentu ČR prezidentem repub-
liky.

Václav Klaus

- 19.6.1941 Václav Klaus se narodil v Praze na Vinohradech. V prostředí Tylova náměstí a jeho okolí prožil i své dětství a mládí.
- 1963 Získal vysokoškolské vzdělání na Vysoké škole ekonomické (obor ekonomika zahraničního obchodu). Ekonomie se stala jeho oborem na celý život.
- 1966–69 Relativního uvolnění poměrů v tehdejší Československu využil k příležitosti studovat v Itálii (1966) a v USA (1969).
- 1968 Jako vědecký pracovník Ekonomického ústavu ČSAV absolvoval vědeckou aspiranturu a dosáhl hodnosti kandidáta ekonomických věd. V červenci se ženil s ekonomkou Livií.
- 1970 Václav Klaus musel z politických důvodů opustit započatou vědeckou dráhu a odešel na dlouhá léta pracovat do Státní banky československé.
- 1987 Vrátil se k akademické činnosti do Prognostického ústavu ČSAV.
- 1989 Ihned po 17. listopadu 1989 vstoupil do politiky, ale kontakt se světem ekonomické vědy neztratil. Dále příležitostně přednášel i publikoval. Politickou dráhu nastoupil v prosinci 1989, kdy se stal federálním ministrem financí.
- 1990 V říjnu roku 1990 se stal předsedou tehdy nejsilnějšího politického subjektu – Občanského fóra.
- 1991 Po zániku OF v dubnu roku 1991 spoluzaložil Občanskou demokratickou stranu, jejímž předsedou byl od počátku až do prosince roku 2002. V říjnu roku 1991 byl jmenován místopředsedou vlády ČSFR. Habilituje se na Universitě Karlově jako docent v oboru ekonomie. Zakládá Nadaci Václava Klause.
- 1992 S ODS vyhrál v červnu roku 1992 parlamentní volby a stal se předsedou vlády České republiky. V této roli se podílel na klidném rozdělení česko-slovenské federace a vzniku samostatné ČR.
- 1995 Byl jmenován profesorem pro obor financí na Vysoké škole ekonomické v Praze.

- 1996 Při volbách do Poslanecké sněmovny obhájil funkci premiéra. Stal se místopředsedou Evropské demokratické unie (EDU).
- 1997 Po rozpadu vládní koalice podal v listopadu 1997 demisi.
- 1998 Po předčasných volbách v roce 1998 se stal na čtyřleté volební období předsedou Poslanecké sněmovny.
- 1999 Založil CEP (Centrum pro ekonomiku a politiku) a od té doby je předsedou jeho správní rady.
- 2002 Stal se místopředsedou Mezinárodní demokratické unie (IDU).
- 28.2.2003 Václav Klaus byl zvolen prezidentem České republiky.
- 2003 Do této chvíle Václav Klaus publikoval přes 20 knih s tématy obecně společenskými, politickými a ekonomickými, je nositelem mnoha mezinárodních cen a čestných doktorátů z univerzit celého světa.

III. VYBRANÉ PROJEVY PREZIDENTŮ

První poselství presidenta československé republiky T. G. Masaryka

Zasedání Národního shromáždění československého roku 1919

(předneseno 22. prosince 1918)

„Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí Tvých k Tobě zase se navrátí, o lide český, a pro tuto naději Tebe dědicem činím všeho toho, co jsem koli po předcích svých byla zdělila a přes těžké a nesnadné časy přechovala, nýbrž i v čemkoli dobrém skrze práci synů mých a požehnání boží rozhojnění jsem přijala, to všecko Tobě odkazuji.“

Proroctví-modlitba Komenského vyplnila se doslova; náš národ je svobodný a nezávislý a vstupuje vážen a podepřen všeobecnou sympatií do společnosti evropských národů.

Žijeme v pohádce? Tak se ptají politikové všech zemí a sám kladu si stejnou otázku; a přece je to všechno skutečná skutečnost, výsledek čtyřletého zápolení všech národů světa. Svět rozstoupil se na dva tábory a v hrozném boji zvítězili ti, kteří hájili ideály spravedlnosti – zvítězili idealisté, zvítězil duch nad hmotou, právo nad násilím, pravda nad chytráctvím.

Centrální mocnosti, vedené pruským Německem, domáhaly se panství nad starým světem, nad Evropou, Asií, Afrikou a to byl přední cíl pangermánských politiků, označovaný heslově: Berlín–Bagdad. Starý, staletý německý nápor na východ měl býti dovršen konečným podmaněním východních národů, v první řadě slovanských a celý průběh války a vítězství Německa uskutečňovaly pangermánský plán.

Podmanění evropského východu bylo by mělo za následek podmanění západu a celého starého světa. Ale nový svět, Amerika, vystoupila ze své rezervy, nahradila umdlené a rozvrácené Rusko a za nedlouho generál Foch diktoval poraženému Německu a Rakousko-Uhersku podmínky.

Theokratická autokracie podlehla demokracii, spočívající na zásadách

humanitní mravnosti. Berlín, Vídeň, Cařihrad hlásaly rouhavé učení, že jejich státy, ve skutečnosti dynastie jsou z boží milosti, ba přímo božím zjevením a nástrojem, stát opírající se o militaristickou armádu postaven jako ideál proti národnosti, výboj a panství nad světem staly se cílem berlínského, vídeňského a cařihradského carismu – imperialismu. Pruství, rakušanství, a Džingischanství nespojovalo se pouze zeměpisně; je vniterní shoda a příbuznost těchto tří přežitků středověké theokracie.

Proti ní seskupily se moderní demokracie; demokracie nemilitaristické, hájící ideály humanity. Pruský militarismus, armáda vojenských specialistů, poražen lidovým vojskem, které teprve průběhem války musilo být organizováno a ve zbrani vycvičeno; promyšlená příprava Německa a jeho vypočtený útok neobstály. Spojenci, věrní demokracii, prohlásili důsledně právo všech státův a národů, nejen velikých, nýbrž i malých, na samostatnost; prezident Wilson formuloval vedoucí zásady demokracie, obsažené v americké deklaraci nezávislosti a ve francouzském prohlášení práv člověka a občana. Revoluce zvítězila nad legitimistickou ztrnulostí: všechna moc politická pochází z lidu aneb, jak to řekl Lincoln: z lidu, lidem a pro lid; a prezident Wilson prohlásil jakožto cíl války osvobození celého lidstva. Proti čtyřem centrálním mocnostem spojilo se celé lidstvo a jestliže celý souhlas národů kdysi považován za důkaz pro jsoucnost boží, souhlas všech národů všech dílů světa v této válce jest důkazem demokratické pravdy. Pruský militarismus a jeho spojenci byli a jsou mravně izolováni.

My Čechové a Slovinci nemohli jsme v tomto světovém boji stát stranou, museli jsme se rozhodnout proti Rakousko-Uhersku a Německu a musili jsme vystoupit, neboť celá naše historie, její obsah a smysl vede nás k mocnostem demokratickým. Vybudování našeho státu a jeho udržení proti německému náporu na východ, naše reformace a její ideály, naše utrpení protireformačního násilí způsobené Habsburky, zneužívajícími náboženství pro své nízké hmotné cíle, a naše probuzení, vedené ideou humanity a vyplývající z ní demokracie – osud našeho národa přímo logicky jest spjat se západem a jeho moderní demokracií.

Proto správně a, jak vidíme, k našemu štěstí, postavili jsme se od počátku války na stranu spojenců. Pro nás nebylo místa v řadách těch, kteří vrhali se na nás, vedeni barbarským heslem Mommsenů, v. Hartmannů a Lagardeů.

Dovolte mně tu, přátelé, abych podal zprávu o naší zahraniční činnosti.

Musím se obmezit na hlavní body, neboť historie čtyřleté té práce je dlouhá a mnohoobsažná; obmezím se více na vytčení zásad, spravujících naší práci, než na výklad o jednotlivých akcích.

Mně samému bylo jasno, že nemohu a nesmím setrvat ve službách Rakousko-Uherska. Pravda, z počátku jsem nebyl hned dost rozhodnut k činu; cítil jsem ohromnou odpovědnost, počítal jsem s následky prohry – ale naši vojáci, odpírající službu a vzdávající se spojencům, zločinné odpravy našich lidí, těšících se ze slibu ruského vojevůdce, a vůbec celý ten aparát vídeňského a budapeštského katanství donutili mě k rozhodnutí. Radil jsem se s politickými přáteli jednotlivě, neboť strany byly potlačeny; zajel jsem také do Vídně, abych promluvil se seriosními rakouskými Němci, co vlastně od války očekávají, zejména pro případ vítězství; byl jsem dvakrát v Holandsku, projel Německem a také tam podle možnosti jsem se hleděl informovat. V polovici prosince 1914 odejel jsem do neutrální ještě Itálie a pak do Švýcar. Myslil jsem, že se ještě pokusím o návrat do Prahy, abych podal získané informace, ale už to nebylo možné. Pak zůstal jsem čas v Ženevě a na podzim 1915 odebral jsem se nadobro přes Paříž do Londýna, odkud mohl jsem dojíždět do Paříže. V Paříži zůstali dr. Beneš a generál Stefanik, oddaní, věrní a vydatní spolupracovníci. V loni v květnu musil jsem do Ruska, odkud jsem letos začátkem března přes Sibiř zajel do Japonska, z Japonska do Spojených státův, odkudž po sedmi měsících pobytu, volán naší vládou, vracím se po čtyřech letech jako první prezident československé republiky.

Divná, nečekaná cesta kolem světa, ve skutečnosti cesta propagační, získávání celého světa spojeneckého pro naši národní věc a pro náš politický program, jehož podstatnou částí bylo rozbití Rakousko-Uherska a tím izolování Německa a donucení, aby konečně se spokojilo svou vlastní národní državou. O to přece běží. Rakousko bylo Německa silnou, ale také slabou stránkou.

Organisovali jsme za hranicí všechny naše kolonie emigrantské a zahájili promyšlenou propagandu ústní a publicistickou a činnost diplomatickou. Ale politika a zejména revoluce není možná bez peněz – v tom pomohli naši v Americe a v Rusku. Chci zde důrazně konstatovat, že jsme nevzali od spojencův ani krejcaru – zdůrazňuji to, protože naši odpůrcové mluví o ruských, anglických a jiných penězích. A stejně zde konstatuji, že jsme za celou tu dobu neužili ani jedné nepravdy proti našim nepřátelům, ani

jedné z těch tak zvaných diplomatických chytrostí – tak čestný politický boj, tak čestná revoluce, smím to říci, sotva kdy byla provedena.

Bylo mi jasno, že nestačí propaganda ani revoluce ve vojsku a doma, nýbrž že musíme mít vojsko. Prvé legie vznikly ve Francii a v Rusku; záhy se hlásili dobrovolníci ze všech zemí: z Anglie, Ameriky, Kanady, Afriky, Austrálie. S počátku to byly oddíly malé, ale rostly přílivem zajatců. Zejména to platí o Rusku, kde bylo našich zajatců veliké množství. Historie naší armády v Rusku je historií celého Ruska, alespoň se vývoj Ruska obrátil ve vývoji naší armády: zde mohu jen stručně říci, že starý režim Stürmerovský nepřál formování veliké armády; také Kerenský z počátku byl proti nám, až poznal, že jeho ofensiva do značné míry byla provedena našimi třemi pluky a že naši hoši kryli osudný útek ruské armády. Pochvalné úsudky o chabrosti našeho vojska od Brusilova, Aleksejeva a jiných, podobně jako od francouzských a italských autorit vojenských, jsou známy. Po mnohých a mnohých pokusech podařilo se zorganizovat celý korpus, – mohu říci bez přepínání, že organisování této armády za nastalé anarchie a za úplného rozvratu ruské armády jest nejlepším svědectvím zralosti nejen našich hochův, ale celého národa, neboť sto tisíc mužů, mužů voličů, to jest značná reprezentační část národa. A armáda v Rusku vzrostla letos jarem na okolo padesát tisíc ozbrojených mužů, druhých padesát tisíc bylo přihlášeno. Tuto schopnost organizační a národní ukázněnost převyšuje pouze hrdinská mysl jejich, jejich láska k svobodě a obětavá věrnost národu. Nemohu Vás nepožádati, abychom tiše vzdali poctu těm padlým našim drahým hochům, těm našim hrdinům v Rusku, Dobrudži, Francii a Itálii a na solunské frontě, kteří nám připravili dnešní památnou schůzi a celé naše osvobození. A nezapomínejme našich mučedníků habsburského teroru doma a těch tisícův a tisícův obětí ruského zajetí, těch, již nám umírali na Murmanu, v Turkestaně všude po širých pláních nešťastného Ruska, neschopného se starat o zdraví našich zajatců. Co zahynulo našich při útěku přes Albanii, české rovy máme po všech válčících zemích.

A nemohu se zdržeti, abych nevyslovil dík a uspokojení nad chováním a politickým postupem Vašim, přátelé, a celého národa, Čechů a Slováků; snad úsudek můj, jenž jsem nebýval vždy dosti spokojen, má jistou váhu, ovšem podám zároveň důkaz, že ta „svatá“ nespokojenost také neškodí.

Naše vojsko, bojující na třech frontách, vybojovalo nám naši svobodu. Historie naší zahraniční akce a zejména našeho vojska, jeho bojův a hrdin-

ství, historie sibiřské anabase, – to všechno bude bohatou výchovnou epopejí pro naše budoucí generace! Zde mohu shrnouti jen výsledek. A vedle vojska bojujícího, pracovali organizačně mnozí moji spolupracovníci ve všech zemích. Nejvíce práce bylo přirozeně v Rusku – vzdávám tu dík všem členům Odbočky Československé národní rady pro Rusko, a vzpomínám zejména zemřelého generálního sekretáře jejího, Jiřího Klecandy.

Francie uznala prvá, v únoru r. 1916, význam našeho národa pro spojení a Evropu a náš program, a uznala pak prvá Zahraniční Národní radu, zřídila a vydržovala naši armádu ve Francii a později i v Rusku, zachovala se k nám opravdu velkomyslně.

Italie byla k nám vždy velmi přátelská, máme tam značnou armádu a uzavřeli jsme s Itálií první smlouvu a dosáhli tím svého uznání; všichni ostatní Spojenci obrátili se potom k nám se vši sympatií, uznala nás Anglie, Spojené státy, Japonsko, Srbsko, Belgie, Řecko, Kuba. Nevím komu, nevím komu bych děkoval napřed. Jest přirozeno, že uznání Anglie a Spojených států, těchto největších spojeneckých mocností, velmi nás posilnilo, jak bylo vidět z chování nepřátelského tábora. Spojené státy poskytly a poskytují nám ze svého bohatství vydatnou pomoc, a máme od nich určité sliby pro budoucnost. President Wilson sám věnuje naší otázce velikou a upřímnou pozornost. Jsme jemu a všem spojencům zavázáni a mohou na nás vždy počítati; vyjádřím naše city k nim nejlépe slovy premiéra dra Kramáře, který mne v prvním radio, které spojilo Prahu s Paříží, uložil „ubezpečit vlády a národy spojenecké naší vděčností a neochvějnou věrností, naše Republika zůstane na vždy spojencům věrnou.“

Po oficiálním uznání nás spojenci prohlásili jsme samostatnost našeho národa a zřídili vládu; národ doma to schválil a svěřil vládu Vám a mně.

Vlastní cíl války a míru je reorganise východní Evropy a rozřešení východní otázky vůbec. Válka byla pokračováním a dovršením bojův a pokusů o rozřešení východní otázky v širokém slova smyslu. Německý nápor na východ jest obrácen proti pásmu menších a malých národů, sídlících mezi Němci a Rusy, počínajíc od Finů, a končíc dole Řeky, jest to řada 18 malých národů. Pangermanisté hlásali, že malí národové nemají budoucnosti, že historie směřuje k vybudování velkých států; tento názor je očividně nesprávný, neboť od 18. století po dnes vznikla celá řada malých států. Imperialistický pokus Napoleonův se nepodařil, a právě tak ztrosko-

tal imperialism německý, rakousko-uherský i ruský. Malí národové jsou osvobozeni.

Negativní úkol války je dovršen, Evropě nastává úkol pozitivní, organizovat Východ Evropy a tím Evropu a lidstvo vůbec. Stojíme na prahu nové doby, kdy celé človehčentstvo pocifuje svoji jednotu. Náš národ přispěti chce s plným vědomím k uskutečnění tohoto velkolepého a vznešeného úkolu svojí hřivnou. Víme, že národové čekají novou, tvůrčí a organizační politiku a slibujeme, že se o takovou politiku poctivě pokusíme.

Bismarck řekl, že ten, kdo je pánem Čech, je pánem Evropy. Označil takto svým způsobem zvláštní světové postavení našeho národa. Jsme nejzápadnější slovanská větve ve středu Evropy a odolali jsme poněmčovačímú náporu Němců na východ. Dnešní vítězství umožnila nám naše národní houževnatost a k tomu země od přírody bohatá. Naše vítězství je také vítězstvím ostatních malých národů, ohrožovaných Rakouskem a Německem.

Podobný osud a stejné nebezpečí odkazují nás k úzkému přátelství s našimi sousedy na východě resp. na jihovýchodě.

Navázal jsem za hranicemi se všemi těmito národy, s Poláky, Ukrajinci, Jihoslovany, Rumuny, Litevci a Lotyšii, Řeky a Albáncii, přátelské styky. Pokusili jsme se v Americe o vytvoření Unie středoevropských národů. Bylo zatím získáno dvanáct národů a jednání se slibně rozvíjelo. Amerika brala v Unii živou účast; vznikla na jejím základě zvláštní „Společnost pro podporu Středoevropských Národů,“ která, doufám, platně přispěje k velikému dílu. President Wilson sám Unii a jejím snahám velmi přál, a její úsilí, přispěti k rozřešení problému malých národů, našlo u něho živý zájem.

Nemohu teď než stručně načrtnout naše nejbližší úkoly. Všeobecně řečeno: chceme se sousedy a blízkými národy organizovat styky co nejin-timnější.

Sousedství a obdobné dějiny odkazují nás k politickému spřátelení s Poláky. O tom jsem s vůdčími muži polskými jednal mnoho; uvažovali jsme dokonce o federaci, ale řekli jsme si, že v blízké budoucnosti má každý národ mnoho své zvláštní konstruktivní práce a že bude proto lépe, úkoly nekomplikovat; ale vynasnažíme se dospěti k dohodě hospodářské a vojenské. Ta bude ovšem čistě obranná. Jednali jsme také o polské otázce ve Slezsku; dohoda je snadná – je to problém vzhledem k velikým úkolům, které nás čekají, celkem nepatrný. V zájmu nás obou je, aby každý

z nás byl co nejsilnější. Musím ovšem říci, že způsob, jímž se někteří Poláci snaží zmocnit se našeho území, pokládám za nepřipustný: napřed musíme zcelit území svého státu a pak můžeme dobrovolně přistoupit k opravě hranic. Doufám, že Poláci toto stanovisko schválí tím spíše, že jejich příklad mohl by nebezpečně nabádat jiné k podobným pokusům proti Polákům samým.

Až budou mít Poláci svůj stát ustálený, může se jednat od státu k státu.

S Rumuny jsme pracovali společně, hlavně v Rusku; vyvinulo se mezi námi velmi slibné přátelství. Sám jsem byl v Rumunsku a jednal i s vládou a králem, hlavně o připojení naší armády k Rumunsku, k němuž už nepřišlo. Naskytuje se možnost, že bychom byli sousedy. Uherští Rusíni totiž svými představiteli v Americe předložili nám návrh, že by se stali autonomní částí našeho státu; stejný návrh máme od tak zvaných karpatských Rusů. Neměl jsem ovšem práva věc ujednat, ale vyslovil jsem ochotu k tomuto spojení; není pochyby, podle zpráv, že rusínský lid v Uhrách návrh schválí.

Očekávám, že Rumuni a Jihoslované se shodnou, zejména v otázce Banátu. Nemusím vykládat, že náš poměr k Jihoslovánům je nejsrdečnější, zpečetěný společnými boji; sousedství s Rumuny umožnilo by nám přímější styk. V našich i jihoslovanských politických kruzích je naprosté přesvědčení o nutnosti našeho přímého geografického spojení. Rakouští Němci si teď žádají toto území; ale dokonce z maďarské strany byli nedávno upozorněni, že tam jsou četné chorvatské slovinské části. Na každý způsob, nemajíce žádných teritoriálních sporů s Rumuny a Jihoslovany, snadno se s nimi dohodnem o intimnějším spojení. Jednal jsem s představiteli obou národů a dohodli jsme se; také Řekové ústy svých vedoucích lidí, zejména Venizela, schvalují tuto dohodu.

Jestliže se urovnají obtíže mezi Jihoslovany a Itálií – a máme naději – pak by pangermánská „Mitteleuropa“ byla nahrazena sbližením státův od Baltického moře až k Adrii a dále přes Švýcarsko až k Francii. Byla by to silná ohrada proti Němcům, pokud neopustí svůj výbojný tlak na východ, a zároveň ochrana pro Rusko, takto od Pruska oddělené. A silné Rusko, sjednocené federativně, my všichni a Evropa potřebujeme. Rusko prožívá těžkou krizi. Padl neschopný a degenerovaný carism, podobně jak padl carism berlínský a vídeňský; ale revoluce ruská nebyla a není dost tvůrčí, Rusové nenaučili se administraci, a bez administrace není demokracie. Pochybuji, že Rusko bez pomoci spojenců si brzo dovede pomoci.

Nemohu tyto plány vyložit podrobněji, naznačuji jen směr žádoucího vývoje zahraniční politiky, ale musím tuto skizzu doplnit úvahou o našem poměru k Němcům a Maďarům.

Pokud předně běží o Němce v našich zemích, je náš program znám dávno; území obývané Němci jest území naše a zůstane naším. My jsme vybudovali svůj stát, my jsme jej udrželi, my jej budujeme znova; přál bych si, aby naši Němci při tom pracovali s námi – to by byla lepší politika než jejich pochybené úsilí nyní. Pochopuji ovšem, a počítám s tím, že jsou v těžké situaci; přiznávali bohužel pangermánský výbojný program proti český příliš ochotně, nepochopili světovou situaci, byli zpiti prvotními zdánlivými úspěchy; naši Němci se stali obětí falešného, prolhaného Rakušáctví a krátkozrakých Habsburků. Je psychologicky pochopitelné, že teď nemile nesou, že se tak osudně sklámali, a že jsme měli a máme pravdu my.

Opakuji: My jsme vytvořili náš stát; tím se určuje státoprávní postavení našich Němců, kteří původně do země přišli jako emigranti a kolonisté. Máme plné právo na bohatství našeho území, nezbytného pro průmysl náš i Němců mezi námi. My nechceme a nemůžeme obětovati naše značné menšiny české v tak zv. německém území. My jsme také přesvědčeni, že hospodářský prospěch odkazuje naše německé krajany k nám. Závisí na nich, aby se k nám postavili správně. Ať si vzpomenou, že r. 1861 spolu s námi žádali císaře, aby se dal korunovati na českého krále. Přeji si upřímně, abychom se co nejdříve dohodli. Přiznávám se, nám je těžko zapomenouti, že naši Němci a Němci v Rakousku vůbec přijímali nelidské ukrutnosti rakouské a maďarské soldatesky bez protestu, nám je těžko zapomenouti, že naši Němci dávali nejzuřivější kontingent pangermanismu. Ale přes to je přijmeme rádi, jestli se rozhodnou ke spolupráci. Nikdo nám nemůže zazlívati, budeme-li po tolika trpkých zkušenostech opatrní, ale ujišťuji, že minority v našem státě budou požívatí úplných národních práv a občanské rovnoprávnosti. Americká republika podjala se raději občanské války než by připustila secessi svého jihu. My nikdy nepřipustíme secessi našeho smíšeného severu. Vybudováním opravdu demokratické samosprávy máme vhodný prostředek pro rozřešení národnostní otázky. Přímočarné rozdělení pro velikou a zvláštní smíšenost není možné, a problém není pouze národnostní, nýbrž také a do značné míry sociální.

Náš poměr k Německému Rakousku je dán nejen výsledkem války, nýbrž celým naším národním programem. My přece jsme se spojili

s Rakouskem a Uhrami a vytvořili jsme Rakousko. My jsme byli perlou Rakouska. Dokázali jsme takto, že bychom s Němci mohli míti přátelské soužití. Ale Habsburkové se nám zle odměňovali. Nemohu vzpomínat celého našeho boje proti Rakousku. Válka dokázala, že jednostranná německá a maďarská politika musila ztroskotat a ztroskotala neodvratně a na vždy. Dualismus dovršil habsburskou neschopnost a falešnost. Byl to komplot namířený proti nám v první řadě, Rakousko a Uhersko staly se zjevnou organizační násilí, násilí menšiny nad většinou. Evropa před válkou si toho nevšímala, ale válkou byla poučena o pravém stavu věci a zejména prokoukla ve Francii, Anglii a ve Spojených Státech tu úžasnou faleš Rakouska a maďarské politiky, jevící se v četných pokusech oklamati spojení. Propaganda habsburská a maďarská byla naším vydatným pomocníkem. Ostatně i Němci v říši zkusili Habsburky na vlastním těle. Německo zachránilo Rakousko-Uhersko dvakrát (proti Rusům a proti Italům), ale na konec Vídeň svého spasitele zradila. Ovšem nemravnost berlínské politiky spočívala právě v tom, že se tak úzce spojili s lidmi, jimiž ve svém nitru opovrhovali, a Berlín, třeba že Vídeň vedl, vlivu Vídně podléhal dost často a neblaze.

Není mým úkolem dávatí rakouským Němcům rady. Jest přirozeno, že spojení našich zemí s Rakouskem zanechalo mnohé, zejména hospodářské vztahy. Jest-li rakouští Němci zanechají své panovačnosti, jest-li zanechají pangermánských plánů, jest-li k nám budou loyálními a nebudou se míchat do našich záležitostí – pak by byly slušné sousední styky možny a Rakousko by bylo s to, aby si zachovalo samostatnost. Myslím, že zejména obtížný problém Vídně nedal by se takto rozřešit nejvhodněji pro Němce samy. Při tom nás ovšem vedou ohledy na naši velikou minoritu ve Vídni.

Náš poměr k Německu upravíme podle toho, jakou ono zahájí politiku. Zachováme se korektně; přejeme si, aby porážka pruského agresivního militarismu byla vítězstvím německého lidu, aby si německý lid zvykl uskromnit se na vlastní národní síly, aby zanechal svoje výbojné politiky východní a věnoval své veliké síly a schopnosti mezinárodní organizaci národův a člověčenstva. To jest mnohem větší a vznešenější cíl, než cíl pangermánský.

O Maďaroch netreba reči šířiti. Hrali až do rokův šestdesiatich minulého storočia úlohu skromnú; ale v tom čase uplatnila sa úrodnosť ich pôdy

a dostali tým pre industriálné časte Rakúska hospodárskej dôležitosti; zároveň pokúsili sa využiť Bismarkovej politiky voči Rakúsku a stali sa oddanou avantgardou Nemecka na Balkáne. Feudálna šľachta, podporovaná kapitalistami, vybudovala umalú budovu štátu, ktorá sa nárazom vojny tak srútila ako celá umelá stavba Hasburgov. Bolo priamo nesmyselne, že taký národ, akým sú Maďari, smel tak dlho vykorisťovať štyri iné národy, – našich Slovákov, Rusínov, Rumunov a Juhoslovanov. Už Cavour videl správne, že Maďari nevedia rešpektovať slobody iných národov, ačpráve sa museli sami brániť proti Nemcom; politicky Maďari ešte po čas vojny žili z prestíže roku 1848, ale falešnosť ich propagandy bola všade prehladnutá, a dnes vidia spojenci cele jasne, že Maďari majú právo len na svoj národný štát. Prial bych si, aby náš pomer k nim čo najskôr mohol byť upravený rozumne. Maďarské minority budú požívať všetky občanské práva. Maďari boli dosť krutí, že hovorievali: Slovákom nie je človekom, – my nebudeme im odplácať zlým, chcem len, aby Slovensko v plnom rozsahu malo hranice vhodné pre svoj rozkvet. A to platí také o Rusínoch, hlásiacich sa k nám.

Chci končiť. Víme, že nedosáhneme nášeho národného programu pouze politikou zahraničnou, že musíme hlavne pracovať vnútri. I v tom naše politika podľa Havlíčka bude poctivá a rozumná.

V prechodnej dobe vynasnažíme sa o zachovanie poriadku, chceme sa venovať klidnej práci administratívnej. Podstata demokracie je v administrácii a samospráve. Demokracie není panování, nýbrž práce k zabezpečení spravedlnosti. A spravedlnost je matematika humanity.

Zvelebení zemědělství, průmyslu a obchodu musíme věnovat zvlášť pozornost; nastoupíme novou železniční a komunikační politikou. Nové světové poměry, naše spojení se spojenci, nebude jenom politické, nýbrž i hospodářské. Navázal jsem již styky hospodářské a finanční s vlivnými činiteli v Americe, Anglii a Francii. Máme zabezpečenou finanční pomoc spojeneckých zemí; Spojené státy, sám prezident Wilson, slíbily podporu pro nutné zásobování v prechodné době. Vláda již podala seznam toho, co potřebujem; žádali jsme jen nejnutnější, protože víme, že potřebují pomoci také druzí. Amerika vydatně pomohla a pomáhá naší armádě v Rusku. Americký červený kříž osvědčuje se přímo vzorně. Vláda a finanční kruhy jsou ochotni pomoci nám půjčkou – sám jsem zatím umluvil menší půjčky, o jejichž ústavním schválení bude třeba se dohodovat.

Ale člověk a národové nežijí jen chlebem; uvědomili jsme si všichni, že potřebujeme převychování. Starost o školu a všecek duševní život vyžaduje nejintenzivnější péče. A rozumí se, že zákonodárné orgány musí vytvořit nové, novým poměrům odpovídající zákony. Nezdravé rakušanství musí být důkladně překonáno, opravdová převýchova nestačí k odstranění vnějšností. Vůbec teď máme možnost mnohé plány, posud theoretické, uplatnit prakticky; vyvarujeme se překotnosti, máme času dost, nemusíme mít všechno najednou. Začneme s nejnutnějším a s tím, co umožní a usnadní vývoj další, vývoj organický.

Světové i naše poměry vyžadují pronikavé sociální reformy; demokratická rovnost vylučuje všeliké vykořisťování a panství třídní.

Jsem šťasten, že vidím ženy v tomto shromáždění. Věřím, že ženy se mají věnovati veřejné činnosti jako mužové.

Doufejme, že ujednání mírová v Paříži nám zabezpečí trvalý mír. Tím neodpadá starost o národní obranu, naopak musí býti naším úsilím zbudovati všenárodní systém účinné defenzivy. K tomu cíli jest nám třeba také úsilné politiky populační. Jsem rád, že ve vládě máme již ministerstvo zdravotnictví. Zkušenosti dlouhé války nutí přímo k péči o tělo a ducha budoucích generací. Ideály Fügnerovy a Tyršovy se právě v naší armádě osvědčily.

Naše armáda z Francie a Itálie se vrací, přál bych si, aby také naši hoši z Ruska mohli brzy přijeti, ale tomu překáží vzdálenost a technické obtíže, nehledě k tomu, že jako spojenci nemůžeme postupovati v tak vážné věci jednostranně. Upotřebíme vojska k udržení a zabezpečení našeho území a porádku. Naše vojsko je částí spojenecké armády a doufáme, že naši separatisté uvědomí si tento fakt a jeho důsledky, plynoucí z podmínek příměří. Nechtěl jsem, přátelé, podati podrobný program. Předkládám pouze některé vedoucí zásady, žádoucí politické činnosti, a pokusil jsem se ve vši stručnosti zachytiti smysl těch hrozných a přece pro nás tak šťastných zkušeností této, doufejme, poslední války. Ten smysl dá se vyjádřiti velmi stručně: Chceme všichni, jednotlivci i národové, být lidmi! Velké oběti na životech a statcích nevyšly nadarmo. Dosáhli jsme svého cíle. Teď se vynasnažíme, abychom si ho navždy zabezpečili. Úkol snad těžší než za války. Všichni občané dobré vůle, bez rozdílu stran, náboženství a národností, mají dánu možnost vybudovati vzorný demokratický stát, jehož úkolem bude starati se o zájmy všeho svobodného samosprávného občanstva.

Páni poslancové – ještě několik slov mně popřejte!

Získali jsme si sympatie spojencův a respekt odpůrců svou organizační dovedností a tím, že jsme dovedli udělat a zachovat pořádek. A pořádek musíme zachovat i nadále a za všech okolností. V našich zemích nesmí býti žádného znásilňování, snažně Vás prosím, přátelé, přispívejte, kde kdo můžete, k uklidnění; nepořádky by nám valně uškodily politicky, zejména Anglie a Amerika by nepořádky nesly velmi nemile. Prosím v tom o Vaši spolupráci velmi snažně.

Přijel jsem do Prahy provázen částí naší zahraniční armády; přesvědčíte se, že jsme to všechno všichni za hranicemi minili doopravdy, doopravdy až do těch hrdel a statků. Jsem jist, že bude celý národ milovat ty naše hochy, jako je miluji já. Byl jsem sám antimilitarista a neměl jsem rád rakouského vojska; ale toto naše vojsko neorganizovali jsme z militaristických choutek, nýbrž pro vybojování a udržení svobody a demokracie. A pro tuto obranu musíme mít naše vojsko; bude vážným úkolem těch, komu formování jeho bude svěřeno, vybudovat armádu republikánskou a demokratickou. A demokracie ve vojsku, jako vůbec, nezjedná se pouze odstraněním rakušanství, nýbrž přerodem ducha.

Skončil jsem – Šťastné a veselé svátky!

T. G. Masaryk, 22. 12. 1918

Rozhlasový projev státního presidenta Protectorátu Čech a Moravy Emila Háchy k národu dne 16. března 1939 po 22. hod. več.

Před 20 léty zajásala všechna česká srdce, naplněna jsouc nadějí, že vstupujeme do šťastného údobí našich národních dějin, které nám přináší trvalou vládu našich věcí. Stál jsem opodál tehdejšího historického dění, ale moji radost z našeho netušeného úspěchu kalila týravá obava, zda jsou dány všechny vnější a vnitřní záruky trvalosti naší tehdejší výhry. Nyní po dvacetiletí vidím ke svému zármutku, že tehdejší mé obavy nebyly bezdůvodné. Ukázalo se, že to, co jsme pokládali za řešení, jež přetrvá věky, bylo jen nedlouhou epizodou našich národních dějin. Chci ponechat budoucnosti, již časový odstup umožní spravedlivý soud, aby zkoumala, co, do jaké míry a komu z nás lze přičítati vinu na tom, co přinesl dnešek. Cítím však, že je naší povinností, abychom to přijímali s mužným klidem, ale také s vědomím vážného úkolu, učiniti vše, abychom to, co nám z našeho, snad příliš bohatého údělu zbylo, dochovali neztenčeně našim příštím generacím.

Pozoruje, co se blíží, odhodlal jsem se za souhlasu vlády v hodině dvanácté vyžádati si slyšení u říšského kancléře Adolfa Hitlera. Byl jsem přijat s vybranými pozornostmi a se všemi poctami, prokazovanými hlavám států. Po delším rozhovoru s říšským kancléřem a po zjištění situace rozhodl jsem se prohlásiti, že odevzdávám osud českého národa a státu s plnou důvěrou do rukou Vůdce německého národa. Za tento projev důvěry dostalo se mi slibu, že našemu národu bude zabezpečena svébytnost a svéprávný vývoj národního života.

Tento svůj slib říšský kancléř splnil dnes vydáním výnosu, datovaného na Hradě pražském o „ Protectorátu Čech a Moravy „, kterým se zaručuje našemu národu jeho vlastní národní bytí se všemi náležitostmi, potřebnými k uspořádání jeho vlastních věcí a k pěstování vlastního národního života. Oproti zahraničí přijímá Německá říše naše zastoupení a naši ochranu na základě společných zájmů. Vnitřní bezpečnost obstaráme si vlastními orgány. Hospodářský život náš bude organizován jednotně z hospodářským životem Říše. Již po rozhodnutí mnichovském prohlásili jsme, že jsme si vědomi svého společenství s Německem, jež je určeno naší zeměpisnou polohou i dějinami. V průběhu celého tisíciletí našeho národního života

bylo soužití s Němci ať již v té či oné formě základním prvkem našeho hospodářského, politického i kulturního vývoje.

Německo stalo se úsilím Adolfa Hitlera jednotným a tím největším národem, který určuje osudy střední Evropy. Naším spojením s ním obnovuje se bývalý říšský svazek.

Byl jsem ujištěn důvěrou říšského kancléře. Jeho důvěru osvědčuje jeho přípověď, poskytnouti mi příspěvní, kdyby toho poměry našeho národního života vyžadovaly. Stejně jako se nechci prohřešiti na důvěře ústavních činitelů, kteří mne povolali k mému úřadu, nechci se prohřešiti na důvěře Vůdce německého národa. Tato důvěra ukládá mi však za povinnost, abych užil všech prostředků, v případě nutnosti i nejtvrděších, kdyby zájmy našeho národa byly ohrožovány. Mám pevnou naději, že náš národ i v novém státoprávním poměru může dospěti ke klidnému a úspěšnému životu a že může dosáhnouti velkého rozkvětu.

Nikdy v minulosti neměl náš lid tak vážnou dějinnou povinnost, aby byl naprosto svorný a jednotný. Rozhodl jsem se proto jako odpovědná hlava národa českého, že učiním co nejrychleji rozhodné kroky, které povedou k naprostému sjednocení všech vrstev národa, neboť jedině toto sjednocení zabezpečí jeho blaho a štěstí. Jsa povinen o ně pečovat, jsem odhodlán nestrpěti žádné odstředivé snahy, žádné skupiny a frakce, které, nedbajíce zájmů nejvyšších, měly by touhu nad tyto zájmy povyšovati zájmy stran a osob. V těsném semknutí nás všech a v řádném plnění národních povinností bude nejlepší záruka naší zdárné budoucnosti. Volám Vás proto všechny ke klidu a ke společné poctivé a tvořivé práci.

Emil Hácha, 16. 3. 1939

Poselství presidenta Československé republiky Edvarda Beneše

(předneseno 28. října 1945 v Prozatímním národním shromáždění)

Pane předsedo, paní a pánové!

Obraceje se tímto poselstvím na Prozatímní Národní shromáždění, děkuji všem jeho členům za potvrzení v mém dosavadním úřadě až do doby příští řádné volby presidenta republiky. Vítám upřímně ustavení tohoto našeho prozatímního parlamentu jako přechod od vládnutí dekrety presidentskými ke skutečné kontrole parlamentní, k vytvoření demokratického veřejného mínění a k brzkému zvolení ústavodárného Národního shromáždění naší demokratické republiky.

Byl jsem zvolen presidentem republiky v řádné volbě dne 18. prosince roku 1935 po odstoupení Presidenta-Osvoboditele. Po tříletém úřadování jako prezident jsem byl – po rozhodnutí o mnichovském diktátu – německým nátlakem přinucen se vzdát své funkce; bral jsem ovšem hned tehdy v úvahu nutnost odejít za hranice a připravovat věci pro blížící se válku, o jejíž nevyhnutelnosti jsem byl po Mnichově ještě více přesvědčen. Po obsazení Prahy dne 15. března 1939 jsem zaujal stanovisko, že – vedle toho, že jsem mnichovskou dohodu jako prezident státu nikdy ani neschválil, ani nepřijal, ani nepodepsal, ani svým podpisem neratifikoval – právně Němci svou vlastní a jimi násilím nám vnucenou t. zv. dohodu mnichovskou porušili a zničili. To bylo ostatně také právní hledisko, zastávané západními velmocemi, Anglií a Francií. Winston Churchill to r. 1940 veřejně prohlásil. Po mém soudu se tím pro nás obnovila automaticky mezinárodně-právní situace předmnichovská.

Na základě toho, když vypukla válka a když zejména v Anglii uzrála situace, abychom mohli utvořit vládu, žádal jsem, jednaje s britským ministerstvem zahraničí o ustavení naší nové vlády, aby byla přijata zásada o mezinárodně-právní kontinuitě Československé republiky a o přímém následnictví naší vlády zahraniční po vládě předmnichovské. I když vláda britská měla o možnosti svého **výslovného** uznání této zásady pochybnosti, jasně nám přiznala, že si my theorii o mezinárodně-právní kontinuitě Československa pro sebe a pro Československo můžeme hájiti a dle toho postupovati.

Vzhledem k tomu jsem tehdy žádal o uznání celého prozatímního státního zřízení, t. j. presidenta republiky, vlády a zvláštního parlamentárního orgánu, Státní rady. Toto uznání bylo tomuto prozatímnímu státnímu zřízení uděleno dne 21. července r. 1940. Od té chvíle přejal jsem znovu funkci presidentskou v zahraniční vládě londýnské, háje právní thesi, že nezákonností Mnichova – a vším tím, co po něm následovalo a co jsme my nikdy neuznali – mé presidentství nebylo přerušeno.

Celým naším zahraničím – až na zcela nepatrné výjimky – bylo toto stanovisko také přijato. Ode dne 18. července roku 1941 byla novým spojeneckým uznáním – zejména uznáním Sovětského svazu a Velké Británie – situace presidenta a vlády československé postavena právně úplně na roveň všem hlavám států a vlád spojeneckých, čímž se mezinárodně-právní postavení našeho státu a vlády stalo úplně nesporným.

Proto před 18. prosincem r. 1942, kdy sedmileté trvání mé presidentské funkce bylo dovršeno, vláda londýnská se usnesla vyhlásiti, že funkce presidenta republiky na základě 58. článku ústavy československé zůstává až do chvíle, kdy bude možno přistoupiti k řádné volbě presidentské na základě naší ústavy. Tento postup Prozatímní Národní shromáždění nyní svým rozhodnutím potvrzuje.

Ať se postup ten posuzuje po stránce ryze právní jakkoli, je jisto, že ohromná většina národa dává mu politicky svou plnou sankci a že Prozatímní Národní shromáždění, které má všechny prerogativy voleného parlamentu, vyjádřilo svým rozhodnutím jen souhlas československého lidu jako celku s tímto postupem. Pokládám tudíž za svou povinnost funkci presidentskou až do řádné volby presidentské dále vykonávat.

Budiž mi při tom dovoleno jen dodat to, co skutečně cítím a co nechci ani vám zatajovat: Zažil jsem jako president státu už od roku 1936 a hlavně od roku 1938 události skoro neuvěřitelné. Prožíval jsem – jsa na místě tak zodpovědném – u nás dobu zápasu o nacism od r. 1934, dobu Mnichova a t. zv. druhé republiky, protektorátu, odtržení Slovenska a celého okupačního utrpení našeho lidu snad ze všech nejbolestněji. Bylo mi vždy jasno, že nejde jen o speciální problém náš, nýbrž o ohromnou mravní a politickou krizi světovou – a tak jsem vždycky na události ty reagoval. Vzal jsem si však v letech 1938–1945 za životní cíl učinit společně s vámi všemi všechno, aby v nastávající válce to, co v roce 1938 učiněno být nemohlo – zachránění ohrožené a pak dočasně ztracené demokracie

a státní neodvislosti a svobody – bylo provedeno v míře co možno nejvyšší, co nejrozhodněji a co nejúplněji.

Dnes máme po válce a našeho cíle bylo v míře opravdu veliké dosaženo. Ve chvíli, kdy se sejde definitivní a přímo volené Národní shromáždění, aby to vzalo také na vědomí, budu pokládati tento úkol v boji o osvobození vlasti – myslím, že je mi dovoleno říci – úkol, svěřený mně a všem těm, kteří na něm spolupracovali, se souhlasem národa, za skončený. To, co bude následovati potom, bude nová fáze naší státní politiky a o té bude znovu rozhodnuto suverenním lidem českým a slovenským neodvisle od všech těch uvedených událostí.

Chtěl bych k tomu připojit ještě jednu poznámku. Náš parlament neměl doposavad možnosti, aby vzal na vědomí a prodiskutoval všechny ty události, ku kterým došlo u nás od roku 1936 a od počátku roku 1938. Já sám jsem při různých příležitostech v exilu prohlásil, že se své strany v daném okamžiku vše, co jsem v těch těžkých dobách své presidentské funkce konal, parlamentu a celé národní veřejnosti předložím. Jsou to otázky, týkající se událostí politiky vnitřní i zahraniční. Uvažoval jsem s některými svými kolegy, zdali by to nebylo možno učinit už nyní ve chvíli, kdy po prvé zase předstupuji před naše Národní shromáždění, byť by to bylo Národní shromáždění prozatímní. V dohodě s nimi jsem zatím od toho pro tento okamžik upustil. Učinil jsem tak z důvodů **především** mezinárodních; nemohl bych ještě ani dnes říci vše, co by mělo být řečeno a co by mohlo události všechny úplně a správně osvětliti. Jsou to věci, které drásaly a drásají ještě dnes všechny naše city, a jistě je třeba o nich mluvit ve chvíli, kdy to bude bráno u nás více jako historie nežli politika. Všecky své věci – fakta, názory a stanoviska k nim – mám však už úplně připraveny a předám je veřejnosti, jakmile situace bude k tomu vhodná anebo jakmile budu o to pravoplatnými činiteli požádán. A pak řeknu o všech těch pohnutých událostech pravdu plnou a všechnu, **jak já ji viděl a jak já jsem ji zažil**.

Mnichovský diktát znamenal, paní a pánové, že se má na útraty Československa zachránit evropský a světový mír. Události ukázaly, že se mír nezachránil a zachránit nemohl, že naopak jen velikou válku učinil naprosto nevyhnutelnou. Československý lid byl mnichovským diktátem vydán v ruce nejhoršího evropského diktátora přes to, že byl připraven se zbraní v ruce svobodu svou bránit a že dvakrát v rozhodujících chvílích jsem nařídil ve své funkci presidentské mobilisaci našich branných sil.

Po provedení diktátu mnichovského začal však brzo v Československu důsledný a rozhodný odpor a boj. Lid český a slovenský opravdu zůstal ve všech svých hlavních složkách své tradici, své samostatnosti, své demokracii a svému boji o národní svou kulturu věren. Když pak Němci obsadili Prahu a brzy na to v září roku 1939 válka začala, byla jednota mezi lidem doma a emigrací všech odstínů za hranicemi téměř jedním rázem potvrzena. Vytvořili jsme si rychle nutnou organizaci politickou v zahraničí, začali jsme organizovat vojsko ve Francii a v Anglii, a po červnu r. 1941 také v Sovětském svazu, kam jsme hned po pádu Polska poslali své první vojenské jednotky s instrukcemi, aby vyčkávaly vojenských událostí na východě. Naši vojáci se pak účastnili obranných bojů na francouzské frontě a po kapitulaci Francie podařilo se nám je jen s největším úsilím převést do Anglie. V červenci roku 1940 docílili jsme uznání své vlády v Londýně, již stál v čele Msgre dr Jan Šrámek; pak dalším vývojem byla postupně uznávána ostatními státy spojeneckými, až v červenci roku 1941 byla postavena na roveň politicky, diplomaticky a vojensky všem ostatním spojencům plným uznáním se strany Sovětského svazu a Velké Británie.

V srpnu roku 1942 byl formálně odvolán Mnichov jak vládou britskou, tak i de Gaullovou vládou francouzskou. V květnu a červnu roku 1943 podnikl jsem úřední cestu do Spojených států amerických a dotvrdil definitivní přátelský vztah mezi Československem a Spojenými státy. Téhož roku v prosinci vykonal jsem návštěvu Sovětského svazu, při čemž byla podepsána spojenecká smlouva mezi námi a Sovětským svazem. Zároveň jsem projednal u příležitosti této cesty politické otázky s naší emigrací v Moskvě a dohodl se s našimi vůdci komunistické strany o další spolupráci mezi Londýnem a Moskvou a o přípravách k politické spolupráci po válce v osvobozené vlasti. V květnu r. 1944 byla podepsána mezi námi a Sovětským svazem dohoda o převzetí našeho osvobozeného území do správy naší vlády. V téže době došlo na západní frontě k invasi a naše vojsko z Anglie bylo posláno k dobývání Dunkerku. Téhož roku v srpnu došlo k banskobystřickému povstání na Slovensku a brzo na to k příchodu prvních našich vojenských jednotek do vlasti.

V lednu r. 1945 byl jsem sovětskou vládou pozván já i naše vláda k přesídlení na naše osvobozené území; k odjezdu z Londýna došlo pak na začátku března. Během března byla dojednávána v Moskvě dohoda našich politických stran o první vládě domácí a o jejím politickém programu v osvobozené vlasti. Předsedou jejím byl jmenován Zdeněk

Fierlinger, náš velvyslanec v Rusku. Sestavení vlády a její program politický byl pak vyhlášen na počátku dubna v Košicích. Zůstali jsme na kratší čas v Košicích a na Slovensku, zatím co náš vojenský sbor z Ruska s vypjetím všech svých sil dobýval Slovenska. Dne 5. května vypuklo pražské povstání a došlo k těžkým bojům na pražských barikádách. Dne 9. května vtrhla Rudá armáda do Prahy a dokončila její osvobození. A brzo na to vstoupila i naše vláda sama do osvobozené Prahy.

Mezitím paralelně postupoval náš odboj politický i vojenský u nás doma. Politický odboj v zemích českých i na Slovensku byl neobyčejně rozrůzněný a rozsáhlý – účastnil se ho skutečně národ jako celek ve všech možných formách. Nelze zatím krátce a synteticky zachytit ty nesčetné jeho formy a způsoby – byl to opravdu odboj národní, v pravdě lidový, spontánní a ideově demokratický; začal hrozným pronásledováním naší inteligence a bývalých příslušníků armády a vyvrcholil na konec revoltou nejširších vrstev lidu v Praze. Vojensky projevoval se vedle obou zmíněných povstání slovenského a pražského především rozsáhlým hnutím partyzánským, jež vykonalo činy opravdového válečného hrdinství.

Taková je, paní a pánové, krátká historie význačnějších událostí z našeho zahraničního a domácího odboje. A od polovice května roku 1945 až do dnešního svolání Prozatímního Národního shromáždění začali jsme v rámci Národní fronty domácí činnost politickou a práci budovatelskou v osvobozené republice.

Není jistě nikoho z nás, kdo by si nebyl vědom ohromnosti našich dnešních úkolů. Víte snad všichni, jak si já formuluji problematiku dnešní doby. Odmítám pokládat jednotlivé její události za oddělenou a samostatnou část, běhu je všecky v celku a synteticky a hledám jejich hluboký dějinně filosofický smysl. Krise před první světovou válkou a pak válka sama, ruská revoluce a ostatní revoluce poválečné, dvacetiletý politický boj mezi oběma válkami, boj o mír a stabilisaci poválečných poměrů, vznik fašismu a nacismu, těžká krise poválečné demokracie, pokusy o vyhnutí se druhé světové válce a mnichovský diktát, druhá velká válka světová a její hrozná formy s totálním barbarským ničením celých stran, tříd a národů, pád všech světových fašismů a dnešní pokusy o vybudování nových demokracií, položení problému přeměny sociálních struktur dnešních národů a států a volání po stvoření nového člověka a nového světa – to všecko je mi jeden jediný veliký celek událostí, jedna s druhou spojená, jedna v druhou zapadající

a vzájemně z druhé vycházející; podmiňují se navzájem a tvoří společně charakteristiku naší doby, začínající přibližně prvními lety 20. století a daleko se ještě nekončící nejen dnešními chvílemi poválečnými, ale ani příštími lety druhé polovice našeho století.

V historii světa a Evropy bude tato doba tvořiti zvláštní velikou a krajně revolučně vzednutou kapitolu, bude náležití mezi nejbouřlivější chvíle světových dějin a bude označována jako přechod, přelom a tvoření se – za těžkých krisí, válek a lidského utrpení – nové fáze lidské společnosti, nebo aspoň jako pokusy o ni a začátky jejího tvoření.

Společně s Masarykem jsem po první válce světové zdůrazňoval, že musíme jít v duchu politiky evropské a světové a že se musíme vždycky snažit své českoslovenství vložit do rámce smyslu dějin světových; že se musíme snažit pochopit, kam svět – a nikoliv jen ten či onen národ – jde a co chce, a dle toho sami postupovat, dle pravdy a práva, dle všelidské morálky a dle správně chápané a správně určené filosofie dějin světových, neboť moderní dějiny jsou stále více a více dějinami světa a nikoli jen dějinami jednotlivých národů. Že se při tom budeme přidržovati jako stát menší především toho státu a té orientace, která znamená větší jistotu a bezpečnost speciálně našemu státu, rozumí se mi samo sebou.

Tak jsem se díval na události evropské od roku 1934, když jsem viděl, že krize evropská musí patrně vyústit ve velikou válku proti fašismu a nacismu, tak jsem se na ni díval speciálně v roce 1938. A odtud moje stanovisko: jít za každou cenu cestou vývoje světového, světového pokroku, pravdy, práva, správné lidské, světové morálky a světové demokracie. Bylo mi už tehdy jasno, že novou válkou dojdeme k přelomu moderní společnosti, společnosti orientované světově, důsledně demokratické a sociálně a hospodářsky spravedlivější. Dnes jdeme do tohoto přelomu, do nových velikých změn, do sporů o ně, do převratových událostí, smírných a povlných na jedné straně, bojových a revolučních proměn místních a dílčích, i celoevropských a světových na straně druhé.

V duchu této převratné doby musíme řešit všechny problémy naší vnitřní politiky; a ve skutečnosti naše politika od 4. dubna 1945 – a vlastně už od posledního roku naší vlády zahraniční – v tom smyslu postupovala.
Přebudováváme, jedním slovem, svůj stát.

Po roce 1918 jsme nemohli dělat to, co děláme dnes. Nebyl vývojově tak daleko svět mezinárodní, nebyly vývojově tak daleko ani naše po-

měry vnitřní. Od té doby však prošlo 20 let našich bojů uvnitř a prošla hrozná světová válka, která celý svět revolucionovala. Staví se nám tudíž problémy, které řešit musíme a které řešit budeme: problém nové, revidované konstituce, otázka naší nové vnitřní administrace, definitivní řešení vztahu Čechů a Slováků, problém Němců a Maďarů a našeho nového národního státu, problém nové pozemkové reformy, problém postátnění, eventuelně znárodnění klíčového průmyslu, bank a pojišťoven, problém měnové reformy a s ní souvisící sanace státních financí, jakož i řešení otázky státních dluhů a nového státního hospodaření a rovnovážného rozpočtu; a především ovšem velký problém morální: plné zavedení ztraceného právního řádu a řádného hospodaření v celém státě, jedno z nejtěžších dědictví převratné doby posledních sedmi let – to jsou otázky, které námi všemi lomcovaly v uplynulých měsících a které musíme řešit a vyřešit, děj se co děj.

Prozatímní Národní shromáždění nemá odhlasovat novou ústavu. Bude však v jeho rámci připraveno mnoho materiálu a mnoho zkušeností pro revisi všeho toho v naší ústavě, co je dobou už překonáno, co se ukázalo jako nevyhovující dnešním poměrům anebo to, co se přímo neosvědčilo. Už dnes mnoho z toho, co revidováno bude, je nám jasno, především některé věci zásadní: Bude na prvním místě přebudována celá správa republiky ve smyslu pravomoci nové instituce t. zv. národních výborů. Vyslovil jsem se o této instituci pozitivně už za hranicemi a je mi samozřejmé, že bude do naší konstituce vklíněna. Po roce 1918 přijali jsme v podstatě starou byrokraticko-policejní správu rakouskou a přes to, že už tehdy návrh na dnešní formu národních výborů byl učiněn, nebyl přijat hlavně z ohledu na naše Němce a Maďary – těm nebylo možno tehdy tu míru svobody a demokracie dáti. Dnes jsou poměry jiné. Budeme míti stát národní, národní výbory představují bezesporně vyšší stupeň demokracie a sám princip decentralisace, jímž naše ústava bude proniknuta už také s ohledem na Slovensko, si tuto reformu samozřejmě vynucuje.

Víme všichni, že náhlé uvedení v činnost národních výborů po válce vyvolalo řadu nedorozumění a řadu zneužití: některé národní výbory se pokládaly za všemocné a dle toho jednaly; jiné byly konstituovány na rychlo a nevyhovovaly ani potřebám lidu, ani svým správním povinnostem; jiné konečně přímo zneužívaly svého postavení. Dnes je v celku mezi nimi už dost pořádek, ale pro budoucnost musí platiti – a budou platiti – tyto zásady: národní výbory budou co nejdříve a řádně, t. j. dle řádných před-

pisů volebních, zvoleny; národní výbory budou mít přesně vymezenou svou kompetenci, kterou nebudou moci překračovati, a konečně národní výbory budou bezpodmínečně podřízeny své demokratické hierarchii a budou se jí bezpodmínečně podrobovati.

Já nemám pochybnosti, že s hlediska právního a správního budou národní výbory za těchto okolností představovati skutečný pokrok, že to bude uplatnění toho, čemu se u nás říká „lidová“ demokracie, a že se jako nová forma státní správy v rámci státního života osvědčí. Náš lid je pro tento způsob státní správy zralý.

Totéž platí o zásadě decentralisace. Decentralisace je přímý důsledek a doplněk demokracie. Nebudeme-li mít u nás Němce a Maďary, bude decentralisace nejen možná, ale všemu obyvatelstvu republiky naprosto **nezbytná**. Bude to decentralisace nejen legislativy, nýbrž i exekutivy. Decentralisace bude provedena shůry dolů, od parlamentu ústředního k sněmům zemským, výborům okresním a výborům místním; od vlády pražské k výkonným orgánům v jednotlivých zemích, okresech a obcích. Při tom bude možno respektovat zvláštnosti a speciální potřeby jednotlivých zemí. To vše v přípravách revise konstituce bude probráno, svobodně, demokraticky a smírně uváženo, a zásady a formule budou předloženy k rozhodnutí ústavodárného parlamentu. V rámci toho bude definitivně řešen právně a administrativně poměr Čechů a Slováků.

Ovšem víme všichni, že tím celý poměr Čechů a Slováků vyřešen nebude. Vycházíme všichni ze zásady o **naprosté rovnoprávnosti Čechů a Slováků**. Prováděti ji není jen problémem administrace; je to otázka mravního vztahu a poměru jich obou, je to otázka lidského vztahu s jedné i druhé strany, je to otázka morální a politické výše jak jedněch, tak druhých. Pro mne osobně to nikdy nebylo problémem; ale pro řadu našich občanů s obou stran to ještě problémem je a já bych si přál, aby toho nikdo ani u Čechů, ani u Slováků nepodceňoval. Historie roku 1938 a 39 a vše to, co následovalo, je a musí býti nám všem výstrahou. Správná psychologie, politický takt, vrcholná trpělivost jedněch s druhými, lidskost, sebekritika a naprostá objektivnost je a musí býti přímo zákonem s obou stran pro budoucnost.

My i spojenci v podstatě – a na základě událostí druhé světové války – jsme přijali zásadu národního státu, a dřívější zásady ochrany menšin vzhledem k tomu, že se neosvědčily – především vinou menšin samých –

nebudou znovu uplatněny. Každý stát si věci ty bude řešit sám a teprve později se uvidí, jak problém ten bude řešen mezinárodně, patrně novou bezpečnostní organizací spojených národů. Pro nás se tím klade problém Němců a Maďarů a jeho **definitivní** řešení.

Rozhodli jsme se pro odsun našich Němců do Říše. Spojenci nám toto stanovisko mezinárodně potvrdili. Odůvodňujeme to řadou nejvážnějších důvodů nejen politických, nýbrž i mravních, a já prosím všechny naše politické činitele, aby otázku tu vůbec posuzovali především také s hlediska **mravního**. Pokusili jsme se až do r. 1938 a zejména v roce 1938 dohodnouti se s nimi v duchu opravdu liberálním a opravdu lidsky. Všecky naše pokusy totálně zklamaly. Je dnes jasno, že od roku 1934 záměrně v plné dohodě s Hitlerem a v plné zodpovědnosti veliké většiny našich Němců byl připravován rozvrat našeho celého státu. Nešlo jen o připojení našich Němců k říši; naši Němci se dali ve své 80–90 %ní většině úplně do služeb barbarského nacismu k zničení našeho státu a k podlomení všech mravních a kulturních sil a hodnot našeho národa. A když se pak zmocnili za vedení Hitlerova a společně s Němci z říše celého našeho státu, neslýchaným způsobem, barbarsky a nelidsky nás a naši zemi tyranisovali. Všecky mosty mezi nimi a námi byly jejich postupem navždy strhány; náš společný život s nimi není možný. Musí tudíž odejít, **neboť jiného řešení v zájmu klidu a míru Evropy prostě není**.

Historie posledních deseti let tu ostatně mluví sama. Až bude nyní během připravovaných procesů s našimi Němci pověděno všecko o celém zákulisí tohoto grandiosního komplotu a o skutečném vztahu našich Němců k Hitlerově vládě, uvidí celý svět, jak jsme v právu a jak **mravní** zákony o spoluzití občanů a lidí mezi sebou mluví pro nás. Činím apel na všechny velké spojence z druhé války světové, která začala právě Mnichovem, na Sovětský svaz, na Velkou Britanii, Spojené státy, Francii a Čínu – a na všechny ostatní – aby nám pomohli vyřešit tuto otázku **definitivně** a učinili konec všem příštím pokusům o nějaký nový Mnichov. Naše geografická situace a historie naší země od 10. století tu může býti všem dostatečným důvodem a dokladem k tomu, že toto konečné řešení německé otázky u nás je naprosto nezbytné, jedině správné a opravdu logické.

Že všechny přípravy k přesunu Němců od nás se musí dobře organisovat, **provádět humánně, lidsky, nenacisticky a v plné dohodě se spojenci, rozumí se nám samo sebou**. Já to zde před Národním shromážděním znovu zdůrazňuji.

V tom duchu byly připraveny naše dekrety ohledně občanství německého a maďarského občanstva; našimi občany budou jen ti, kdož naše občanství znovu od naší vlády obdrží. Dále dekrety o konfiskaci německého a maďarského majetku: německý majetek je zabrán jako záloha na naše reparace proti německé říši, která prováděla po celých sedm let u nás takové devastace a rabování, že všechen německý majetek u nás na to ani zdaleka nestačí. To ostatně nevylučuje položení otázky reparací s naší strany v celé její šíři. I tímto řešením chceme však ulehčit ten tak obtížný a složitý problém reparací po této válce vůbec.

Také problém Maďarů může a musí býti po této válce u nás rozřešen. Nebude to na podkladě prostého odsunu, bude to postaveno více na základě výměny obyvatelstva. Maďarů je u nás jen málo více nežli Slováků v Maďarsku. Jsme ochotni se o této výměně s Maďarskem dohodnouti. Ale i tu apelujeme na Spojence, aby nenechali národnostní problém maďarský a všech jejich sousedů nevyřešen. Po dnešní válce je nutno, aby i mezi Maďarskem a všemi jeho sousedy byla otázka menšin vyřešena na základně ryze národní a aby menšiny byly z dnešních hranic všech těchto států přesunuty do svých států národních. Rozumí se, že ty menšiny, které odmítnou do svého národního státu se vrátit, budou definitivně přenechány národnostní assimilaci státu druhého.

Zdůrazňuji tento problém proto, že už dnes máme doklady o tom, jak se v jistých kruzích v dnešním Maďarsku už zase připravuje nové revisní hnutí. V zájmu budoucího míru ve střední Evropě a v zájmu míru vůbec volám po tomto definitivním a nekompromisním řešení národnostní otázky po této druhé světové válce. Já vím, že tím vznikají těžké problémy a že tím budou částečně trpět nevinní s vinnými. Ale až z toho vznikne opět válka, tu pak nevinní s vinnými trpět nebudou? A nebude to pak utrpení nesrovnatelně větší?

V souvislosti s konfiskací německého a maďarského majetku, jakož i majetku zrádců a kolaborantů byl vydán dekret o nové reformě pozemkové. I to je otázka dalekosáhlá. Celé statisíce hektarů půdy mají přejít v držení českých lidí na podkladě ustanovení, v dekretu onom obsažených. Další reforma pozemková, která především bude mít za cíl stanovit definitivně vrchní hranici pozemkového vlastnictví pro všechny obyvatele republiky, bude diskutována později a bude provedena až rozhodnutím parlamentu. To se stane teprve po provedeném osídlení pohraničí, po řádném

provedení a prozkoumání všech statistik ohledně zemědělského obyvatelstva a zemědělského vlastnictví vůbec.

Nesmíme však zapomenouti, že provedením dekretů o odsunu německého obyvatelstva se nám položí další veliké problémy. Především odejde tím z republiky nejméně asi 800.000 pracovních sil. Tím dosavadní hospodářská síla a kapacita republiky bude velmi oslabena a stát tím bude ochuzen. Bude to znamenat pro nás veliké oběti, musíme si toho být vědomi, ale tyto oběti náš stát v zájmu budoucího klidu a míru musí přinést. Naši národohospodáři musí dobře propočítat, co to bude znamenat pro celou naši poválečnou hospodářskou úroveň a celé naše hospodaření veřejné i soukromé, a musí z toho vyvodit náležité důsledky.

Jedním z našich velkých problémů budovatelských budou i všechny naše problémy finanční, především otázka reformy měnové a s ní souvisící problémy oddlužení státu, vytvoření nové základny pro hospodaření státní a pro přísné uplatnění zásady o vyrovnaných státních rozpočtech už v nejbližší příštích letech. Nemám v úmyslu zabývat se otázkami těmi v tomto poselství v podrobnostech. Chci vytknouti jen několik hlavních zásad.

Vydali jsme o otázkách těch už nejdůležitější dekrety. Prozatímní Národní shromáždění bude se nutně i jimi zabývat a bude jistě jednat o nových zákonech, zapadajících do těchto důležitých opatření. Zdůrazňuji jen, že nám bylo a je jasno, že pokud nebude otázka měny definitivně řešena, nezdvihne se nynější úroveň pracovní morálky v republice. Dále zdůrazňuji, že si musíme býti vědomi, že všechny dnešní operace finanční, spojené s reformou měnovou, **se musí bezpodmínečně podařit**, neboť opatření taková se nedají opakovat, mají charakter definitivní a jsou dělána jednou pro vždy, a celý náš další finanční postup v hospodářství státním i soukromém je na nich postaven.

A konečně: měnová reforma je současně v našich dějinách největší operací státně-finanční. Musíme nalézt krytí pro závazky státu již dnes existující, t. j. pro náš státní dluh, a pro závazky, jež stát musí v důsledku války převzít ať přímo, či nepřímo skrze zvlášť k tomu zřízené instituce. Mezi tyto závazky patří dluhy Německa vůči československému hospodářství, vůči Národní bance, vůči našemu peněžnictví a našemu průmyslu. Patří sem i náhrady válečných škod našim občanům a podnikům, jež bude třeba aspoň do určité míry uskutečnit. A patří sem konečně i veškeré výdaje rekonstrukční a rehabilitační, na které si stát bude musit vypůjčit doma

nebo za hranicemi. Břemeno, doléhající na státní finance, musí být sníženo operacemi finančními, mezi které patří především majetkové dávky, a dále realizací jmění, které stát obdrží ze zkonfiskovaného jmění německého, maďarského a z jmění zrádců a kolaborantů, a konečně z jmění, jež eventuálně připadne státu z oddekretované již reformy pozemkové a také ovšem z reparací mezinárodních.

Bude tudíž třeba, aby Národní shromáždění, které nyní bude vedoucím a rozhodujícím činitelem ve všech věcech rozpočtových, si tu své úkoly, své povinnosti, ale především také svá práva uvědomilo a důrazně je vykonávalo. Budiž pamatováno na to, že mezi aktem měnové úpravy a všemi zásahy, směřujícími k oživení hospodářské činnosti ve státě, musí být úzká časová a věcná koordinace. Nemělo by smyslu provádět měnovou reformu a pokračovat dále ve finančním státním hospodaření, jaké bylo prováděno až doposud. A jedním z hlavních předpokladů měnové úpravy je právě **řádné hospodaření státní**. Zchudli jsme, paní a pánové, a nezbývá než se na čas uskrovnit. Máme k dispozici méně statků a musíme tomu dát výraz i finančně. **Vyrovnané rozpočty a všestranné úsporné hospodaření – to je a bude hlavním úkolem vašim jako je úkolem každého parlamentu**. Dnes za to všechno přebírá zodpovědnost před národem také náš parlament.

Bude to všecko operace ohromná; bude to řada řešení, jejichž dosah pro celou budoucnost státu a blahobyt všech jeho občanů bude veliký; bude to opravdu: buď – anebo. Vyzývám tu opět všechny příslušné činitele k vypětí nejvyššího úsilí a k uplatnění všech schopných odborníků. A volám po opravdové oddanosti všech k tomuto velikému úkolu, stejně jako vyzývám všechny naše občany ke spolupráci v tomto směru a k plnění všech jejich povinností daňových a jiných. **Salus rei publicae**, to budiž v tomto ohledu opravdu nejvyšším zákonem pro všechny obyvatele republiky bez rozdílu.

Ponechal jsem na konec poznámky k našemu snad nejdůležitějšímu opatření hospodářskému, stanovenému podepsáním dalekosáhlých dekretů o postátnění a znárodnění klíčových průmyslů, o postátnění bank a pojišťoven. Neskrývám si nijak fakt, že se tím dotýkáme struktury dřívější liberální společnosti a že se tu dáváme na cesty, které mají vést k socialisaci moderní společnosti. Není to nějaký **hotový** přechod z jedné fáze vývoje naší společnosti do fáze nové; je to jen začátek budování nových forem vlastnictví, **vedle** vlastnictví soukromého a družstevního.

Upozornil jsem už ve svých veřejných prohlášeních dřívějších – znáte je všichni – že to znamená veliký morální a sociální úspěch pro ohromnou armádu našich dělníků, ale řekl jsem také, že nesmíme si však činit iluzi, že to **hned** bude znamenat nějaký nový ráj, nějaké velké ulehčení anebo všestranné materiální zlepšení pro dělnictvo a průmyslové obyvatelstvo vůbec. Soudím, naopak, že první ozvuky opatření těch budou tíživé a že povinnosti, jež z toho dělnictvu – a nám všem – vzniknou, budou nesmírně zavazující. Dělnictvo bude musit mít vysokou morálku sociální a státní, aby se opravdu cítilo plně zodpovědným za celý hospodářský život státu. Musí si uvědomit, že se u nás začíná budovat celá nová společenská morálka a že těmito opatřeními neměníme jen instituce, nýbrž chceme a musíme tvořit také **nového člověka**.

Stejně si musíme uvědomit s **celou vážností věci, že se nám celý proces socialisace musí podařit**. S takovými věcmi se nemůže hazardovat. Uvažte jen, co by to znamenalo, kdyby nás veliký pokus nebyl úspěšný:

a) Celý svět na nás dává pozor a bude nás dle toho soudit, nejen naši schopnost, ale i naši státní odolnost pro budoucnost. Dle toho vzhledem k nám bude nadále postupovat. A zklameme-li, bude k nám nemilosrdný.

b) Položili jsme před světem na váhu – a to **principiálně** – celý problém socialisace jako takové. Jestliže by se nám celá tato operace nepodařila, je možno, že bychom mohli kompromitovat na dlouhou dobu i princip sám. Ti, kdož jsou mezi vámi socialisty, vědí, co to znamená.

c) Kdybychom neměli úspěchu, ohrozili bychom celý náš hospodářský život; měli bychom v našem hospodářství brzo chaos, úpadek všeobecné úrovně hospodářské a klesání ve všech oborech národního života jako nutný z toho důsledek. Pokles naší výkonnosti hospodářské by znamenal i těžkou a na dlouhou dobu nenahraditelnou ztrátu naší prestiže zahraniční a politického významu našeho státu.

Neuvádím tyto poznámky, abych srážel odvalu našich politických činitelů, kteří se dali do této práce s takovou oddaností a nadšením. Podepsal jsem sám tyto dekryty z plného přesvědčení, že náš lid je pro opatření ta zralý a politicky i sociálně pro ně dostatečně připraven, jak jsem také už veřejně sám prohlásil. A mám pevnou víru, že to bude pro nás úspěch. Uvádím je jen proto, abych ještě jednou upozornil, jakou zodpovědnost jsme na sebe vzali, co úsilí to všechno bude vyžadovat

a že nikdo z nás v této veliké výstavbě republiky nemůže a nesmí scházet. Upozorňuji, že proces zestátnovací se musí dít s největším využitím všech odborníků obchodních a průmyslových, že se musí dít za účasti a pod kontrolou všech politických stran, odborně, vědecky, nestraničky. V dnešní situaci, kdy trpíme podvýrobou, nemůžeme si také dovolit, aby zestátnovací proces se stal omluvou pro nehospodárný provoz, pro ztrátové hospodaření v podnicích. Zásada rentability musí pak býti zachována a zachovávána i v přechodném stadiu. Jinak by nám celé naše výpočty selhaly a brzy bychom ucítili toho důsledek. Zejména **organisační** postátněného průmyslu je sama o sobě problémem ohromným a úspěch socialisace bude záviset na úspěšnosti a výkonnosti právě celé její organisace.

Dodávám ještě dvě věci organisační: Naše celé hospodaření přechází v pravém slova smyslu do t. zv. **hospodaření řízeného, plánovaného**. K tomu je třeba vybudovat také příslušné orgány. Je učiněn už cestou administrační k tomu počátek. Funguje už t. zv. hospodářská rada a její sekretariát, plánovací a statistický úřad a ovšem i osidlovací úřad. Soudím, že bude potřeba dokonalého zpracování celé otázky, nových teoretických zkoumání, dokonalého vybudování těchto úřadů, a pak ovšem i nových praktických rozhodnutí o celé roli těchto orgánů. Otázky ty budou jistě předmětem opatření zákonodárných. Upozorňuji na to naše Národní shromáždění. Je to otázka velmi vážná, která bude součástí celého našeho nového systému hospodářského a podmínkou jeho úspěšnosti. Naše Národní shromáždění bude probírat postupně celou činnost vlády, stále na výsledky její dosavadní zákonodárné práce bude narážet a Národní shromáždění definitivní bude mít přímo za úkol všechny dekrety znovu probrat, tu a tam revidovat, eventuálně po velmi zralém uvážení měnit. Jistě se úkolu toho podejme se vši vážností a s vědomím své veliké zodpovědnosti.

Měl bych řadu poznámek i v ostatních oborech naší politické činnosti. Zmíním se jen o dvou.

Práce v oboru našeho kulturního života je už dnes pozoruhodná: je nesena velikým budovatelským elánem, jímž je dnes proniknuta celá naše veřejnost a především i naše inteligence; a je to také přirozený důsledek škrcení našeho kulturního života během šesti let okupace. Očekávám, že parlament jí bude věnovat tu pozornost, které zasluhuje, a ukáže se na výši

ve chvíli, až půjde o řešení všech těch velikých otázek, které se nám nově den co den kladou.

Druhá otázka je naše armáda. To je problém svrchovaně důležitý. Nebudu jej probírat v celé jeho šíři v této chvíli. Chci jen naň upozornit a upozornit právě **parlament**. Očekávám, že bude hned zřízen branný výbor, že všechny problémy armády v něm budou upřímně a otevřeně probírány a základy nové, opravdu demokratické, lidové naší armády diskutovány. I zde fakt, že půjde o armádu bez Němců a Maďarů, velmi tomu pomůže. A nezapomínat na fundamentální problém každé moderní armády: **na otázku důstojnictva a jeho výchovy**. Prosím také, aby bylo dobře srovnáno, v čem tu půjde – oproti dřívější naší armádě – o věci nové a v čem budeme chtít postaviti si po druhé světové válce armádu lepší, demokratičtější a modernější. A také jak vhodně pro naše poměry využít bojových zkušeností jak východních, tak i západních front. Stejně bude třeba sledovat vývoj a všechny novosti v našich uniformovaných sborech bezpečnostních, organisovaných v rámci ministerstva vnitra.

Nemám v úmyslu probírat dnes podrobně naši politiku zahraniční. Opakuji k vůli úplnosti tohoto poselství jen to, co zdůrazňuji při všech příležitostech: Jsme spojenci Sovětského svazu a zůstaneme mu věrni. Jsme přáteli spojenců západních, své přátelství jim zachováme a o přátelství jejich budeme loyálně usilovat. A budeme dělat upřímně novou politiku slovanskou. Se svými sousedy se budeme snažit vyřídit v dobrém všechny své otázky, při čemž vycházíme nekompromisně od svých hranic předmnichovských, nám během války příslibených. Od mírové konference očekáváme, že vyřídí kladně naše skromné reparační i hraniční požadavky vzhledem k Německu. A budeme ze všech sil podporovat novou světovou organizaci bezpečnostní všech spojených národů.

Nikdo nyní bezprostředně po světové válce si nepřejí ani nemá zájmu na žádných konfliktech mezi velkými spojenci, ani není k tomu dnes psychologických a mravních podmínek. Ale nečekám také nějakého rychlého a úplného uklidnění Evropy a světa. Rozvrat ve světě z války je veliký vnitropoliticky i mezinárodně. Celá řada států se bude po celé měsíce a celá léta potácet v rozvratu, nepořádku, vnitřních bojích, snad v revolucích a sporech mezinárodních. Svět v příštích letech nebude mít vzhled veselý. Pamatujme na to, připravujme se na to a budme si vědomi, jaké z toho plynou a budou plynout pro nás důsledky!

Náš stát a náš lid prošel v posledních sedmi letech opravdovým peklem. Téměř zázrakem vyšel z boje toho se snesitelnými ztrátami na lidech i na statcích v poměru s národy ostatními. Jeho ideová a mravní pevnost, jeho nezlomný národní duch, jeho sociální rovnováha a zdravý a jeho hospodářská zdatnost – zase ve srovnání s jinými – je opravdu překvapující. Až na známé, poměrně počtem nepřilíš početné naše domácí viníky choval se bezvadně a vychází z války se ctí neposkvrněnou. Může se s hrdostí dívat celému světu do očí bez hanby a bez zlého svědomí. To, co se mu stalo v roce 1938, nezavinil, a pokud v něčem viníci u nás byli, budou voláni k zodpovědnosti. Obdržel ve svém boji velikou pomoc spojenců, jimž je opravdu vděčen a vděčen jim zůstane. Děkuji tu všele znovu při této slavnostní příležitosti především jménem všeho našeho lidu, jménem vašim a jménem celé vlády i jménem svým Sovětskému svazu, Velké Britanii a Spojeným státům a Francii za všecku pomoc, kterou nám v této druhé světové válce v tak hojně míře poskytli.

Končím, paní a pánové, svůj dnešní výklad. Sleduji bedlivě a stále náš vnitřní vývoj do všech podrobností. Slyším stesky, slyším výtky, slyším projevy nespokojenosti. Ale slyším stejně výraz uspokojení, slyším výzvy k práci a k budování státu i spokojená konstatování, že se práce daří, a slyším konečně také veliký a častý projev tvůrčího optimismu pro budoucnost. A ten ohromný elán v práci, v podnikání, v nových plánech, v nových myšlenkách a v tvořivých nových cestách, jakého u nás jen zřídka kdy bylo! Naproti tomu skoro každá rodina byla u nás stížena nějakou pohromou; a při tom každý přes to chápe, že to byla nutná oběť této válce a našemu osvobození. Viděl jsem tu u nás – zejména u našich žen – zjevy opravdového lidského hrdinství, nezměrné oddanosti národu a republice, zjevy skutečně krásné a povznášející. A ti, kdož docela uspokojeni nejsou, ať si jen vzpomenou, kde jsme byli v létě roku 1939 a kde jsme byli v době heidrichiády. A uváží-li, co prožil celý svět a co je dnešní revoluce a její naprosto nutné důsledky, pochopí všecko, ujme se práce s druhými a dopracuje se znovu rychle klidného, bezpečného a spokojeného zítřka i v této nové fázi naší národní historie.

Dovolte mi nyní, vážené paní a pánové, abych uzavřel svůj výklad proským konstatováním:

Dne 26. září 1938 poslouchali jsme v Praze s těžkým rozechvěním řeč, pronesenou v berlínském Sportpalastu Adolfem Hitlerem, říšským kanclé-

řem německým a Führerem německého národa, řeč, která byla jedním z nejpodvodnějších projevů jeho prolhaného a nelidského života. V ní na konec vyvrcholil svůj fanatický útok proti Československé republice a proti jejímu prezidentu, adresovaný ostatní Evropě i nám, těmito slovy: „Zde stojím já a tam stojí on. Mezi námi musí být rozhodnuto.“

Ano, byl to boj dvou nesmiřitelných světů: demokratické republiky Československé a nacistické Třetí říše. A otázka byla politicky i osobně položena Hitlerem správně.

Sedm těžkých, velmi těžkých let přešlo. Přišla naše mnichovská porážka a hrozná zklamání ze západních demokracií; podvodné vplížení se Hitlerovo na Pražský hrad a Ribbentropovo historicky vylhané prohlášení o právním podléhání českých zemí německé říši; nevýslovná mravní utrpení, pustá, bestiální německá pronásledování a strastiplné několikaleté národní ponižování; náš zarytý a systematický, tu odvážný a tam zoufalý vnitřní odpor a náš druhý, s počátku krajně obtížný zahraniční odboj a vojenský a diplomatický zápas. Sedm let strašné, pro nás téměř nekonečné války, velkých německých vítězství a německého nadutého a nekulturního triumfování, doprovázeného těmi nejneuvěřitelnějšími německými válečnými ukrutnostmi, jež svou nelidskostí mají sotva v historii sobě rovných a zůstávají navždy těžkou, neodčinitelnou pohanou a odsouzením německého národa. A nakonec ty odstrašující a zasloužené válečné porážky německé armády a hrozný pád onoho politického výtvaru, jemuž se říkalo nacism a Třetí říše, jenž chtěl vládnout světem po tisíc let a jenž přisoudil našemu státu nelitostný konec, připravuje jeho lidu bedné živení pod knutou Herrenvolku!

Dnes tu my, Československo, stojíme opět v plné své mravní síle, ve svobodné, velikou a slavnou historií posvěcené Praze, vzhlížejíce k rozbitému Berlínu a Mnichovu a k rozvalené Třetí říši se vztyčenou hlavou, s čistým štítem a s čistým svědomím; s vědomím velikého historického vítězství a s vědomím vítězství naší veliké demokratické národní tradice; se sjednoceným národním státem a s velikým mravním a politickým zadostiučiněním za všecko to, co se nám stalo v Mnichově a po něm. A Německo – se všemi svými velikými plány a svým historickým podvodem o právní podřízenosti našich zemí – leží tu v troskách, zničené, rozbité, rozvrácené, lid jeho krajně zkrúšen a mravně v pravém slova smyslu zdeptán. A bude trvat snad celé generace, nežli se zase vzchopí.

V této chvíli voláme i my k svému národu a k národům ostatním: Ano, tam stál Hitler a jeho Třetí říše se vším tím, co znamenali, a zde stojíme my. A mezi námi **bylo** rozhodnuto: bojem na život a na smrt; vítězstvím poctivých lidí nad nejničejším zlem; soudem světa, historie a Prozřetelosti.

Edvard Beneš, 28.10.1945

Z projevu prezidenta ČSR Klementa Gottwalda při slavnostním otevření Musea V. I. Lenina v Lidovém domě v Praze 21. 1. 1953

Je to opravdu veliká událost, že dnes, v den 29. výročí úmrtí Vladimíra Iljiče Lenina, otvíráme v hlavním městě našeho státu museum jeho života a díla. Událost významná i tím, že Leninovo museum otvíráme v budově, v níž v lednu roku 1912, před 41 lety, se konala VI. konference sociálně demokratické strany Ruska, kde bolševici, vedeni Leninem, vyhnali ze strany menševiky a zformovali samostatnou stranu bolševiků.

...

Jsme si dobře vědomi, že jedině proto zvítězil náš pracující lid, jedině proto jsme porazili kapitalismus, poněvadž jsme šli cestou Lenina a jeho největšího žáka a následovníka Stalina. Jedině proto můžeme úspěšně budovat socialismus, že jdeme cestou Lenina a Stalina a že je nám společlivou záštitou mocná země Lenina a Stalina, Sovětský svaz. A jedině na této cestě můžeme i dobývat nových vítězství a učinit naši vlast bohatou a šťastnou, i uchránit mír našim krovům.

To nás arciť zavazuje, abychom zůstali vždy a za všech okolností věrní leninskému praporu. To nás též zavazuje, abychom neustále a hlouběji a hlouběji si osvojovali učení leninismu. Tomuto účelu bude sloužit i Museum Vladimíra Iljiče Lenina, které se má stát opravdovou školou komunismu pro tisíce, statisíce a miliony našeho lidu.

*

Co to znamená, soudružky a soudruzi, osvojit si učení leninismu? Osvojit si učení Lenina a Stalina, to znamená především užívat ho v každodenní praxi, naučit se ho užívat jako kompasu na cestách i křižovatkách. Učení Lenina a Stalina pomáhá nám nalézt odpověď na nejdůležitější otázky, jež se nám naskýtají, a to takovou odpověď, která nám umožňuje *jednat* za každé situace ku prospěchu pracujícího lidu, ku prospěchu socialismu.

Chtěl bych se pozastavit u několika zvlášť živých otázek našeho života, jež lze pochopit a rozřešit jedině ve světle leninského učení.

1. Je to předně otázka války a míru.

Lenin to byl, kdo odhalil příčiny a zákonitost soudobých válek. Odhalil,

že soudobé války naprosto nejsou ani „přirozeností lidskou“, ani nějakou živelnou temnou silou, propukávající neznámo kdy a kde, nýbrž že jsou nevyhnutelným doprovodným zjevem imperialistického období kapitalismu. V imperialistickém období kapitalismu se prudce zesiluje nerovnoměrnost hospodářského a politického vývoje jednotlivých kapitalistických zemí a tak slabší dravci se často rychle stávají silnějšími než jejich partneři. A protože svět, trhy, zdroje surovin jsou za imperialismu již rozděleny, je válka hlavním prostředkem k novému dělení světa mezi silnějšími a slabšími kapitalistickými dravci. Klasickou charakteristiku každé války mezi imperialisty podal Lenin za první světové války, když o ní napsal: „Válku vedou všechny velké mocnosti pro kořist, za rozdělení světa, za odbytiště, za zotročení národů. Buržoasii to přináší zvýšené zisky.“

...

2. Dále bych se chtěl dotknout otázky charakteru amerického imperialismu.

Některým lidem u nás není dosud pochopitelné, jak to, že Spojené státy americké se dnes staly centrem světové reakce, hlavním podněcovatelem nové války a největším nepřitelem národních svobod a demokracie. Není jim to dosti pochopitelné, poněvadž chovají naivní iluze o úloze Ameriky před poslední světovou válkou. Domnívají se, že touto válkou byl americký kapitalismus přece jen pokrokovější, přece jen demokratičtější, přece jen mírumilovnější než kapitalismus v jiných zemích.

To je názor zásadně mylný a dnes i nebezpečně mylný. Lenin již před první světovou válkou odhaloval zvlášť dravý a lupičský charakter amerického kapitalismu. Ve svém díle „Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu“ podal pak hluboký rozbor i amerického imperialismu a ukázal, že vzhledem k jeho zvláštnímu vývoji „cizopasnické rysy moderního amerického kapitalismu se projeví zvlášť pronikavě“.

...

3. Za třetí se chci zmínit o mezinárodní platnosti Leninova učení a zkušeností Sovětského svazu.

Lenin vždy zdůrazňoval mezinárodní ráz teorie a zkušeností bolševismu. „Bolševismus se hodí za vzor pro všechny,“ napsal v polemice s renegátem Kautským. To ostatně zcela potvrzují zkušenosti naší komunistické strany. Jestliže naše strana něco dokázala, jestliže dovedla vést náš lid v boji za kus chleba a proti fašismu, jestliže nakonec dovedla zúčtovat s kapitalisty

a zrádci, tak jedině proto, že jsme se chodili do Moskvy učit od bolševiků, jak buržoasii zakroutit krk.

...

4. Posléze dovoluji, abych vzpomenu proslulé stati „O družstevnictví“, kterou napsal Lenin právě před třiceti lety počátkem ledna a která, jak řekl jsou soudruh Stalin, patří k Leninově politické závěti.

...

Na základě Leninových geniálních podnětů Stalin vypracoval a proměnil v život teorii kolektivizace zemědělství. Té kolektivizace, která učinila zemědělství Sovětského svazu socialistickým a sovětské rolnictvo věrnou oporou sovětského řádu. Té kolektivizace, která definitivně a navždy vyřešila „obilní problém“ a která vyzvedla sovětské zemědělství na první místo ve světě.

...

5. K tomu však, abychom dovedli měnit v život jejich učení, je potřebí jednoho: osvojit si leninsko-stalinský styl práce, leninsko-stalinské vlastnosti bojovníků za socialismus. Je potřebí milovat svůj lid a věřit v jeho tvůrčí síly – jako Lenin a Stalin. Bez této lásky k pracujícím masám a bez důvěry v jejich nezměrné síly a schopnosti nelze vybudovat socialismus.

...

Je potřebí, jak učí Lenin a Stalin, nevypínat se při úspěších a nefňukat při obtížích. Vypínat se při úspěších znamená podceňovat další těžkosti práce a dostat se tak na nejlepší cestu, abychom i dobyté úspěchy ztratili. A fňukat při obtížích, to znamená zvětšovat si je a tarasit si cestu k jejich zdolání. Ani tak, ani onak bychom daleko nedošli.

To je několik leninsko-stalinských vlastností, dnes zvlášť důležitých nejen pro naše komunisty, ale pro všechny poctivé budovatele a vlastence naší země.

*

Končím, soudružky a soudruzi. Dovolte mi, abych v závěru vzpomněl jednoho faktu: že pod touto střechou v lednu 1912 byl na pražské konferenci, kterou vedl Lenin, zvolen do Ústředního výboru nově utvořené bolševické strany soudruh Stalin. Stalin, největší žák Leninův a nejvěrnější jeho

spolubojovník, který se pak stal slavným pokračovatelem v Leninově díle. Stalin, který se stal Leninem dneška.

Proto jít Leninovou cestou znamená jít za Stalinem. A my touto cestou půjdeme, neboť jenom ona vede k míru a k velké a šťastné budoucnosti našeho lidu.

Ať proto žije a zvedá se stále výše nad světem prapor nesmrtelného Lenina! Ať dlouho žije a vede nás k novým vítězstvím veliký Stalin!

Klement Gottwald, 21. 1. 1953

Z novoročního projevu presidenta Československé republiky Antonína Zápotockého z roku 1955

Vážení spoluobčané,
soudružky a soudruzi, bratři a sestry!

Vcházíme dnešním dnem do nového roku 1955.

Tento rok bude pro nás zvláště významný. Dovrší se v něm desetileté výročí existence naší lidově demokratické republiky.

Dokončíme v tomto roce desetiletí těžké, ale radostné a výsledné práce, budování nového socialistického řádu v naší zemi.

Dokončíme i desetiletí úporného boje o udržení míru a důsledného maření všech zjevných a skrytých úkladů našich vnitřních i zahraničních nepřátel, kteří naše mírumilovné budování chtěli rozrušovat.

...

Po osvobození naší vlasti z potupné fašistické poroby, po likvidování druhé světové války slavným vítězstvím sovětských armád nad válečnými hitlerovskými zločinci přísahali jsme všichni, že zachováme vděčnost i věrnost našemu osvoboditeli – Svazu sovětských socialistických republik i jeho lidu. Že budeme neochvějně hájit mír a samostatnost naší země. Že usilovnou tvůrčí prací, osvobozenou z pout starého kapitalistického vykořisťování, budeme se snažit odstranit staré křivdy a bezpráví, vytvořit radostný život a šťastnou budoucnost ne pro jednotlivce, ale pro celek, pro všechny občany, pro celou vlast.

Tomuto slibu a těmto zásadám jsme zůstali věrni. Žádné úklady, hrozby, ani zálučné snahy nebyly s to odvrátit nás od věrnosti k našemu osvoboditeli a spojenci – Sovětskému svazu, od pevné vůle udržet mír a křížit válečné plány narušovatelů míru, od nezvratného rozhodnutí na své vlastní činné práci a její vzrůstající produktivitě budovat neochvějně základy vzrůstajícího blahobytu naší země i jejich obyvatel.

*

Pod vedením Komunistické strany Československa vybudovali jsme Národní frontu, opřenou o pevný svazek dělníků, rolníků i pracující inteligence. Za Národní frontu a její programový cíl – budováním socialismu při-

vést naši vlast i nejvyššímu rozkvětu a starat se o maximální uspokojování vzrůstajících materiálních i kulturních potřeb obyvatelstva – postavil se všechen náš lid. Jednomyslně projevil opětně Národní frontě svoji důvěru jak ve volbách do národních výborů, tak i při volbách do Národního shromáždění a Slovenské národní rady, které v právě uplynulém roce byly konány.

Naše socialistická výstavba úspěšně pokračuje. Tak, jak se rozvíjí, organizuje, zdokonaluje a novými vymoženostmi vyzbrojuje naše výroba, jak stoupá její prosperita a jak se zvyšuje produktivita práce, tak jsou krok za krokem odstraňovány nesnáze, obtíže a nedostatky a stoupá hmotná i kulturní úroveň našeho lidu.

...

Naše zahraniční mírová politika a touha žít v míru a zabránit válkám vedla nás především k hledání přátel a spojenců, kterým bychom mohli věřit, že uzavřené smlouvy, přátelství a dané záruky budou také dodržovat a že nezahladí.

Na tomto podkladě bylo vybudováno především přátelství a spolenectví s naším osvoboditelem a zachráncem – velkým Svazem sovětských socialistických republik. Toto přátelství a spolenectví se během uplynulých deseti let nejen osvědčilo, ale upevnilo a prohloubilo.

Sovětskému svazu a pod jeho vedením vybudovanému světovému táboru míru děkujeme, že byla upevněna naše samostatnost, nezávislost i svoboda a zachován mír.

Bylo by však dětinstvím domnívat se, že mír nebyl vůbec ohrožován a že válečné nebezpečí neexistovalo. Existovalo a existuje. O tom nás nejlépe přesvědčují události, které se sběhly právě na konci uplynulého roku.

Je to otázka remilitarizace Německa a kolektivní bezpečnosti v Evropě. Remilitarizace Německa, tj. vzkříšení výbojného nacionalistického německého militarismu, jest požadavkem světové kapitalistické reakce a podněcovatelů války, v jejichž čele stojí váleční štváči američtí.

...

Hlasování francouzského parlamentu, kterým po dlouhých průtazích byla prosazena ratifikace tak zvaných pařížských dohod, schvalujících obnovení německého wehrmachtu, jsou toho názorným příkladem.

Parlamentu, který v souhlase s vůlí lidu remilitarizaci nejprve odmítl, nakonec pod diktátem a na nátlak Spojených států amerických a Anglie kapituluje a potupný diktát přijímá.

...

Mohu jistě i dnes jménem všeho našeho lidu pozdravit hrdinný a statečný lid Francie i lid druhých zemí v jeho boji za mír a bezpečnost národů a ujistit, že lid Československa neustane ve svém úsilí o upevnění míru a zajištění kolektivní bezpečnosti národů, ale naopak, že bude svoje úsilí i akce za tím účelem ještě rozšiřovat a stupňovat.

*

Věříme v činnou sílu osvobozené práce. Věříme, že plány a závazky, které proti zločinným nástrahám vytyčují naši pracovníci v továrnách a na polích, budou splněny!

Věříme v blahodárné výsledky socialistického soutěžení!

Věříme v naše přátele a spojence!

Věříme v Sovětský svaz!

Věříme v sílu jednotné vůle našeho lidu.

Bezpečnost republiky uhájit, úklady nepřátel zkržít a znemožnit!

V pevném odhodlání na další desetiletí mír udržet a vybojovat.

Zdravíme a zahajujeme nový rok 1955!

Antonín Zápotocký, 1. 1. 1955

Z projevu prezidenta ČSSR Antonína Novotného na slavnostním zasedání ÚV KSČ u příležitosti 40. výročí založení KSČ (13. května 1961)

Soudružky a soudruzí!

Drazí hosté!

Zítřka tomu bude čtyřicet let, co se v Praze v karlínském Národním domě sešlo 569 delegátů z celé Československé republiky, aby založili Komunistickou stranu Československa, stranu, které bylo předurčeno, aby stála v čele pracujících v boji proti buržoazii, a která dovedla pracující lid k vítězství socialismu v naší vlasti a povede jej ke komunismu.

Dnes, po čtyřiceti letech, která uplynula od jejího založení, můžeme s hrdostí prohlásit, že strana toto své poslání úspěšně plní. Veliké zápasy strany v čele dělnické třídy byly korunovány vítězstvím. Pod jejím vedením byl vítězně vybojován boj s buržoazií, kapitalismus byl poražen, byla nastolena vláda lidu a nastoupena cesta budování socialismu.

Pod vedením Komunistické strany Československa se uskutečnily grandiózní přeměny v životě našich národů a všeho našeho lidu. Dělnická třída, družstevní rolnictvo a pracující inteligence se staly skutečnými pány v naší vlasti. Zvítězil socialismus – společenský řád, v němž je odstraněno vykořisťování člověka člověkem. Neobyčejně rychle se rozvíjí naše hospodářství, naše země vzkvétá pod rukama pracujících, hmotná a kulturní úroveň lidu již dosáhla jednoho z předních míst na světě. Dosažení této úrovně v politickém, ekonomickém i kulturním rozvoji země nám umožnilo prohlásit, že naše republika je republikou socialistickou.

...

Ovládnout a tvůrčím způsobem uplatnit leninismus znamenalo vybudovat pevnou a jednotnou revoluční stranu jako rozhodující zbraň proletariátu v boji o moc. Pod praporem leninismu zvítězil proletariát v Rusku a formovaly se komunistické strany v Komunistické internacionále. Na základě leninismu vyrůstal první socialistický stát ve světě. Leninismus zobecnil zkušenosti mezinárodního revolučního dělnického hnutí a pouze jeho osvojení a uplatnění v praktické činnosti umožňovalo straně správně vést dělnickou třídu a správně řešit složité situace v boji proti buržoazii, v boji za vítězství socialismu.

...

Naše strana vždy uplatňovala bolševické metody vedení pracujících, které byly prosazeny proti oportunistickým názorům o jejich pasivitě a proti podléhání zpátečnickým náladám. Jsou známa velká lidová hnutí, jejichž iniciátorem a organizátorem byla Komunistická strana Československa. Jedním z nich je její rozhodný boj za denní zájmy a požadavky dělníků i všech pracujících v době světové hospodářské krize třicátých let. Hesla, která v té době strana vytyčovala, „Ani muže ze závodu, ani haléř ze mzdy“, „Ať platí bohatí“, „Chléb, půdu, práci“, „Jednota, boj, vítězství“, vyjadřovala srozumitelně a přesvědčivě potřeby pracujících, stávala se bojovou výzvou, která soustřeďovala pod praporem strany dělnickou třídu a ostatní pracující.

...

Po osvobození naší vlasti slavnou Sovětskou armádou, která měla hlavní zásluhu na rozdrčení fašistického hitlerovského Německa, se pracující rozhodli pro lidově demokratické zřízení, pro Košický vládní program vypracovaný naší stranou a přijatý celou Národní frontou. Důsledně podporována dělnickou třídou a velkou částí ostatních pracujících, strana prosadila znárodnění klíčového průmyslu, bank, a dolů, konfiskaci půdy nepřátel a zrádců a vytvořila skutečné lidové orgány moci – národní výbory. Tyto velké přeměny politické i hospodářské byly zároveň nástupem dělnické třídy k moci.

...

Ideje proletářského internacionalismu a uvědomělé revoluční solidarity byly za celé historické období čtyřiceti let vůdčí zásadou i hlubokým smyslem revolučního postupu naší strany. Při dnešním slavném jubileu můžeme s oprávněnou hrdostí tvrdit, že Komunistická strana Československa za každé situace usilovala o to, aby boj československé dělnické třídy o moc, za vítězství socialismu se rozvíjel v plném souladu s uskutečňováním úkolů a cílů mezinárodního komunistického hnutí. Tato základní linie vtiskla politice naší strany vyhraněný internacionální charakter.

...

Soudružky a soudruzí!

Čtyřicáté výročí naší strany je skvělou přehlídkou úspěchů a vítězství, kterých jsme dosáhli ve velkých a těžkých zápasech houževnaté a cílevě-

domé práci. Je zároveň smělym a tvůrčím pohledem na naše příští úkoly, jejichž splnění přinese ještě bohatší naplnění našich komunistických ideálů.

Dosáhli jsme úspěchů a vítězství, protože naše strana byla vždy neochvějně věrná tvořivému učení marxismu-leninismu. Tak tomu bude i v budoucnosti, která přinese světový triumf tomuto velikému učení.

Dosáhli jsme úspěchů a vítězství, protože jsme šli vždy pevně pod praporem proletářského internacionalismu, po boku Sovětského svazu a jeho slavné komunistické strany, po boku marxisticko-leninských stran všech zemí. V neochvějně internacionální komunistické jednotě dojdeme i my v historicky krátké době ke komunismu.

Dosáhli jsme úspěchů a vítězství, protože jsme byli vždy těsně spjati s naší dělnickou třídou, s veškerým naším lidem, s našimi národy. S tímto lidem, jehož jsme živou součástí, dosáhneme takového věku lidstva, ve kterém všechny národy budou žít v míru a přátelství.

Půjdeme dále vpřed v pevné jednotě všeho lidu, v čele s Komunistickou stranou Československa za nová vítězství socialismu – za komunismus!

At' se rozvíjí věčně živý marxismus-leninismus!

Antonín Novotný, 13. 5. 1961

Projev presidenta ČSSR Ludvíka Svobody po návratu z Moskvy (27. srpna 1968)

Drazí spoluobčané,

po čtyřech dnech jednání v Moskvě jsme zase mezi vámi, ve své vlasti. Vrátili jsme se společně se soudruhem Dubčekem, Černíkem, Smrkovským i ostatními soudruhy.

Ani vám, ani nám nebylo lehké. Myšlenkami jsme každým okamžikem byli s vámi a mysleli jsme na to, jak prožíváte tyto těžké dny. Jsme upřímně rádi, že jsme zase doma s vámi. Z hlubokým žalem jsme přijímali zejména zprávy o ztrátách na tom nejcennějším, na lidských a převážně mladých životech. Hluboce cítíme účast s hořem jejich drahých a přátel. V našem jednání nás posilovaly nesčíslné projevy vaší důvěry. Upřímně vám za ni děkuji.

Jsem přesvědčen, že jsme ji nezklamali. Pomáhala nám rozvaha, vysoká kázeň, kterou jste projevíli vy všichni, Češi i Slováci, pracující i naše ozbrojené složky.

Události v naší zemi v minulých dnech hrozily každou hodinu nejtragičtějšími důsledky. Jako voják dobře vím, jaké krveprolití může vyvolat konflikt mezi občany a moderně vyzbrojenou armádou. Tím více jsem jako váš prezident považoval za svou povinnost učinit vše pro to, aby k tomu nedošlo, aby netekla nesmyslně krev národů, které vždy žily v přátelství, ale zároveň aby byly zajištěny základní zájmy naší vlasti a jejího lidu.

Tím nechci skrývat skutečnost, že na dlouho zůstanou bolavá místa způsobená událostmi těchto dnů. Máme však opravdový zájem na obnově důvěry a upřímné spolupráce mezi zeměmi, které byly osudově spjaty společnou cestou. Místo naší země v dnešním světě je a nemůže být jinde než v socialistickém společenství.

Jak jsem již zdůraznil ve svých předchozích vystoupeních, odjel jsem do Moskvy na jednání po dohodě s vládou republiky s tím, že za východisko k řešení složité situace jsem považovat urychlenou normalizaci činnosti ústavních a jiných legitimních orgánů našeho socialistického státu a společnosti, a jejich vedoucích představitelů.

Jak jsem Vám už sděloval z Moskvy, a jak se můžete sami přesvědčit, vracím se společně se všemi těmito soudruhy, kteří se také neprodleně ují-

mají výkonu svých funkcí, do nichž byli demokraticky ustanoveni a v nichž jste je podpořili svou plnou důvěrou. Je to první, ale pro nás důležitý krok k normalizaci života v naší vlasti.

S tím pochopitelně souvisí i odchod vojsk SSSR a dalších socialistických zemí z území naší republiky. Dosáhli jsme zejména zásadní dohody o postupném uskutečnění plného odchodu vojsk. Do té doby je jejich přítomnost politickou realitou. Rozvaha a kázeň, kterou jste projevovali až doposud, jsou nutným předpokladem pro konečné řešení této otázky. To vám říkám s plnou odpovědností jako prezident, vlastenec a voják.

Drazí přátelé,

v uplynulých dnech jste nás, ústavní představitele státu i vedoucí činitele Komunistické strany Československa zahrnovali projevy důvěry, věrnosti zájmům socialismu. To je veliký kapitál, veliká síla a my s ní počítáme v úsilí o zabezpečení dalšího, důsledně socialistického rozvoje naší vlasti. Ve smyslu lednového, dubnového a květnového pléna ústředního výboru KSČ chceme dále rozvíjet socialistický společenský řád, posilovat jeho humanistický, demokratický charakter, jak je to vyjádřeno v akčním programu KSČ a programovém prohlášení vlády. Chceme dále, s celou Národní frontou budovat svou zemi jako opravdovou vlast pracujících lidí. Od těchto svých záměrů ani na krok neustupujeme. Nedopustíme samozřejmě, aby jich mohli pro své cíle zneužívat ti, komu jsou cizí zájmy socialismu. K tomu nyní musíme všichni rozhodně a cílevědomě zorganizovat svou práci.

Obracím se na vás všechny, drazí spoluobčané, na vás dělníky, rolníky a příslušníky inteligence, na vás, drazí mladí přátelé! V těchto těžkých dnech vás volám k jednotě a prosím vás, aby jste i nadále prokazovali moudrost a rozvahu. Spojme všechny socialistické, vlastenecké, tvořivé síly do práce pro blaho lidu naší Československé socialistické republiky.

Ludvík Svoboda, 27. 8. 1968

Z projevu presidenta ČSSR Gustáva Husáka na slavnostním zasedání ústředního výboru KSČ, ústředního výboru Národní fronty ČSSR, předsednictva federálního shromáždění a vlády ČSSR k 30. výročí vítězného února (23. února 1978)

Vážené soudružky a soudruzi,
drazí přátelé!

Na společném zasedání nejvyšších stranických, státních a společenských orgánů si dnes připomínáme slavné jubileum našich moderních dějin – 30. výročí Vítězného února. Vzpomínáme na dramatické události roku 1948 i na celou bojovou cestu, která dovedla dělnickou třídu, pracující lid k dnešní socialistické skutečnosti.

Velikost Vítězného února, jeho místo v historii revolučních bojů našeho lidu, našich národů, záleží především v tom, že definitivně skoncoval s kapitalistickým řádem v naší zemi. Dělnická třída ve svazku s pracujícím rolnictvem a pokrokovou inteligencí pod vedením komunistické strany dořešila v únoru 1948 základní otázku socialistické revoluce, otázku politické moci. Tím prosadila socialistický směr vývoje v naší zemi a otevřela cestu velkolepým revolučním přeměnám, které za uplynulých třicet let zcela změnily život našeho lidu a tvář země.

...

Mezinárodní imperialismus se s porážkou reakce u nás dodnes nesmířil. Buržoazní propaganda se snaží zfalšovat historickou pravdu o Únoru, překroutit příčiny a revoluční smysl vítězství našeho lidu a popřít mezinárodní význam jeho zkušeností. Po celých třicet let podnikají třídní protivníci nejrůznější akce proti našemu socialistickému zřízení, vedou pomlouvačné kampaně, za pomoci různých emigrantů, agentů a odpadlíků se snaží pošpinit velké dílo našeho lidu, které je výsledkem a odkazem února 1948.

...

Na počátku padesátých let docházelo k porušování socialistické zákonosti, k růstu subjektivismu, které strana později rozhodně odsoudila.

Přes všechny objektivní i subjektivní problémy a obtíže se podařilo v historicky krátké době v podstatě vybudovat základy socialismu.

V šedesátých letech bylo třeba formulovat nový, dlouhodobý, reálný program všestranného rozvoje socialismu. Tento úkol však tehdejší vedení strany a státu nedokázalo splnit. Sebeuspokojení a nedostatek kritiky a sebekritiky vedly k subjektivistickým improvizacím a ke snahám předbíhat vývoj a přeskakovat vývojové etapy.

Závažné politické, ekonomické, ideologické a další problémy se obcházely a neřešily. Neprincipiální postup tehdejšího vedení uvolňoval cestu k formování revizionistických a protisocialistických sil. Ve straně a společnosti narůstala v polovině šedesátých let krizová situace.

Marxisticko-leninské síly si uvědomovaly nutnost řešení této situace. Východiskem z narůstající společenskopolitické krize se mělo stát zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa v lednu 1968. Jeho výsledky byly výrazem nezbytnosti řešit dozrálou krizi v Komunistické straně Československa a odstranit z činnosti strany a zejména z jejího vedení to, co bylo překážkou, aby se strana a společnost pozvedly k nové aktivitě, k novému rozmachu.

Očekávání členů strany a všech poctivých občanů, kteří přijali výsledky lednového zasedání s nadějí, se však nesplnilo. Polednové vedení, v němž představitelé pravicového oportunismu získali rozhodující vliv, nebylo schopno řešit dozrálé problémy.

Skutečný vývoj pod vlivem pravicových sil se stále více dostával do příkrého rozporu s potřebami socialistického rozvoje země a jejího lidu. Pravicově oportunistické, protisocialistické a kontrarevoluční síly stále otevřeněji napadaly revoluční vymoženosti, jichž jsme dosáhli od února 1948. Ohrožovaly a chtěly zvrátit únorové vítězství a s ním všechny základní hodnoty vybojované v dlouholetých zápasech našeho lidu. Napadaly naše přátelské vztahy se Sovětským svazem a s ostatními bratrskými zeměmi, chtěly vytrhnout Československo ze společenství socialistických zemí.

S odstupem deseti let znovu oceňujeme internacionální bratrskou pomoc Sovětského svazu a dalších socialistických zemí, která, jak se uvádí v Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ, „vytvořila pevné zázemí pro československé komunisty, kteří díky této pomoci mohli plně rozvinout vlastní politický zápas proti kontrarevolučním, protisocialistickým a pravicově oportunistickým silám a překonat politickými prostředky kontrarevoluční hrozbu věci socialismu v ČSSR“.

Zkušenost uplynulých let potvrzuje nezbytnost a svéprávnost postupu naší strany při řešení této situace. Československý lid podpořil politiku naší strany, a tak byly vymoženosti února 1948 zachráněny a budoucnost socialismu v naší vlasti byla zabezpečena. Byly zmařeny protisocialistické záměry imperialistické reakce i v mezinárodním měřítku.

Naše strana vyvodila z krizového vývoje důsledné závěry a poučení. K řešení této situace přistupovala z hlediska zájmů dělnické třídy a všeho pracujícího lidu. S odstupem času stále výrazněji vystupuje význam dubnového zasedání ústředního výboru v roce 1969 v dějinách naší strany a socialistické výstavby. Stalo se obratem v zápase leninských sil v Komunistické straně Československa za překonání hluboké krize, do které uvrhly naši zemi pravicové a protisocialistické síly.

...

Svým důsledným třídním a internacionálním charakterem, svou věností leninismu je principiální politika, kterou naše strana uskutečňuje od dubna 1969, organickým rozvinutím revolučního odkazu února 1948. V tomto duchu jsme na XIV. sjezdu vypracovali a na XV. sjezdu dále rozvinuli linii dalšího všestranného rozvoje socialistické společnosti. Tento program přijala za svůj celá Národní fronta, nejširší vrstvy pracujících. Je to reálný program, který navazuje na nejlepší revoluční tradice našeho lidu, správně vyjadřuje v podmínkách současné etapy jeho národní a sociální zájmy. Výsledky, kterých jsme dosáhli při jeho uskutečňování, představují důstojný přínos k dílu třiceti let socialistické výstavby, jejíž plody dnes s hrdostí bilančujeme.

...

Poprvé v dějinách byla v naší zemi vytvořena společnost, která v praxi naplňuje ideály rovnosti, sociální spravedlnosti, opravdové svobody a práv pracujících, bratrství národů a národností naší země, mírové práce a soudružských vztahů. Je to společnost prodchnutá reálným humanismem, hlubokým socialistickým demokratismem, optimismem a důvěrou v zítřek.

...

Slovensko dosáhlo vysokého stupně hospodářského a kulturního rozvoje a stále větším podílem přispívá k upevňování jednotné československé ekonomiky, k rozvoji celé naší země. Plánovitý, cílevědomý rozvoj hospodářství současně umožnil odstranit kouty bídy a zaostalosti, dosáhnout vyrovnaného rozvoje všech oblastí našeho státu.

...

Strana se osvědčila jako bojová avantgarda dělnické třídy, jako hybná síla společenského rozvoje. Zabezpečila úspěšný socialistický rozvoj vlasti, spojenectví naší země se Sovětským svazem a s dalšími socialistickými státy, střežila a rozvíjela odkaz Února. Strana prokázala schopnost tvořivě uplatňovat učení marxismu-leninismu, vyjadřovat a sjednocovat třídní, národní a internacionální zájmy pracujících, organizovat a rozvíjet iniciativu mas. Dokázala sílu a schopnost překonávat těžkosti i chyby, zobecňovat zkušenosti mas, určovat program a cíle dalšího progresivního vývoje společnosti. Důsledně se řídila zásadou, že hlavním smyslem veškeré její činnosti je péče o blaho lidu.

...

S vědomím odpovědnosti před naším lidem půjdeme po leninské cestě a povedeme zápas za další rozkvět naší země, za nová vítězství naší velké věci se stejnou revoluční důsledností, jakou prokázal náš lid v únoru 1948.

Ať žije dělnická třída, ať žije pracující lid Československa!

Ať žije a dále vzkvétá naše drahá vlast – Československá socialistická republika!

Ať žije věčné přátelství a spojenectví Československa se Sovětským svazem a se socialistickými zeměmi!

Ať žije vedoucí síla naší společnosti – Komunistická strana Československa!

Gustáv Husák, 23. 2. 1978

První projev prezidenta republiky Václava Havla ve Federálním shromáždění ze dne 23. ledna 1990

Pane předsedo, paní poslankyně, páni poslanci, vážení přítomní,

ve svých kancelářích na Pražském hradě jsem nenalezl jedině hodiny. Cítím v tom cosi symbolického. Po dlouhá léta tam nebylo proč se dívat na hodiny, protože tam po dlouhá léta stál čas. Dějiny se totiž zastavily. Nejen na Pražském hradě, ale v celé naší zemi. O to rychleji se ovšem dnes, kdy jsme se konečně vyprostili ze znehybňující kazajky totalitního systému, řítí kupředu. Jako by doháněly to, co zameškaly. My všichni, tedy vy i já, se pokoušíme s nimi držet krok. Vždy znovu jsme přítom zaskakování množstvím úkolů, které nám rychle se probouzející společnost dává, a rychlostí, s níž je musíme pod neúprosným tlakem života plnit. Divím se tomu, ačkoli bychom se vlastně divit neměli. Síla tohoto vodopádu je pouze úměrná velikosti jezera, jehož hráze se náhle protrhly, a délce doby, po kterou se toto jezero tvořilo v umrtvené společnosti.

Tato veskrze zvláštní a nová situace mne nutí už teď, necelý měsíc poté, co jste mne zvolili do mé funkce, promluvit k vám obsáhleji, než bylo dosud zvykem a než bych já sám chtěl.

Jistě mi věříte, že nejsem veden domyšlivou touhou zasahovat do vašeho jednání, či je ovlivňovat způsobem přesahujícím mou ústavní pravomoc a tím méně potřebou zdržovat vás právě teď, kdy máte tolik práce. Vede mne naopak jedině: povinnost jednat v souladu s probuzenou vůlí veřejností, která mne do mého úřadu vašim prostřednictvím vyslala, a snahou pomoci v tom i vám.

Dovolte mi nejprve několik slov o tom, co jsem zatím se svými spolupracovníky udělal, co dělám a co míním udělat. Především se snažím poznávat skutečný stav naší republiky a skutečné problémy jejích občanů. Navštívil jsem Bratislavu a krátce před svým zvolením Košice, ostravský kraj i Brno a všude jsem se snažil navzdory krátkosti svých návštěv dozvědět se co nejvíc a co nejvíc přispět k nápravě tam, kde to bylo v mých možnostech a silách. Kdykoliv jsem přítom potřeboval pomoc nové federální vlády, na jejímž sestavování jsem se před časem ještě jako řadový občan spolu s dalšími přáteli z Občanského fóra a z Veřejnosti proti násilí podílel, setkal jsem se u ní s okamžitým pochopením a podporou.

Abych mohl být dobrým prezidentem celého Československa, musel jsem pochopitelně začít u vlastního úřadu. Z mého podnětu vám vláda předložila návrh zákona, jehož hlavním smyslem je vrátit úřadu prezidenta a jeho sídlu vážnost, které se dříve těšily. Z páté správy federálního ministerstva vnitra mají být vyčleněny složky pečující o Pražský hrad a ochranu prezidenta a podřízeny prostřednictvím jeho Vojenské kanceláře přímo jemu. Podobně má být vyčleněn 1. prapor Hradní stráže z vojsk ministerstva vnitra a týmž způsobem podřízen prezidentovi. Nejde tu o můj osobní rozmar. Trvalé péči ministerstva vnitra o mou osobu jsem dávno uvykl. Jde mi o něco jiného. Nezdá se mi vhodné, aby hlava tohoto státu byla, byť nepřímo a velmi decentně, kontrolována různými složkami jednoho jediného ministerstva.

Od připravované změny si slibuji i to, že jeden z nejvýznačnějších prostorů Pražského hradu, bývalý Ústav šlechtičen, sousedící bezprostředně s Vladislavským sálem, bude aspoň částečně uvolněn památkovému odboru prezidentské kanceláře, jehož úkolem bude učinit co nejdříve z Pražského hradu opět kulturní chloubu naší země a který se dosud musí tísnit v jakýchsi potupných komůrkách.

Pokud jde o Hradní stráž, mohu vás potěšit zprávou, že se ve svých nových uniformách stane skutečnou ozdobou tradičního sídla hlavy našeho státu.

Nová doba si vyžaduje také nevyhnutelné personální i strukturální proměny v samotné Kanceláři prezidenta republiky. V jejím čele stojí nový muž a do některých prezidentovi nejbližších funkcí byli přijati rovněž noví lidé, takoví, kteří se významně osvědčili, morálně i profesionálně, nejen ve dnech naší pokojné revoluce, ale i v letech, která jim předcházela. Mám čtyři osobní poradce, kolegium, odborné poradce, ustavuji sbor konzultantů a z externistů si zřizuji různé nové komise. Jejich úkolem bude přispět k povznesení naší státnosti, obnově jejich nejlepších tradic i k politickému posílení prezidentského úřadu, který byl donedávna jen formální odnoží předsednictva jedné politické strany. S podrobnou zprávou o novém vnitřním složení, poslání i rozpočtu prezidentské kanceláře chceme v brzké době seznámit širokou veřejnost. Doba, kdy do těchto věcí nikdo, ba ani prezident sám neviděl, nenávratně minula. Veřejnost seznámíme i s koncepcí budoucího užití a úpravy zámku v Lánech, jehož dosavadní funkce byla, upřímně řečeno, dosti temná, a jehož současná vnitřní úprava vyznačující se

bezpočtem neuvěřitelně nevkusných koupelen a procovsky zařízených apartmá je výsměchem masarykovské tradici, která se k němu váže.

Park bude opět zpřístupněn veřejnosti, kaple bude sloužit opět svému účelu a skončí čas jakýchsi krutých parodií na myslivost a pompéznost recepcí, hermeticky odříznutých odpudivými zdmi a nesmyslným počtem strážců od občanů, kteří to všechno formou daní platili.

Investice, které si vyžádá posílení prezidentské funkce v rámci odluky státní moci od moci KSČ, včetně platového převedení Kanceláře alespoň na úroveň federálního ministerstva, jakožto investice, které si vyžádá přeměnu prezidentova sídla v opět přitažlivé evropské kulturní a duchovní středisko, budou samozřejmě značné, zvláště bude-li zrychlena probíhající rekonstrukce Hradu. Nepodaří-li se nám vtěsnat se do současného rozpočtu prezidentské kanceláře úsporou všude tam, kde tomu bude možné a požádáme-li vás o zvýšení dotace, pak vám zaručuji, že to nebudou vyhozené peníze a že půjde o částku mikroskopickou ve srovnání s desítkami miliard, jež vydával donedávna náš stát na vedení aparátu a nová a nová sídla tehdy vládnoucí strany, která se tak nedobře našemu lidu odvěčovala za trpnost, s níž to snášel.

Vím, že vstupujeme do éry tržního mechanismu a reálných ekonomických vztahů. Domnívám se však, že by bylo urážkou úřadu hlavy tohoto státu, kdyby na něm byla žádána ekonomická soběstačnost. Kancelář prezidenta republiky není agrokombinát Slušovice. Možná vás překvapí, že to je jeden z mála úřadů, který vzdoruje obecné tendenci všech úřadů bytnět a košatět. Má dnes podstatně méně zaměstnanců než za Masaryka. Dokládá to názorně jak u nás poklesl význam prezidenta. Není ostatně náhoda, že u mého předchůdce byla jeho státní funkce zásadně uváděna až za jeho funkcí stranickou.

Věříte mi, doufám, že všechny tyto změny nepřipravuji proto, abych zvětšoval svou osobní moc a slávu, ale jen a jen proto, abych vrátil funkci prezidenta této republiky opět význam, který v minulosti měla a umožnil tím i svým nástupcům lépe sloužit své vlasti.

Pokud se vám zdá, že v těchto věcech přece jen zbytečně pospíchám, pak si prosím uvědomte, že jde o úkoly, které pospíchají ze samé své podstaty, i to, že před sebou nemám neomezený čas a že bych chtěl svým nástupcům předat svůj úřad v podobě, za jakou bych se před nimi nemusel stydět.

Jak jste zajisté postřehli, předsevzal jsem si společně s vládou národního porozumění a v duchu mohutného společenského hnutí, které nás do našich dnešních funkcí vyneslo, také to, že se pokusím přispět k posílení prestiže Československa ve světě. Leccos se již na tomto poli děje. Když jsme navštívili dva německé státy, nenavštívili jsme tím jen našeho mocného evropského souseda, s nímž máme dlouhou společnou hranici a s nímž jsme historicky tak úzce svázáni. Navštívili jsme tím i národ, který začal odvážně bořit zeď, jež tak tragicky rozděluje Evropu a národ, na jehož příštím osudu tolik dnes záleží příští osud celé Evropy, tedy nás všech. Mír v Evropě je totiž nemyslitelným bez míru v jeho geografickém srdci. Proto naše první kroky vedly právě tam. V nejbližších dnech navštívíme Polsko a Maďarsko a později i Rumunsko, jejichž cesta k demokracii je i naší cestou a s nimiž chceme svůj návrat do Evropy co nejlépe koordinovat. Brzy poté navštívím se svými spolupracovníky Sovětský svaz. Této návštěvě přiřkládám velký význam, budeme na ni dobře připraveni a já osobně bych velmi rád přednesl panu Gorbačovovi různé důležité a vzájemně propojené návrhy, včetně nabídky, aby se jeho budoucí setkání s panem Bushem konalo v Praze. Týž návrh přednesu pochopitelně i krátce poté panu Bushovi při velké státní návštěvě v USA.

Na dobré cestě jsou jednání o navázání diplomatických styků s Vatikánem a Izraelem, o brzké návštěvě papeže v Československu je už rozhodnuto, jedná se i o několika dalších zahraničních cestách, včetně květnové cesty do Holandska a Skandinávie. Snad vás bude zajímat, že Švédsko, stát, od kterého se můžeme tolik učit ve sféře skutečné sociální péče, bych rád požádal o navrácení alespoň malé části uměleckých sbírek, které za třicetileté války švédská vojska z Čech odvezla.

Chceme-li různými samostatnými a odvážnými iniciativami přispívat k tomu, aby se žilo lépe v Evropě i v celém světě, nečiníme tak z nějaké megalomanské snahy malého státu za každou cenu na sebe upozorňovat svět. Prostě jen splácíme dluh. Za stav světa jsme odpovědní všichni a naše země tak smutně dlouho bezvýznamná této své spoluodpovědnosti dlouho nedbala, takže teď má co dohánět.

Tolik tedy o mém dosavadním úsilí v úřadu, do něhož jste mne zvolili. Zbývá naznačit, v čem vidím hlavní smysl svého krátkodobého pobytu v něm.

V oblasti vnitropolitické spatřuji svůj rozhodující úkol v tom, že se poku-

sím vnašet do předvolební kampaně, v níž budou pravděpodobně bouřit různé politické vášně a řevnivost, určité zklidňující, zduchovňující a tak říkajíc lidské prvky a motivy, jimiž bych rád sobě i nám všem znovu a znovu připomínal, že nevedeme boj o křesla, postavení a moc, ale o lepší tvář naší vlasti.

V oblasti zahraniční politiky bych rád působil v podobném duchu. Chtěl bych zdůraznit, že politika nemusí být jen jevištěm soupeřících zájmů, ale že může být i věcí obětavé práce k prospěchu univerzálnímu. I na této půdě bych rád – v rámci svých omezených možností – vždy znovu připomínal cosi jako duchovní, nadosobní, či chcete-li nepolitický horizont politiky.

Nyní bych se vám rád stručně svěřil se svými názory na úkoly, které stojí před vámi jako poslanci Federálního shromáždění. Všichni se těšíme na novou československou ústavu i na ústavy našich dvou národních republik, které jednoho dne přijmou národní i federální zastupitelské sbory, vzešlé ze svobodných voleb. Rychlý běh dějin, o němž jsem mluvil v úvodu, nás však znovu a znovu přesvědčuje o tom, jak neprozíravé by bylo, kdybychom se všemi změnami čekali až do přijetí nové ústavy. Tím bychom de facto zcela zbytečně odkládali řešení problémů. Nechceme-li zbytečně prohlubovat krizi, do níž jsme byli svrženi, musíme tyto problémy řešit hned. Proto budete zřejmě muset, kromě mnoha různých zákonů, které s úctyhodnou rychlostí nyní připravujete, přijmout i další ústavní zákony. Například skutečná ekonomická reforma, s níž je třeba začít ihned, nemá-li být zle, si vyžádá pravděpodobně určité ústavní změny v oblasti definice vlastnických vztahů a struktury hospodářských ministerstev.

K úvaze dávám znovu to, o čem se hovořilo už u kulatého stolu, když se rodila vláda národního porozumění, zda by nemělo být zřízeno ministerstvo životního prostředí ČSSR a Výbor pro národní menšiny. Možná bude nutné zasáhnout do dnešní ústavy ještě hlouběji a poněkud změnit i samu strukturu zastupitelských sborů, aby volbami nebyla na celé další volební období mumifikována jejich dnešní nevyhovující podoba. Dosavadní struktura republikových i federálních zastupitelských sborů je totiž nepružným, neekonomickým a přebyrokratizovaným výrazem starého centralismu, pro nějž byla myšlenka federace jen administrativně komplikovanějším způsobem totalitního vládnutí. Nám jde ale přece o federaci skutečnou, totiž o federaci jako projev vůle ke společnému a vskutku demokratickému státnímu soužití dvou svébytných národů.

Pokud jde o volební zákon sám, přimlouvám se znovu za to, aby jste se jím snažili otevřít cestu k účasti na správě veřejných věcí, skutečně těm morálně a profesionálně nejlepším z nás, tedy abyste spíš kladli důraz na konkrétní osobnosti, než na politické strany. Strany, kluby, hnutí a iniciativy jsou přirozeným projevem názorové plurality i přirozené potřeby sdružovací. Politické osobnosti by se v nich měly politicky formovat a profilovat, nakonec by ale měly přece jen hrát rozhodující roli jejich lidské vlastnosti a odborná způsobilost, nebo alespoň roli významnější než jejich politická příslušnost nebo loajalita k politickému seskupení.

Ušlechtilí lidé, byť by měli názory seberozdílnější jsou vždy schopni dialogu, vzájemného porozumění a tolerance, lidé méně ušlechtilí jsou naopak schopni na sebe smrtelně zanevřít kvůli malichernostem.

Velký prostor by se měl otevřít zcela nezávislým kandidátům. Řekl jsem to už mnohokrát a opakuji to záměrně znovu: Nedopusťme, abychom se stali odstrašujícím příkladem těch, kteří si nevědí se svou svobodou rady. Pokusme se naopak, aby naše svobodomyšlnost dala naší demokracii novou kvalitu, která bude inspirovat i jiné národy!

Milé poslankyně, milí poslanci, jako prezident republiky mám právo přinášet Federálnímu shromáždění zákonodárné iniciativy. Tohoto svého práva jsem dnes využil a některé závažné návrhy vašemu předsedovi předal. Jde o návrhy vzájemně provázaných změn, které musí být provedeny současně, nemá-li dojít ke zcela zbytečným ekonomickým ztrátám. Jde o změny, které jsou ve vzduchu, o nichž se všude mluví, které kde kdo očekává, po nichž veřejnost – jíž se především cítím být odpovědný – hlasitě volá.

Jde o změny, k nimž vývoj evidentně směřuje, které nová ústava – ať již bude jakákoliv – zcela určitě do sebe zahrne, a jež je z mnoha různých důvodů, včetně důvodu opět ekonomických, nepoměrně výhodnější provést ihned.

Jistě už tušíte, o čem mluvím. Mluvím o změnách, jež někteří naši sousedé už úspěšně provedli, z týchž důvodů, ze kterých je musíme provést i my. Jde ostatně jen o přirozené důsledky toho, co se už stalo i u nás, když byl z ústavy vypuštěn článek 4. Mluvím o názvu naší republiky, o našich státních znacích a o názvu naší armády. Všichni chceme republiku sociálně spravedlivou, v níž nikdo nebude trpět existenční nejistotou, v níž nebudou strádat lidé postižení, staří, děti či lidé jakkoli jinak handikepováni. Chceme

republiku, která bude starostlivě pečovat o to, aby zmizely všechny ponižující přehradby mezi různými společenskými vrstvami, republiku, v níž se nebudeme dělit na otroky a pány. Toužím po takové republice možná víc, než leckdo jiný a snad právě to mne opravňuje k tomu, abych svůj návrh vznesl.

Přiznejme si konečně bez vytáček, že slovo „socialismus“ ztratilo v našem jazykovém kontextu smysl. Nikdo už vlastně nedokáže říci, co znamená, co se jím v našich podmínkách míní, kde vlastně socialismus začíná, a kde končí. Ale nejen to. Po všech trpkých zkušenostech s těmi, kteří svou pyšnou všemoc a svou přezíravost k druhým nazývali slovem socialismus a sebe samé vydávali za jeho jedině strážce, vyvolává toto slovo dokonce obecný odpor. Jejich vinou se označení pro velké ideály dělnického hnutí proměnilo v označení totalitního systému. Mravní, politická i ekonomická krize v naší zemi je jazykově neodmyslitelně spjata s tímto slovem. Z politického ideálu se stalo zaříkadlo a ze zaříkadla synonymum všeho špatného. Spíš než o socialistickém štěstí mluví dnes lidé o socialistické hrůze. Ale to stále ještě není to hlavní.

I zkompromitovaným slovům lze vrátit jejich původní smysl a já nepochybuji o tom, že se různým obrozujícím se či nově vznikajícím stranám levicově zaměřeným dříve či později podaří vrátit obsah i slovu socialismus. Hlavní je, že veskrze ideologická charakteristika momentálního společenského, sociálního a hospodářského uspořádání nemá prostě co dělat v názvech států. Kdyby se náš stát jmenoval například Československá kapitalistická republika nebo Československá demokratická republika nebo Československá křesťanskosociální republika, vystupoval bych k takovým názvům s toutéž vehemencí. Ideologie jakékoli názorové skupiny, ať už většinové, či menšinové nepatří do názvu státu, který chce být skutečně demokratický, protože je tím automaticky zvýhodňována jedna skupina občanů proti skupinám jiným. De facto je tím kodifikována vždy nějaká neblaze proslulá vedoucí role. Demokratický stát prostě nemá právo interpretovat či komentovat své vlastní bytí v duchu jakékoli politické doktríny. Naši republiku nazval z nejasných a nikdy konkrétně neartikulovaných důvodů socialistickou, můj předchůdce, pan prezident Novotný. Nevím, zda to udělal proto, že si opravdu v duchu marxistického učení myslel, že je u nás každý odměňován podle své práce, nebo prostě proto, že to bylo za jeho dob takřikajíc v módě, protože tehdejší sovětské vedení od svých satelitů takové doplňky v jejich názvech vyžadovalo.

Ať už ho ale k tomu vedly pohnutky jakékoliv, zdá se mi být zřejmé, že by se naše republika takto jmenovat neměla. Budoucnost ukáže, zda budeme republikou lidskou, demokratickou, mírumilovnou a prosperující nebo zda jí nebudeme. Tím však, že si dáme do názvu státu ten či onen přívlastek, nezajistíme ještě, že budeme státem lepším, než jsme. Proto jsem předal vašemu předsedovi návrh ústavního zákona, podle něhož by se měly naše národní republiky jmenovat Česká republika a Slovenská republika a náš společný stát Československá republika.

Ještě živější než téma názvu našeho státu je dnes v našem státě téma státního znaku. Současný československý státní znak je, jak se všichni odborníci shodují, heraldickým nesmyslem. Štít je v něm nahrazen pavézou, ačkoli na pavézách nikdy žádné znaky nebyly. Pavéza navíc není ničím speciálně husitským, jak se snad autoři současného znaku domnívali, neboť ji užívala všechna středověká vojska, včetně křižáckých armád. Pěticípá hvězda, tento symbol komunistického hnutí, vznášející se nad hlavami českého lva zbaveného královské koruny, která je jeho atributem, je pouhou projekcí zrušeného článku 4 ústavy do státního znaku. Kombinace této hvězdy s českým lvem je výsměchem jak našemu historickému národnímu znaku, tak koneckonců i samotnému komunistickému symbolu. V současném státním znaku je navíc nahrazen slovenský znak na prsou českého lva jakýmsi vymyšlenými plamínky bez heraldického významu, takže není opět ničím jiným, než políčkem českému lvu i slovenskému národu.

Dnešní státní znak vykonstruovaný rovněž v podivném roce 1960, nejen že nepřirostl široké veřejnosti k srdci, ale sklízí u ní odpor. Aniž by přitom potřebovala heraldické vzdělání, většina lidí ví, že tento znak je umělý a ošklivý a zcela logicky ho spojuje se smutnou vládou těch, kdo ho vymysleli. V tom, že je třeba tento znak změnit, je všeobecná shoda.

Rozsáhlé diskuse byly však mezi odborníky i laiky o tom, jakým znakem ho nahradit. Návrat ke znaku z roku 1920, ať už z heraldického hlediska jakýkoli, je nemyslitelný, protože je pro nás všechny historicky nerozlučně spjat s myšlenkou jediného českého národa. Jedinou možností je tedy zvolit znak nový. Taková volba je sice velmi tvrdým zásahem do národního i státního povědomí, já se však osobně přesto k této variantě přikláním. Nikoliv pouze proto, že to je zřejmě jediné možné východisko, ale především proto, že z různých důvodů považuji tuto dobu za začátek nové his-

torické éry, natolik nové, že si zasluhuje i tak radikální výraz, jakým je volba nového státního znaku.

Po seznámení s různými heraldickými a historickými expertízami českými i slovenskými a po delších úvahách o dnešním historickém, politickém i národním cítění obou našich národů rozhodl jsem se navrhnout vám řešení, které se vlastně samo nabízí. Toto řešení jsem samozřejmě konzultoval s heraldiky i legislativci a nesetkal jsem se u nich se žádnými námitkami. Proto se odvažuji vám je přednést. Je to řešení velmi prosté.

Česká republika, bude-li se tak z vašeho rozhodnutí jmenovat, by jako svůj znak užívala tradičního českého dvojocasého lva s korunkou. Všechny instituce, ať zákonodárné, výkonné i soudní, které spadají pod Českou republiku, by tento znak užívaly tak, jak předepisují zákony, či jak to vyplývá ze vžitě praxe. Analogicky by všechny instituce Slovenské republiky užívaly tradiční slovenský znak, totiž tři vrchy s dvojítm křížem vztyčeným na prostředním z nich. Tyto znaky národních republik by odpovídaly dosavadnímu tzv. malému znaku, díky čemuž by nebyly obtíže s jejich miniaturizací na dopisních papírech, razítkách, pečeti apod. Tzv. velký znak by pak byl znakem Československé republiky a užívaly by ho pouze federální instituce, včetně československé armády. Tento znak by rovněž reprezentoval Československou republiku v zahraničí. Vše nasvědčuje tomu, že je to řešení technicky reálné.

Pokud jde o znak sám, nejširší konsensus u obou našich národů i mezi odborníky nalézá znak čtvrcený, který má v heraldice svou dávnou tradici a vyjadřuje rovnoprávný a zpřátelený svazek dvou různých rodů či národů. Objevoval se u nás již od dob jagellonských králů, kteří takto kombinovali český znak se znakem uherským. Velkým by tento znak byl ovšem nikoliv jen proto, že by byl čtvrcený do čtyř polí, v nichž by byly dvojmo a střídavě oba národní znaky, ale i proto, že by se dělil na tzv. zadní a přední štít, což znamená, že uprostřed velkého a čtvrceného znaku by byl ještě znak další, podstatně menší, ale v čestném centru umístěn, totiž historický znak Moravy. Toto jeho umístění by symbolicky vyjadřovalo fakt, že prvním státním útvarem, který v historii našich národů známe, byla říše Velkomoravská, v níž se na úsvitu našich dějin naše dva národy, respektive etnika, z nichž se později zformovaly, spolu spojily v jednom státním celku. Moravská orlice v centru znaku naší federace by tedy představovala motiv naše dva národy spojující, tedy přesně ten motiv, který je historickým pra-

předkem naší moderní federace. Velký znak federace by byl pochopitelně i na standartě prezidenta republiky, pod ním by bylo heslo „Pravda vítězí“.

Jsem přesvědčen, že řešení, které navrhuji, má všechny dosažitelné přednosti. Samostatné znaky pro obě národní republiky a všechny jejich národní instituce posílí vědomí národní svébytnosti obou našich národů, národa slovenského, který má ke svému národnímu znaku již tradičně silný vztah a ještě více národa českého, který svou národní republiku zatím jen málo zakouší jako smysluplný výraz své svébytnosti. Ta mu totiž stále ještě splývá s útvary československými, dnes tedy federálními, mimo jiné i proto, že metropolí naší federace je Praha. Navrhované řešení by navíc posílilo neprávem přehlížené povědomí moravské.

Nemohu zde pochopitelně vysvětlovat všechny aspekty a důvody tohoto návrhu, neboť by to bylo téma na knihu. Mohu vás pouze ujistit, že toto řešení se těší souhlasu odborníků různého zaměření a odpovídá – jak jsem přesvědčen – i tužbám našich národů. Návrh ústavního zákona o našich státních znacích jsem rovněž předal vašemu předsedovi.

Grafické předlohy všech tří znaků i standarty prezidenta republiky, které jsou jeho přílohou, si vám teď dovoluji ukázat.

Se změnou názvu státu by měla být spojena i změna názvu armády. Naše armáda je lidová ze samé své podstaty, neboť je u nás všeobecná vojenská povinnost a nikdo jiný než lid nemůže tudíž armádu tvořit. Současný název je pleonasmem. Doporučuji vám proto, abyste v samostatném článku novely branného zákona, resp. zákona o novém znění služební přísahy vojáků a příslušníků SNB a SNV, které se připravují, změnili název Československá lidová armáda na Česká lidová armáda.

Vážení přítomní, milé poslankyně a poslanci, nepochybně si uvědomujete, že změna státního znaku bude proces, který potrvá mnohé měsíce a bude stát mnoho milionů korun; přijmete-li návrhy, které vám předkládám, pak můžeme všichni společně – tedy národní rady a vlády, Federální shromáždění a federální vláda, jakož i já, jako prezident, požádat všechny, kteří se budou na změně státního znaku svou prací podílet, aby tomu věnovali neplacené směny a dobrovolné brigády.

Jsem přesvědčen, že v dnešní atmosféře probuzeného národního sebevědomí i radosti z vlastního občanského sebeosvobození bude naše výzva příznivě přijata a setká se s obecným porozuměním.

Vidím velký a téměř symbolický smysl v tom, že bychom už při těchto vol-

bách – prvních svého druhu po mnoha desetiletích – mohli své hlasovací lístky vkládat do urn s novými státními znaky, odlišujícími mimo jiné urny pro volbu do národních a federálních zastupitelských sborů a že by jimi byly vyzdobeny i volební místnosti.

Státní znak je velmi často svázán v nejrůznějších souvislostech od čelních stěn parlamentu až po dopisní papíry a razítka s názvy státu. Proto se domnívám, že je správné provést obě změny současně. Jinak by se mohly až dvojnásobit náklady s tím spojené. Analogické důvody mě vedou k tomu, že vám současně navrhuji i změnu názvu naší armády.

Milé poslankyně, milí poslanci, jistě se všichni shodneme na tom, že chceme žít v právním státě. Co to znamená? Co to vlastně je právní stát? Je to stát, v němž platí zákony nejen pro všechny občany, ale pro všechny státní orgány i všechny jiné organizace a společenské subjekty. Vrcholem právního řádu je přitom ústava, respektující všeobecnou deklaraci lidských práv a všechny na ni navazující mezinárodní závazky, dohody a pakty. Ale nejenom to. Sebelepší zákony a sebelepší ústava samy o sobě stále ještě právní stát nezaručí. Jeho nejvládnější zárukou je demokratické prostředí, v němž je právo naplňováno, tedy demokratické vědomí nás všech.

Naše občanská kultura, naše politická moudrost, náš smysl pro spravedlnost, naše nepředpojatost a odpovědnost každého z nás vyrůstající z našeho svědomí a rozmyslu – jediné to všechno a mnoho dalších dobrých věcí může být skutečnou zárukou toho, o čem usilujeme. Právního státu a demokracie. Odvykli jsme obému, a pro mnohé z nás bude těžké v sobě objevovat a pěstovat to, o čem jsem mluvil. Tím spíš, že žijeme ve vzrušené době, rozchodu s totalitní mocí, v době, která si žádá mnoho rozhodných a rychlých kroků.

Jak sladit touhu po zákonnosti a demokratických postupech s nutností radikálně účtovat s minulostí a všemi jejími temnými následky? Jak čelit intrikujícím stoupencům starých pořádků a zároveň neintrikovat jako oni, nesužovat je tím, čím oni sužovali nás? Jak zabránit kariéristům, aby jen narychlo nepřevlékali kabáty a nestavěli se opět svévolně nad ostatní, byť s novým praporem v ruce? Jak revolučně rozbíjet staré struktury a vyhnout se přitom všem druhům násilí, z něhož se zrodil a na němž stojí? Jsou to úkoly těžké, a vy sami to velmi dobře víte. Vždyť většinu z vás vynesla do vašich poslaneckých funkcí stará doba a většina z vás přitom vnímá duch nové doby a chce mu, jak pevně věřím, sloužit.

Věřím, že si uvědomujete zcela zvláštní odpovědnost, kterou v tomto přechodném období máte právě vy. Málokdo si přeje tolik jako já, abyste nezvyklou historickou roli, která vám byla přisouzena, sehráli se ctí a ve prospěch našich národů.

Končím tím, čím jsem začal, naší společnou povinností je dnes naslouchat dobře volání doby, rozumět nárokům této chvíle a vnímat a respektovat zrychlený rytmus času, který je pro tuto dobu tak příznačný.

Hodiny, které nám tento zázračně zrychlený chod dějin budou ukazovat si nepochybně brzy umístíme na svá pracoviště. Já ve své kanceláři na Hradě a vy v této své zasedací síni.

Děkuji vám za pozornost.

Václav Havel, 23. 1. 1990

Inaugurační projev prezidenta České republiky Václava Klause ze dne 7. března 2003

Dámy a pánové, vážení vzácní hosté z domova i ciziny, pane prezidente Václave Havle (říkám záměrně pane prezidente, protože si myslím, že to tak lidé budou říkat vždy a měli by),

dovolte mi, abych i dnes, v této slavnostní chvíli, řekl pár slov. Tato má slova nebudou ani opravou, ani zásadním doplňkem mých slov z minulých projevů. Chci své postoje pouze shrnout a zrekapitulovat. Chci současně přislíbit, že to, co jsem říkal ve svých projevech předvolebních, platí i dnes. A že bude platit i zítra a pozítří.

Začnu poděkováním oběma komorám Parlamentu za důvěru, kterou mi vyjádřily. Neříkám to jako pouhou zdvořilost. V Parlamentu a s Parlamentem jsem v posledních letech žil tak těsně a tak důvěrně, že umím docenit význam toho, že jsem získal hlasy napříč celým politickým spektrem, čehož si opravdu velmi vážím. Je to dobrým závdavkem do budoucna.

Chci poděkovat i občanům České republiky, kteří mi před volbou (i po ní) v tak velkém počtu vyjádřili svou podporu. Jsem přesvědčen, že jejich názor poslanci a senátoři, kteří mě volili, vyslyšeli.

V posledních týdnech jsem před Vás předstoupil třikrát a jako prezidentský kandidát jsem přednesl tři projevy. Říkává se, že jednou věcí je předvolební rétorika, druhou povolební realita. Chci Vás ujistit, že něco takového je mi cizí, že se dnes veřejně a nahlas přihlašuji ke každému slovu, které jsem před Vámi pronesl. Přesto bych se rád stručně vrátil k několika myšlenkám, které naznačují obraz toho, co bych – s jistou nadsázkou – označil za svůj „prezidentský program“.

Chci být prezidentem aktivním, ale nebudu prezidentem aktivistickým. Chci přispět k větší důvěře občanů v naší politickou scénu, v naše demokratické instituce a v naše politické strany. Naši spoluobčané musí mít jistotu, že jejich zájmy reprezentují pro ně viditelní, jimi zvolení politikové a že se nerozhoduje v žádných tajemných seskupeních, která neprošla volebním ohněm. Z mé strany je to výraz mé hluboké důvěry v parlamentní systém.

Rozhodně nemíním stát stranou politického života. Ambice být hybatelem politické scény však nemám. Politické procesy chci ovlivňovat jen

nepřímo. Chci být uvážlivým svorníkem na vrcholu pyramidy našeho ústavního systému, nikoli jeho neuralgickým bodem.

Významný prvek své práce vidím v roli reprezentanta zájmů České republiky v zahraničí. Mimořádně mi při tom půjde o posilování dobrých vztahů s našimi bezprostředními sousedy. Za další prioritu pokládám proces integrace naší země do Evropské unie, respektive obhajobu našich zájmů uvnitř tohoto seskupení. Důsledně budu vycházet z toho, že prezident musí být loajální především ke své vlastní zemi.

Je řada konkrétních úkolů, které mají své přesné časové vymezení, ale je i úkol, který všechny časové dimenze obsahuje a současně přesahuje. Je jím pozitivní změna společenského klimatu v naší zemi.

Chci přispět k tomu, aby se rozjasnily tváře a aby na nich byl optimistický úsměv, se kterým jde všechno lépe.

To je snadné, když se daří, když stát dobře hospodaří, když jsou zdravé veřejné rozpočty, když roste životní úroveň a když mají občané ve své zemi pocit bezpečí a jistoty. To všechno musíme – společně – vytvářet.

Prezident musí dodávat sebevědomí, optimismus a naději v lepší příští, i když se tolik nedaří. Rozladěně si povzdechnout a rozladěnost nechat zažrat pod kůži, je snadné, ale náprava je pak dlouhá a bolestná.

Mluvil jsem i o svornosti. Při respektu k legitimnímu demokratickému soupeření politických stran (a zájmů, které reprezentují), chci od první chvíle – spolu s Vámi – hledat nejvyšší společný zájem celé země a všech jejích občanů, neboli to, co nás – přes všechny naše rozdílnosti – spojuje a v jistém smyslu i přesahuje. Shodu na něm velmi potřebujeme.

Navažme na všechno pozitivní, co u nás bylo vykonáno. Já sám mám za úkol navázat na všechno dobré, co vykonal můj předchůdce.

Naši vlast čekají nelehké zkoušky. Půjdeme-li jim vstříc s dostatečným sebevědomím, s nerozhádaností, s jasným odhodláním obhájit naše nejvlastnější zájmy, ale i s patřičnou pokorou, uspějeme.

Za sebe slibuji, že o to, abychom uspěli, budu po dobu svého funkčního období veškerým svým jednáním usilovat.

Václav Klaus, 7. 3. 2003

IV. Postavení prezidenta podle různých ústav

Z Ústavní listiny Československé republiky č. 121/1920 Sb.

Prezident republiky

I.

§ 56

(1) Prezident republiky jest volen Národním shromážděním (§ 38).

(2) Volen může býti státní občan Československé republiky, který je volitelný do sněmovny poslanecké a dosáhl 35 let věku (§ 67).

§ 57

(1) Ku platnosti volby jest třeba přítomnosti nadpoloviční většiny úhrnného počtu členů sněmovny poslanecké i senátu v čas volby a třípětinové většiny přítomných.

(2) Nevedla-li dvojí volba k cíli, koná se užší volba mezi těmi kandidáty, kteří obdrželi nejvíce hlasů. Zvolen je, kdo obdržel nejvíce hlasů. Jinak rozhoduje los.

(3) Podrobnosti upravuje zákon.

§ 58

(1) Volební období počítá se ode dne, kdy nově zvolený prezident vykonal slib podle § 65.

(2) Volební období trvá sedm let.

(3) Volba se koná poslední 4 neděle, nežli volební období úřadujícího prezidenta uplyne.

(4) Nikdo nemůže býti více než dvakrát po sobě zvolen. Kdo byl prezidentem po dvě po sobě jdoucí volební období, nemůže opět zvolen býti, dokud od skončení posledního období neuplyne sedm let; ustanovení toto nevztahuje se na prvního prezidenta Československé republiky.

(5) Dřívější prezident zůstává ve své funkci, pokud nebyl zvolen prezident nový.

§ 59

Zemře-li prezident anebo vzdá-li se své funkce ve volebním období, vykoná se nová volba podle ustanovení §§ 56 a 57 na dalších 7 let. Národní shromáždění (§ 38) budiž k tomu konci svoláno do 14 dnů.

§ 60

Pokud nový prezident není zvolen (§ 59), nebo je-li prezident zaneprázdněn nebo churav tak, že nemůže vykonávat svého úřadu, přísluší výkon jeho funkcí vládě, která může pověřiti svého předsedu jednotlivými úkony.

§ 61

(1) Je-li prezident déle než 6 měsíců zaneprázdněn nebo churav (§ 60), a usnese-li se na tom vláda za přítomnosti tří čtvrtin svých členů, Národní shromáždění (§ 38) zvolí náměstka presidentova, jehož úřad trvá, dokud překážka nepomine.

(2) V době, kdy někdo podle § 58 nemůže býti prezidentem, nemůže býti ani jeho náměstkem.

§ 62

Pro volbu náměstka platí totéž, co pro volbu presidenta.

§ 63

(1) Prezident republiky nesmí býti zároveň členem Národního shromáždění. Kdyby náměstkem presidentovým byl zvolen člen Národního shromáždění, nesmí potud, pokud je náměstkem, vykonávat mandátu v Národním shromáždění.

(2) Hlavním sídlem presidentovým je Praha.

II.

§ 64

(1) Prezident republiky:

1. Zastupuje stát na venek. Sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Smlouvy obchodní, dále smlouvy, z kterých pro stát neb občany plynou

jakákoli břemena majetková nebo osobní, zejména i vojenská, jakož i smlouvy, jimiž se mění státní území, potřebují souhlasu Národního shromáždění. Pokud jde o změny státního území, souhlas Národního shromáždění se dává formou ústavního zákona (čl. I. uvoz. zák.);

2. přijímá a pověřuje vyslance;
3. prohlašuje válečný stav, vypovídá s předchozím souhlasem Národního shromáždění válku a předkládá mu sjednaný mír k vyslovení souhlasu;
4. svolává, odročuje a rozpouští Národní shromáždění (§§ 28–31) a prohlašuje zasedání sněmoven za ukončené;
5. má právo vraceti s připomínkami usnesené zákony (§ 47) a podpisuje zákony Národního shromáždění (§ 51), sněmu Podkarpatské Rusi (§ 3) a opatření výboru podle § 54;
6. podává ústně nebo písemně Národnímu shromáždění zprávu o stavu republiky a doporučuje mu k úvaze opatření, která pokládá za nutná a účelná;
7. jmenuje a propouští ministry a stanoví jejich počet;
8. jmenuje vysokoškolské profesory vůbec, dále soudce, státní úředníky a důstojníky, počínajíc VI. hodnostní třídou;
9. uděluje dary a pense z milosti k návrhu vlády;
10. má vrchní velitelství veškeré branné moci;
11. uděluje milost podle § 103.

(2) Veškerá moc vládní a výkonná, pokud ústavní listinou nebo zákony Československé republiky vydanými po 15. listopadu 1918 není a nebude výslovně vyhrazena prezidentovi republiky, přísluší vládě (§ 70).

III.

§ 65

Prezident republiky slibuje před Národním shromážděním (§ 38) na svou čest a svědomí, že bude dbáti blaha republiky i lidu a šetřiti ústavních a jiných zákonů.

§ 66

Prezident republiky není odpověden z výkonu svého úřadu. Z projevů jeho souvisících s úřadem presidentovým odpovídá vláda.

§ 67

(1) Trestně může býti stíhán jen pro velezradu a to před senátem na obžalobu sněmovny poslanecké (§ 34). Trestem může býti jen ztráta úřadu presidentského a způsobilosti tohoto úřadu později znovu nabýti.

(2) Podrobnosti upravuje zákon.

§ 68

Jakýkoli presidentův úkon moci vládní nebo výkonné potřebuje k své platnosti spolupodpisu odpovědného člena vlády.

§ 69

Ustanovení o presidentovi republiky platí také o jeho náměstkovi (§ 61).

Z Ústavy Československé republiky č. 150/1948 Sb. (Ústavní zákon ze dne 9. května 1948)

President republiky

§ 67

(1) Presidentem republiky může být volen každý občan, který je volitelný do Národního shromáždění a dosáhl věku 35 let.

(2) Hlavním sídlem presidentovým je Praha.

§ 68

(1) Presidenta republiky volí Národní shromáždění.

(2) K platnosti volby je třeba, aby v čas volby byla ve schůzi přítomna nadpoloviční většina poslanců. Zvolen je ten, pro koho se vysloví nejméně tři pětiny přítomných.

(3) Nevedla-li by k cíli dvojí volba, koná se volba užší mezi těmi kandidáty, kteří při druhé volbě dostanou nejvíce hlasů. Zvolen je ten, kdo dostane větší počet hlasů. Při rovnosti hlasů rozhoduje los.

(4) Podrobnosti upravuje zákon.

§ 69

(1) Volební období trvá sedm let a počítá se od toho dne, kdy nově zvolený president složí slib.

(2) Složí-li nově zvolený president slib dříve, než uplyne volební období úřadujícího presidenta, a nejde-li o případy uvedené v § 72, odst. 1, počítá se volební období nového presidenta od toho dne, kdy uplyne volební období dřívějšího presidenta.

(3) Volba se koná v posledních čtyřech týdnech, než uplyne volební období úřadujícího presidenta.

§ 70

(1) Nikdo nemůže být zvolen více než dvakrát po sobě. Kdo již byl presidentem republiky ve dvou volebních obdobích po sobě, nemůže být opět zvolen, dokud od ukončení jeho druhého volebního období neuplyne sedm let.

(2) Tato ustanovení se nevztahují na druhého presidenta Československé republiky.

§71

(1) President republiky nesmí být zároveň členem Národního shromáždění nebo členem vlády.

(2) Bude-li zvolen presidentem republiky poslanec nebo člen vlády, přestane ode dne volby vykonávat svou dosavadní funkci. Dnem složení slibu zaniká jeho mandát nebo členství ve vládě.

§72

(1) Zemře-li president nebo vzdá-li se své funkce ve volebním období anebo ztratí-li svůj úřad podle § 78, vykoná se volba nového presidenta na celé volební období. Národní shromáždění budiž k tomu cíli svoláno do 14 dnů.

(2) Dokud není nový president zvolen a nesloží slib, anebo je-li president zaneprázdněn nebo churav tak, že nemůže svůj úřad vykonávat, přísluší výkon jeho funkcí vládě, která může pověřit svého předsedu jednotlivými úkony; vrchní velitelství branné moci má v této době předseda vlády.

§73

(1) Je-li president déle než šest měsíců zaneprázdněn nebo churav (§ 72, odst. 2), zvolí Národní shromáždění, usnese-li se na tom vláda, presidentova náměstkyně, jehož úřad trvá, dokud překážka nepomine.

(2) Bude-li náměstkem zvolen člen Národního shromáždění, nesmí dotud, dokud je náměstkem, vykonávat svůj mandát.

§74

(1) President republiky:

1. zastupuje stát navenek. Sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Politické smlouvy a hospodářské smlouvy obecné povahy, jakož i smlouvy, k jejichž provedení je třeba zákona, vyžadují před ratifikací souhlas Národního shromáždění. Smlouvy, kterými se mění státní území, schvaluje Národní shromáždění formou ústavního zákona (§ 166). Sjednávání mezinárodních smluv a dohod, které nepotřebují souhlasu Národního shromáždění a v nichž se nevyměňuje ratifikace, může president přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jed-

notlivé členy. Zákon stanoví, kdy lze hospodářské smlouvy obecné povahy provádět ještě předtím, než s nimi Národní shromáždění vysloví souhlas;

2. přijímá a pověřuje vyslance;
3. svolává, odročuje a rozpouští Národní shromáždění a prohlašuje jeho zasedání za skončené;
4. podpisuje zákony Národního shromáždění a opatření jeho předsednictva podle § 66; má právo vracet zákony s připomínkami;
5. může podávat Národnímu shromáždění ústně nebo písemně zprávy o stavu republiky a doporučovat mu k úvaze opatření, která považuje za nutná a účelná;
6. jmenuje předsedu i ostatní členy vlády, stanoví počet jejích členů a určuje, který z nich řídí které ministerstvo; odvolává vládu, podává-li demisi, i její jednotlivé odstupující členy;
7. má právo být přítomen při schůzích vlády a předsedat jim, zvat vládu nebo její členy k poradám, jakož i vyžadovat od vlády i od jejích jednotlivých členů zprávy o každé věci, která náleží do oboru jejich působnosti. Vyžádanou zprávu může oznámit předsedovi vlády s připomínkami, aby vláda uvážila, zda je potřeba učinit vhodná opatření;
8. jmenuje všechny vysokoškolské profesory, dále soudce z povolání počínajíc V. stupnicí funkčního služného a důstojníky, jakož i jiné státní zaměstnance, počínajíc 3. platovou stupnicí;
9. propůjčuje vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán, a udílí československým občanům souhlas k přijetí cizozemských vyznamenání a titulů;
10. uděluje na návrh vlády čestné dary a čestné platy, jakož i dary a platy z milosti;
11. má právo udílet amnestii, promíjet nebo zmírňovat tresty a právní následky odsouzení trestními soudy a nařizovat s vyloučením trestných činů soukromožalobních, aby se soudní řízení trestní nezahajovalo nebo se v něm nepokračovalo. Tato práva mu nepřísluší, bude-li proti němu zavedeno řízení podle § 78, anebo jde-li o presidenta republiky obžalovaného nebo odsouzeného podle § 78 nebo o členy vlády obžalované nebo odsouzené podle § 91;

12. má vrchní velitelství branné moci; prohlašuje na základě usnesení vlády válečný stav a vypovídá z rozhodnutí Národního shromáždění válku.

(2) Veškerá moc vládní a výkonná, pokud není a nebude ústavou nebo jinými zákony výslovně vyhrazena prezidentu republiky, přísluší vládě.

§ 75

Prezident republiky skládá před Národním shromážděním tento slib: „Slibuji na svou čest a svědomí, že budu konat své povinnosti v duchu lidově demokratického zřízení podle vůle lidu a v zájmu lidu, dbát blaha republiky a šetřit ústavních a jiných zákonů.“

§ 76

Prezident republiky není odpověden z výkonu svého úřadu. Za jeho projevy souvisící s presidentským úřadem odpovídá vláda.

§ 77

Jakýkoli prezidentův úkon moci vládní nebo výkonné potřebuje k své platnosti spolupodpisu odpovědného člena vlády.

§ 78

(1) Trestně může být prezident stíhán jen pro velezradu. Žalobu na presidenta podává předsednictvo Národního shromáždění, soudí ho Národní shromáždění. Trestem může být jen ztráta úřadu presidentského a způsobilosti tohoto úřadu později znovu nabytí.

(2) Podrobnosti upravuje zákon.

§ 79

Ustanovení o prezidentu republiky platí také o jeho náměstkovi.

Z Ústavy Československé socialistické republiky č. 100/1960 Sb. (ústavní zákon ze dne 11. července 1960)

Prezident republiky

Čl. 61

(1) V čele státu je prezident republiky, volený Národním shromážděním jako představitel státní moci.

(2) Prezident republiky je odpovědný z výkonu své funkce Národnímu shromáždění.

Čl. 62

(1) Prezident republiky:

1. zastupuje stát navenek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Sjednávání mezinárodních smluv a dohod, které nepotřebují souhlasu Národního shromáždění, může prezident republiky přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy;
2. přijímá a pověřuje vyslance;
3. svolává zasedání Národního shromáždění a prohlašuje jeho zasedání za skončené;
4. podepisuje zákony Národního shromáždění a zákonná opatření jeho předsednictva;
5. má právo podávat Národnímu shromáždění zprávy o stavu republiky a o závažných otázkách politických, předkládat mu návrhy potřebných opatření a být přítomen schůzím Národního shromáždění;
6. jmenuje a odvolává předsedu i ostatní členy vlády a pověřuje je řízením ministerstev a ostatních ústředních orgánů;
7. má právo být přítomen při schůzích vlády a předsedat jim, vyžadovat si od vlády a od jednotlivých jejích členů zprávy a projednávat s vládou nebo s jejími členy otázky, které je třeba řešit;
8. jmenuje vyšší státní funkcionáře v případech, v kterých to stanoví zákon; jmenuje a povyšuje generály;
9. propůjčuje vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán;
10. má právo udělovat amnestii, promíjet a zmírňovat tresty uložené trest-

ními soudy a nařizovat, aby se soudní řízení trestní nezahajovalo nebo aby se v něm nepokračovalo;

11. je vrchním velitelem ozbrojených sil;
  12. vyhláší na návrh vlády válečný stav a vypovídá na základě rozhodnutí Národního shromáždění válku, je-li Československo napadeno nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení.
- (2) Presidentu republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavě uvedeny, stanoví-li tak zákon.

Čl. 63

- (1) Presidentem republiky může být zvolen každý občan volitelný za poslance Národního shromáždění. Zvolen je ten, pro koho se vysloví nejméně tři pětiny všech poslanců Národního shromáždění.
- (2) President republiky je volen na období pěti let. Ujímá se výkonu své funkce složením slibu.
- (3) President republiky nemůže být zároveň poslancem Národního shromáždění, Slovenské národní rady nebo národního výboru nebo členem vlády.
- (4) Bude-li zvolen presidentem republiky poslanec nebo člen vlády, přestane ode dne svého zvolení vykonávat dosavadní funkci. Dnem složení slibu zaniká jeho mandát nebo členství ve vládě.

Čl. 64

President republiky skládá před Národním shromážděním tento slib: „Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Československé socialistické republice a věci socialismu. Své povinnosti budu konat podle vůle lidu a v zájmu lidu, budu dbát blaha republiky a zachovávat ústavu a ostatní zákony socialistického státu.“

Čl. 65

Uvolní-li se úřad presidenta republiky a nový president ještě není zvolen a nesložil slib, rovněž nemůže-li president republiky svůj úřad ze závažných důvodů vykonávat, přísluší výkon jeho funkcí vládě. Vláda může v takovém případě pověřit svého předsedu výkonem některých pravomocí presidenta republiky; na předsedu vlády přechází v té době vrchní velení nad ozbrojenými silami.

Z Ústavního zákona o československé federaci č. 143/1968 Sb. (ze dne 27. října 1968)

President Československé socialistické republiky

Čl. 60

- (1) V čele Československé socialistické republiky je president. Volí ho Federální shromáždění.
- (2) President Československé socialistické republiky je za výkon své funkce odpovědný Federálnímu shromáždění.

Čl. 61

- (1) President Československé socialistické republiky:
  - a) zastupuje Československou socialistickou republiku navenek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv, ke kterým není třeba souhlasu Federálního shromáždění, může president přenést na vládu Československé socialistické republiky anebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy;
  - b) přijímá a pověřuje vyslance;
  - c) svolává zasedání Federálního shromáždění a prohlašuje jeho zasedání za skončené;
  - d) může rozpustit Federální shromáždění, jde-li o případ uvedený v čl. 44 odst. 5;
  - e) podepisuje zákony Federálního shromáždění a zákonná opatření jeho předsednictva;
  - f) má právo podávat Federálnímu shromáždění zprávy o stavu Československé socialistické republiky a o závažných politických otázkách, předkládat mu návrhy potřebných opatření a být přítomen schůzím sněmoven Federálního shromáždění;
  - g) jmenuje a odvolává předsedu a ostatní členy vlády Československé socialistické republiky a pověřuje je řízením federálních ministerstev a jiných federálních ústředních orgánů a státním tajemníkům určuje v kterém federálním ministerstvu působí;
  - h) má právo být přítomen při schůzích vlády Československé socialistické republiky a předsedat jí, vyžadovat si od vlády a od jejích jednotlivých

členů zprávy a projednávat s vládou nebo s jejími členy otázky, které je třeba řešit;

ch) jmenuje vyšší státní funkcionáře Československé socialistické republiky v případech, ve kterých to stanoví zákon; jmenuje a povyšuje generály, jmenuje na návrh příslušných orgánů České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky profesory a rektory vysokých škol;

i) propůjčuje vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán;

j) má právo udělovat amnestii, promíjet a zmírňovat tresty uložené trestními soudy a nařizovat, aby se soudní trestní řízení nezahajovalo nebo aby se v něm nepokračovalo, a zahlazovat odsouzení;

k) je vrchním velitelem ozbrojených sil;

l) vyhláší na návrh vlády Československé socialistické republiky válečný stav a na základě rozhodnutí Federálního shromáždění vypovídá válku, je-li Československá socialistická republika napadena nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení.

(2) Presidentu Československé socialistické republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v tomto ústavním zákonu uvedeny, stanoví-li tak zákon Federálního shromáždění.

Čl. 62

(1) Presidentem Československé socialistické republiky může být zvolen každý občan volitelný za poslance Federálního shromáždění.

(2) President je volen na období pěti let. Ujímá se výkonu své funkce po složení slibu.

(3) Volba presidenta Československé socialistické republiky se koná v posledních 14 dnech funkčního období presidenta. Uvolní-li se úřad presidenta před skončením volebního období, koná se volba nejpozději do 14 dnů.

(4) President Československé socialistické republiky nemůže být zároveň poslancem žádného zastupitelského sboru, členem vlády ani Ústavního soudu ani soudcem.

(5) Bude-li presidentem Československé socialistické republiky zvolen poslanec, člen vlády nebo Ústavního soudu nebo soudce, přestane ode dne svého zvolení vykonávat dosavadní funkci. Dnem složení slibu zaniká jeho mandát, členství ve vládě nebo v Ústavním soudu nebo funkce soudce.

Čl. 63

President Československé socialistické republiky skládá před Federálním shromážděním tento slib: „Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Československé socialistické republice a věci socialismu. Své povinnosti budu konat podle vůle lidu a v zájmu lidu, budu dbát blaha Československé socialistické republiky a zachovávat ústavu a ostatní zákony socialistického státu.“

Čl. 64

Uvolní-li se úřad presidenta Československé socialistické republiky a nový president ještě není zvolen a nesložil slib, rovněž nemůže-li president svůj úřad ze závažných důvodů vykonávat, přísluší výkon jeho funkcí vládě Československé socialistické republiky. Vláda může v takovém případě pověřit svého předsedu výkonem některých pravomocí presidenta Československé socialistické republiky; na předsedu vlády přechází v té době vrchní velení nad ozbrojenými silami.

Čl. 65

Presidenta Československé socialistické republiky nelze soudně stíhat pro jednání spojené s výkonem jeho funkce.

Z Ústavy České republiky č. 1/1993 Sb. (ze dne 16. prosince 1992)

Prezident republiky

Článek 54

- (1) Prezident republiky je hlavou státu.
- (2) Prezidenta republiky volí Parlament na společné schůzi obou komor.
- (3) Prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný.

Článek 55

Prezident republiky se ujímá úřadu složením slibu. Volební období prezidenta republiky trvá pět let a začíná dnem složení slibu.

Článek 56

Volba se koná v posledních třiceti dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky. Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, koná se volba do třiceti dnů.

Článek 57

- (1) Prezidentem republiky může být zvolen občan, který je volitelný do Senátu.
- (2) Nikdo nemůže být zvolen více než dvakrát za sebou.

Článek 58

- (1) Navrhovat kandidáta je oprávněno nejméně deset poslanců nebo deset senátorů.
- (2) Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů všech poslanců i nadpoloviční většinu hlasů všech senátorů.
- (3) Nezáká-li žádný z kandidátů nadpoloviční většinu hlasů všech poslanců a všech senátorů, koná se do čtrnácti dnů druhé kolo volby.
- (4) Do druhého kola postupuje kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů v Poslanecké sněmovně, a kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů v Senátu.
- (5) Je-li více kandidátů, kteří získali stejný nejvyšší počet hlasů v Poslanecké sněmovně, nebo více kandidátů, kteří získali stejný nejvyšší počet hlasů

v Senátu, sečtou se hlasy odevzdané pro ně v obou komorách. Do druhého kola postupuje kandidát, který takto získal nejvyšší počet hlasů.

(6) Zvolen je kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců i nadpoloviční většinu hlasů přítomných senátorů.

(7) Nebyl-li prezident republiky zvolen ani ve druhém kole, koná se do čtrnácti dnů třetí kolo volby, v němž je zvolen ten z kandidátů druhého kola, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců a senátorů.

(8) Nebyl-li prezident republiky zvolen ani ve třetím kole, konají se nové volby.

Článek 59

(1) Prezident republiky složí slib do rukou předsedy Poslanecké sněmovny na společné schůzi obou komor.

(2) Slib prezidenta republiky zní: „Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“

Článek 60

Odmítne-li prezident republiky složit slib nebo složí-li slib s výhradou, hledí se na něho, jako by nebyl zvolen.

Článek 61

Prezident republiky se může vzdát svého úřadu do rukou předsedy Poslanecké sněmovny.

Článek 62

Prezident republiky

- a) jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi,
- b) svolává zasedání Poslanecké sněmovny,
- c) rozpouští Poslaneckou sněmovnu,
- d) pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády,
- e) jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy,
- f) jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu,

g) odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, a zahlašuje odsouzení,

h) má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního,

i) podepisuje zákony,

j) jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu,

k) jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.

Článek 63

(1) Prezident republiky dále

a) zastupuje stát navenek,

b) sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy,

c) je vrchním velitelem ozbrojených sil,

d) přijímá vedoucí zastupitelských misí,

e) pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí,

f) vyhláší volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu,

g) jmenuje a povyšuje generály,

h) propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán,

i) jmenuje soudce,

j) má právo udělovat amnestii.

(2) Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon.

(3) Rozhodnutí prezidenta republiky vydané podle odstavce 1 a 2 vyžaduje ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.

(4) Za rozhodnutí prezidenta republiky, které vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, odpovídá vláda.

Článek 64

(1) Prezident republiky má právo účastnit se schůzí obou komor Parlamentu, jejich výborů a komisí. Udělí se mu slovo, kdykoliv o to požádá.

(2) Prezident republiky má právo účastnit se schůzí vlády, vyžádat si od vlády a jejích členů zprávy a projednávat s vládou nebo s jejími členy otázky, které patří do jejich působnosti.

Článek 65

(1) Prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přešpek nebo jiný správní delikt.

(2) Prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu. Trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt.

(3) Trestní stíhání pro trestné činy spáchané po dobu výkonu funkce prezidenta republiky je navždy vyloučeno.

Článek 66

Uvolní-li se úřad prezidenta republiky a nový prezident republiky ještě není zvolen nebo nesložil slib, rovněž nemůže-li prezident republiky svůj úřad ze závažných důvodů vykonávat a usnese-li se na tom Poslanecká sněmovna a Senát, přísluší výkon funkcí podle čl. 63 odst. 1 písm. a), b), c), d), e), h), i) j), čl. 63 odst. 2 předsedovi vlády. Předsedovi Poslanecké sněmovny přísluší v době, kdy předseda vlády vykonává vymezené funkce prezidenta republiky výkon funkcí prezidenta republiky podle čl. 62 písm. a), b), c), d), e), k); uvolní-li se úřad prezidenta republiky v době, kdy je Poslanecká sněmovna rozpuštěna, přísluší výkon těchto funkcí předsedovi Senátu.

B

Příspěvky na semináři

„Čeští prezidenti“

(Masaryk, Beneš, komunisté, Havel)

Miloslav Bednář:

Tomáš Garrigue Masaryk jako prezident Československé republiky

Nothing is more certain than that our manners, our civilization, and all the good things which are connected with manners and civilization, have, in this European world of ours, depended for ages, upon two principles, and were, indeed, the result of both combined: I mean the spirit of a gentleman, and the spirit of religion.

Edmund Burke

Masarykovo sedmnáctileté prezidentství od listopadu 1918 do prosince 1935 se vyznačovalo dvěma rozhodujícími politickými momenty. První je zcela výjimečný a neopakovatelný. Druhý je příkladný, opakovatelný, ale ke škodě české demokratické státnosti se po Masarykovi u demokratických prezidentů neopakoval se srovnatelným důrazem. Prvotním politickým momentem Masarykovy prezidentské éry byla skutečnost, že T. G. Masaryk byl bezkonkurenční zakladatelskou osobností československého demokratického státu a zároveň obnovitelem nezávislé české státnosti po třech letech tragické ztráty politické samostatnosti. Druhým rozhodujícím politickým momentem Masarykova prezidentského období byla prezidentova výrazná péče o vybudování autority demokratických státních institucí.

Obnovitel české státnosti

U prvního momentu Masarykova prezidentství je na místě konstatovat, že vyhlášení vzniku Československé republiky 28. října 1918 domácím odbojem by se nemohlo uskutečnit, nebýt Masarykem vedené zahraniční akce během první světové války a jejího brilantního úspěšného dovršení ve Spojených státech amerických v říjnu 1918. Konkrétněji, bylo to Masarykem sepsané a 18. října 1918 v amerických novinách uveřejněné československé prohlášení nezávislosti, jež amerického prezidenta Wilsona přimělo k odmítnutí rakouské snahy o separátní mírové vyjednávání a k výzvě Rakousko-Uhersku, aby respektovalo vůli jím utlačovaných národů svobodně si zvolit politickou budoucnost. Poté, co Rakousko-Uhersko

zveřejnilo, že podmínky prezidenta Wilsona přijímá, byla 28. října v Praze vyhlášena Československá republika, k níž se 30. října Martinskou deklarací přihlásila slovenská politická reprezentace. T. G. Masaryk jako první prezident Československé republiky byl tedy zároveň jejím skutečným zakladatelem. Jeho autorita byla proto zcela mimořádná a neopakovatelná.

První prezident Československé republiky byl svým dějinným činem založení státu rovněž uznán jako autor jeho státní ideje. Masaryk výslovně založil československou státní samostatnost jako uskutečňování tradičního vůdčího ideálu české státnosti. Ten spočívá v souvislém důrazu na nezastupitelnost rozhodujícího místa individuálního mravního svědomí občanů z hlediska věčnosti; v Masarykově terminologii v náboženské, resp. metafyzické demokracii¹⁾ jako ústředním smyslu existence demokratické politické státnosti, jež má pro uplatnění náboženské demokracie postupně vytvářet vhodné institucionální prostředí. V daném směru prezident Masaryk chápal obnovený český stát v demokratické československé podobě jako republiku, kde musí být podle příkladného amerického vzoru uskutečněna důsledná odluka církve od státu. Při volbě prezidenta republiky bylo proto jak v Masarykově, tak v Benešově případě nemyslitelné, aby se jejich uvedení do funkce spojovalo s církevním obřadem. Tato nábožensky prospěšná zásada demokratické politiky obnovené české státnosti byla opuštěna až při prezidentské volbě Emila Háchy, Klementa Gottwalda a bohužel i Václava Havla, přestože Listina základních práv a svobod výslovně uvádí, že se stát nesmí vázat na žádné náboženské vyznání.²⁾ Masaryk jako zakladatel a první prezident Československé republiky byl v tomto směru příkladem realisticky a prakticky založeného filosoficko-politického idealismu.

Z filosofického hlediska je třeba zdůraznit, že Masaryk jako výslovně platónsky založená filosofická osobnost dosáhl v demokratickém duchu dávného platónského, tradičně filosofického cíle, totiž založit stát na precizních, tradicí ověřených filosofických základech. Masaryk je ve světových dějinách zatím jediný případ, kdy se tuto zakládající filosofickou

1) Srv. Emil Ludwig, *Duch a čin, Družstevní práce*, Praha 1937, s. 71; srv. V hluboké úctě a oddanosti Karel Čapek, *Masarykův ústav AV ČR*, Praha 1999, s. 122

2) Srv. Listina základních práv a svobod, Hlava první, Čl. 2 (1); srv. Václav Pavlíček, 28. říjen a česká státní idea, *Ekonom*, č. 43/24.-30.10. 2002

evropskou ideu podařilo uskutečnit politickým jednáním.³⁾ Zaujatý kritik Platónovy politické filosofie Karl Raimund Popper ve své práci „Otevřená společnost a její nepřítel“ výslovně uznává, že Masarykův politický platonismus podává jedinečný případ *liberálně založeného demokratického platonismu*.⁴⁾ Popper vzdal nedlouho před svou smrtí během návštěvy Prahy v r. 1994 Masarykově státně zakladatelskému a prezidentskému dílu výjimečnou poctu, když prohlásil, že „Masarykovo Československo bylo – podle mne nade vše pochybnost – nejotevřenější ze všech společností, které kdy v Evropě spatřily světlo světa.“⁵⁾

Pravomoci československého prezidenta

Druhým již uvedeným rozhodujícím politickým momentem Masarykova prezidentství bylo soustavné praktické úsilí vybudovat zejména autoritu vlády a parlamentu jako dvou základních prvků demokratické státnosti. Ferdinand Peroutka upozorňuje, že Masaryk proto „netoužil být prezidentem s výjimečným postavením, ba byl by to měl za škodlivé z demokratického hlediska.“ Masaryk si tedy nepřál, jak zdůrazňuje Peroutka, „aby skládáním velké důvěry jedině v prezidenta byla tato autorita podlamována. Podle jeho úsudku bude demokracie teprve tehdy bezpečně založena, až pojme trvalou důvěru v instituce vlády a v parlament. Nechtěl, aby osoba prezidentova tomu jakkoliv stála v cestě. Neboť demokracie není důvěra v jednoho člověka. Proto Masaryk nepodporoval hlasy, které se také vyskytovaly, aby ústavou byla vytvořena figura tzv. „silného prezidenta.“⁶⁾ Toto je jádro Masarykových požadavků týkajících se ústavního zakotvení prezidentské funkce, jež Masaryk jako prezident předložil Antonínu Švehlovi před jednáním ústavního výboru sněmovny o prezidentské kapitole připravované ústavy Československé republiky z r. 1920.⁷⁾

Československý prezident proto nedisponoval pravomocemi amerického prezidenta podstoupit konflikt s parlamentem. Vzorem pravomocí prezidentské funkce se místo toho stalo tehdejší postavení prezidenta ve

3) Srv. Jan Patočka, *České myšlení v meziválečném období*, Masarykův sborník VII - TGM a naše současnost (1980), Academia, Praha 1992, s. 406-7

4) Srv. K.R. Popper, *The Open Society and its Enemies*, Vol. 2, Routledge, Londýn 1996, s. 312

5) In Memoriam - Karl Popper v Praze, 3. lékařská fakulta UK PrSaha - Central European University Foundation, Praha 1994, s. 48

6) Ferdinand Peroutka, *Budování státu III*, Lidové noviny, Praha 1991, s. 959; *Ústava Republiky československé, Státní nakladatelství v Praze*, Praha 1923, par. 56-69, s. 18-21

7) Srv. Peroutka, *tamtéž*

Francii⁸⁾ (tedy samozřejmě nikoli pozdější zesílení moci prezidenta generálem de Gaullem z konce padesátých let). To znamená, že prezident Masaryk neměl právo na zákonodárnou iniciativu, nemohl iniciovat referendum, ani vydávat žádná nařízení. K tomu byla ústavou zmocněna vláda. Prezident měl řídit státní správu a zodpovídat za její nezávislost na politickém ovlivňování.⁹⁾ Postavení prezidenta Peroutka charakterizuje tak, že rozdělovalo zákonodárnou a výkonnou moc „na dvě sféry, z nichž každá má svou vlastní dynamiku a svou vlastní odpovědnost.“¹⁰⁾ Oproti parlamentu byl prezident slabší stranou, jak se sluší na demokratickou ústavu. Mohl přijatý zákon vrátit s vysvětlujícím komentářem. Parlament ale takové prezidentské veto poté mohl přehlasovat a zákon vstoupil v platnost. Prezident měl ústavní právo rozpouštět parlamentní sněmovnu a senát. Masarykova spolupráce s parlamentem byla ale tak klidná, že prezident skryté možnosti této pravomoci nikdy nevyužil. Parlament rozpouštěl výhradně na přání parlamentní většiny.¹¹⁾ Vůči vládě prezident Masaryk disponoval právem jmenovat a propouštět ministry. Tak měl být zajištěn pečlivější výběr ministrů, než jen parlamentní většinou, kde může převážit hledisko stranických zásluh a potlačit prioritní zájem státního prospěchu. Masarykovské kompetence prezidenta republiky rovněž zahrnovaly reprezentaci státu navenek, vyhlašování války, předkládání zprávy o stavu republiky, vrchní velení armády, stanovování darů, penzí, milostí, a také jmenování státních úředníků a důstojníků od šesté hodnostní třídy. Prezident se nezodpovídal parlamentu. Mohl být ale výhradně sněmovnou soudně žalován, a to jen pro velezradu. V takovém případě měl úlohu soudního tribunálu senát, jenž jej mohl potrestat jedině zbavením prezidentského úřadu a ztrátou způsobilosti jej znovu nabýt. Toto prezidentské privilegium vyžadovalo povinnost, aby prezident republiky potřeboval k výkonu všech svých uvedených pravomocí kontrasignaci příslušného ministra, který se za svůj písemný souhlas zodpovídal parlamentu. To znamená, že si prezident v Masarykově pojetí nemohl počínat absolutisticky. Ministr zahraničí musel rovněž kontrasignovat prezidentovy odpovědi vyslancům při uvedení do funkce. Prezidentova poselství musel kontrasignovat předseda vlády. Omezení prezidentovy autority v masarykovské

8) Srv. tamtéž

9) Srv. tamtéž

10) Tamtéž, s. 960

11) Srv. tamtéž

podobě první republiky také vyplývalo ze skutečnosti, že hlavu státu volil parlament, a nikoli přímo občané.¹²⁾

V porovnání s dnešním ústavním stavem byly masarykovské prezidentské pravomoci omezenější. Mám na mysli tehdejší ústavní paragraf 68, který stanovil, že „jakýkoli presidentův úkon moci vládní nebo výkonné potřebuje k své platnosti spolupodpisu odpovědného člena vlády.“¹³⁾ Podle nynější ústavy České republiky prezident nepotřebuje spolupodpis člena vlády pro jmenování soudců, předsedy a místopředsedy ústavního soudu, jmenování prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu a rovněž pro jmenování členů Bankovní rady České národní banky.¹⁴⁾ Prezident v masarykovském znění příslušného ustanovení ústavy měl oproti dnešnímu prezidentu České republiky podávat parlamentu zprávu o stavu republiky s možností doporučovat parlamentu k úvaze opatření, jež pokládal za nutná a účelná.¹⁵⁾ Výjimkou týkající se Masarykovy osoby bylo ustanovení, že prezident Masaryk může být zvolen tolikrát, kolikrát se volby dožije, zatímco jeho nástupci pouze dvakrát.¹⁶⁾ Prezident Masaryk si vymohl zvláštní ustanovení o věku prezidenta, že pro zastávání prezidentské funkce postačuje věk 35 let. Stalo se tak s ohledem na věk prezidenta Beneše, jehož si Masaryk přál mít za svého nástupce. Zde je ale třeba zdůraznit, že prezident Masaryk považoval za svého vhodného nástupce právě tak Antonína Švehlu.¹⁷⁾

Masarykova neformální autorita

Z uvedených skutečností vyplývá, že prezident Masaryk u vědomí své výjimečné autority, dané jeho vůdčí úlohou při založení státu, systematicky usiloval o to, aby jeho ústavně vymezená prezidentská funkce neumožňovala ani jemu, ani jeho nástupcům osvojit si při správě a řízení státu absolutistické postavení. Tuto skutečnost je nezbytné zásadně rozlišovat od výjimečné povahy Masarykovy přirozené, neformální autority.

Prezidentské pravomoci totiž na druhé straně umožňovaly, aby význam prezidentova postavení v první řadě závisel na prezidentově kompetent-

12) Srv. tamtéž, s. 960-961

13) Srv. Ústava Republiky československé, Státní nakladatelství v Praze, Praha 1923, par. 68, s. 20

14) Srv. Ústava České republiky, Čl. 62, odst. e-f, j-k

15) Srv. Ústava Republiky československé, par. 64, odst. 6, s. 20

16) Srv. tamtéž, par. 58, odst. 4, s. 18; srv. Peroutka, s. 959

17) Srv. Ústava Republiky československé, par. 56, odst. 2; srv. Peroutka, s. 961-963

nosti a váze osobnosti, tedy na tom, jak bude schopen uplatňovat ústavně dané možnosti svého úřadu. Zde byl prezident Masaryk velice činný a úspěšný. Byla to do značné míry jeho osobní zásluha, že se Československá republika suverénně ubránila nebezpečným pokusům o protidemokratický puč z komunistické a fašistické strany a Československo se stalo klíčovou zárukou, že se středovýchodní Evropa jako celek nestala obětí soustředěného komunistického náporu v poválečných a dvacátých letech.

Při hodnocení T. G. Masaryka jako prezidenta nelze pominout Masarykův teoretický a praktický přístup ke vztahu demokracie a odbornosti, kde často dochází k závažným omylům v posuzování Masarykova stanoviska. Podle Masaryka je jádrem tohoto problému jak v demokraciích, tak v monarchiích přirozený dualismus vládnutí, resp. vedení a nezbytně odborné byrokratické správy. Demokracie musí podle Masaryka tento dualismus překlenout jeho zharmonizováním. Jak politické vedení, tak státní správa musí být odborně kompetentní, tedy jak parlament, tak státní správa, resp. byrokracie nesmí být věcí diletantů a amatérů.¹⁸⁾ Masaryk však odmítal princip úřednické vlády odborníků. Vycházel totiž z demokratické zásady, že půdou uznání odbornosti v demokratické politice a správě musí být parlament. Existenci úřednických vlád pokládal za výjimečná dočasná řešení aktuálních krizí.¹⁹⁾ V řešení problému vztahu demokracie a odbornosti Masaryk výslovně oceňoval britskou zkušenost se státními sekretáři volenými z úředníků, parlamentními sekretáři volenými z poslanců, přizvání expertů do parlamentních výborů a instituci parlamentních výborů vůbec. Význam parlamentních výborů v Masarykově době v demokratických státech rostl a Masaryk výslovně upozorňoval, že ve Spojených státech amerických tehdy již v parlamentním životě převládá.²⁰⁾

Je-li řeč o soustavně uplatňovaném politickém vlivu Masarykovy prezidentské osobnosti, je vhodné zmínit jeho uplatňování v rámci tzv. okruhu Hradu. Prezident Masaryk se mimo rámec svých ústavních práv a povinností vázaných na výkon prezidentského úřadu snažil jako politická osobnost uplatňovat politický občanský vliv cestou prosazování svých vyhra-

něných politických názorů na domácí a zahraniční politiku. V československém politickém prostředí se mu brzy podařilo zřídit síť stoupenců v politických stranách, žurnalistice a státní administrativě, kterou soustavně užíval jako významnou vlivovou agenturu působící na veřejné mínění, politický život a chod státu. Na této činnosti prezidenta Masaryka nebylo nic nezákonného nebo protiústavního. Nešlo v žádném případě o nahrazování nebo zdvojování existujících politických struktur, nýbrž o legitimní úsilí uplatňovat na ně vliv lobbingového typu. Prezident Masaryk takto jednal v zájmu demokratické soudržnosti, stability a perspektivy mladé československé demokracie. Nikdy se například nepokoušel, přestože mu k tomu jeho ústavní pravomoci dávaly mnohou příležitost, destabilizovat stát pokusy o veřejné podrývání a zpochybňování smyslu dlouhodobých mezistranických dohod v rámci tzv. pětky, jež Československou republiku převedly přes mnohá nebezpečná politická úskalí. Zde je třeba upozornit, že tyto dohody, které do značné míry oslabovaly svrchovanost parlamentu, neměly pouze dočasný charakter a byly mnohem více svazující a omezující, než jak tomu bylo u nedávné opoziční smlouvy mezi ODS a ČSSD, proti níž se za podpory prezidenta republiky zorganizoval trojí pokus o mimoparlamentní, demokratický ústavní život České republiky závažně oslabující a ohrožující politickou změnu. Prezident Masaryk v zájmu stability státu přísně dbal, aby se státní politický život a hlavně změny vládních garnitur odehrávaly ve striktně ústavním, tedy parlamentním rámci. Přestože Masarykova prezidentská autorita byla obrovská, bylo by pro něj nepředstavitelné, aby například stál v pozadí pokusu o vnitrostranický převrat a s ním spojeného rozpadu vlády. Prezident Masaryk si byl velmi dobře vědom skutečnosti, že demokratický ústavní život Československé republiky vyžaduje jeho soustavnou osobní podporu a důraznou obranu proti úsilí o destabilizaci státu zevnitř i zvenčí.

Masaryk si jako prezident republiky neméně dobře uvědomoval významné souvislosti mezi státní demokratickou suverenitou a možnostmi vzniku demokraticky založené evropské jednoty. V této souvislosti vždy zdůrazňoval nezbytnost nalézt přirozenou rovnováhu mezi autonomizací a centralizačním směrem evropského vývoje takového typu, kde by se mezinárodnost nemohla uměle nadřazovat po tisíciletí se vyvíjejícímu, pluralitně rozrůzněnému státně národnímu základu Evropy. Demokraticky založená evropská jednota by naopak měla být součinností svobodných

18) Srv. T.G. Masaryk, Cesta demokracie III, Ústav T.G. Masaryka, Praha 1994, s. 326

19) Srv. tamtéž, s. 326-327

20) Srv. tamtéž, s. 327

státních celků, jež vyrůstá z plurality a naprosté rovnoprávnosti malých a velkých evropských demokracií.²¹⁾

Pro prezidenta Masaryka by tedy bylo z hlediska jeho výjimečného vzdělanostního záběru a politických zkušeností nemyslitelné, aby se obnovena demokratická státnost jeho země dobrovolně vzdala ústavně politické svrchovanosti, tedy státní suverenity, ve prospěch nedemokratického nadstátního útvaru, jakým je nyní Evropská unie. Takový krok by prezident Masaryk viděl jako smyslu českých dějin protiřečící rezignaci na demokratické kulturní a politické tradice Evropy a právě tak euroamerické demokratické civilizace jako takové.

---

21) Srv. „Sub specie aeternitatis“, The New Europe 1.10 (Londýn 1916): 300-05 ; srv. Masarykův zápis do pamětní knihy 1. pěšího pluku Mistra Jana Husi z 20. srpna 1917, Archiv TGM: Rusko IX-20a-27; srv. Prof. Masaryk o současných otázkách, Čechoslovák, roč. 3, č. 109; srv. T. G. Masaryk, Řeč k dobrovolcům a zajatcům na táboru lidu na nádvoří university v Kijevě 1. srpna 1917, Čechoslovák č. 105; srv. T.G.Masaryk, Nová Evropa, Praha 1920, s. 88

Věra Olivová:

Edvard Beneš – evropský státník první poloviny 20. století

Edvard Beneš patří mezi přední demokratické československé i evropské státníky první poloviny 20. století. Pro posouzení jeho činnosti je nezbytné si uvědomit, že působil v mimořádně složité a dramatické době dvou světových válek a v době existence dvou vyhrcozených totalitních proudů. Pro svobodný vývoj Československa bylo vyhrazeno necelých dvacet let demokratické první republiky a poté ovládlo zemi na šest let nacistické Německo a na čtyřicet let komunistické Rusko. Obě tato období byla současně spojena s ideovým náparem na první republiku, na její historii, na její demokratické tradice a na její nejvýznamnější představitele – na Masaryka a Beneše. Ve svém příspěvku bych proto chtěla věnovat pozornost jak osobnosti Edvarda Beneše a jeho činnosti, tak i informacím o zmanipulovaných výkladech o něm i o dějinách první republiky.

Benešův život

Edvard Beneš byl mimořádnou osobností již v okamžiku, když jako třicetiletý vstoupil do politiky. Jeho tzv. kritický realismus ho v etice přivedl k humanitní morálce a v sociologii a politice ke koncepci moderního demokratismu. Ve svých obsáhlých studiích se věnoval vědním oborům zabývajících se společností – především filozofii, sociologii, historii, právu. Byl autorem řady vědeckých publikací o vývoji politického individualismu, o národnostní otázce, o vývoji moderního socialismu a především pak o politických stranách. Jeho habilitační spis Stranictví z roku 1912 je dodnes aktuální četbou. V roce 1913 se stal docentem pro obor filozofie a sociologie na pražské filozofické fakultě, o rok později i na České vysoké škole technické a v roce 1922 byl jmenován na Karlově univerzitě profesorem sociologie.

Když v roce 1914 vypukla válka, vstoupil Edvard Beneš po Masarykově boku do politiky – do boje za vytvoření samostatného československého státu. Považoval to za svou povinnost k národu a současně chtěl aplikovat na svou politickou praxi svou vědeckou metodu a svou filozofii. Stabilita filozofických zásad i vědeckých postupů v politice patřily po celý život

k charakteristickým rysům Benešovy politiky a výrazně ho odlišovaly od politiků bezkonceptní každodennosti. V roce 1918 přispělo také Benešovo politické umění rozhodující měrou k vítězství.

Jako ministr zahraničních věcí i jako prezident republiky byl Edvard Beneš konfrontován s několika dramatickými etapami obecného vývoje. Ve dvacátých letech se snažil překonat poválečnou labilitu Evropy rozrušené válkou a revolucí a aktivně se podílel na činnosti Společnosti národů. Jeho úsilí směřovalo k vybudování mechanismů zajišťujících kolektivní bezpečnost a trvalý mír tak, jak se o to pokusil v roce 1924 v tzv. ženevského protokolu, jehož byl spoluautorem.

Ale již velmi záhy byl konfrontován s hnutím na revizi výsledků světové války, v jehož čele stálo postupně Hitlerovo nacistické hnutí. Edvard Beneš vedl s tímto hnutím od počátku úporný zápas a varoval před ním i mezinárodní veřejnost. Jako člen odzbrojovací komise Společnosti národů přispěl svými informacemi k odmítnutí žádosti nacistického Německa na vyzbrojení německé armády, prosadil zákaz činnosti německé nacistické strany v republice a usiloval i o zákaz Henleinovy strany. Při tom podporoval německé demokraty a s jeho přičiněním se Československo stalo přední asylovou zemí německých emigrantů.

Proti vzrůstající agresivitě nacistického Německa postavil Edvard Beneš blok Paříž – Praha – Moskva. Toto seskupení bylo v podstatě obdobou budoucí válečné protinacistické koalice – Atlantické charty – opřené o spolupráci Anglie, Ameriky a Ruska, která vyhrála druhou světovou válku. V roce 1938 se však v evropském vývoji realizovala varianta jiná – varianta appeasementu, varianta dohody s nacistickým Německem. Výsledkem bylo rozbití Československa v Mnichově a nedlouho poté i likvidace celého státu a jeho demokracie.

Svým mezinárodním protestem proti německé okupaci 15. března 1939 zahájil prezident Beneš novou etapu své činnosti – nový boj za svobodu Československa. Vybuďoval v Londýně exilovou vládu, která se stala členem Atlantické aliance a její armáda bojovala po boku Spojenců. V roce 1945 se Edvardu Benešovi podařilo po druhé v jeho životě dosáhnout zvrácení československého státu.

Ještě dříve než válečný konflikt skončil, snažil se Edvard Beneš reagovat na novou situaci vzniklou postupujícím vítězstvím sovětských vojsk ve střední a východní Evropě. Snažil se oslabit silící ruský hegemonismus uza-

vřením mezistátní smlouvy v Moskvě v prosinci 1943, která měla zaručit nevmešování Ruska do vnitřních záležitostí republiky. Po skončení války dosáhl pak velký úspěch, když ve spolupráci s americkou administrativou prosadil v prosinci 1945 odchod sovětských vojsk z republiky. Současně se snažil obnovit a upevnit v zemi demokratický režim. Ve svých knihách – Paměti, Úvahy o slovanství, Demokracie dnes a zítra – i ve stovkách veřejných projevů obhajoval demokracii a snažil se postavit ideovou hráz proti komunismu. V roce 1947 se pokusil využít amerického Marshallova plánu k zapojení Československa do západoevropské ekonomiky a podpisem smlouvy s Francií i do evropské politiky. Diktátorským Stalinovým zásahem byly však všechny tyto pokusy zmařeny a únorovým komunistickým převratem roku 1948 se stalo Československo součástí sovětského bloku. 3. září 1948 Edvard Beneš na troskách svého díla umírá.

Opozice proti Benešovi

Proti politice Edvarda Beneše existovala dlouhodobě mezinárodní opozice vycházející ze zemí, které postupně Československo ovládly. Každá z nich hodnotila při tom ze svých mocenských a politických pozic nejen jeho činnost, ale i vývoj onoho meziválečného demokratického dvacetiletí, období první republiky. Spolu s bojem o Československo se bojovalo i o jeho historii.

Na počátku těchto akcí stálo nacistické Německo, které vedlo proti Benešovi po celá třicátá léta nevybíravou Goebbelsovskou kampaň. Sám Hitler ho považoval – právem – za svého největšího nepřítele. Od těchto nacistických názorů se odvíjela i protibenešovská kampaň za německé okupace. Kolaborantští protektorátní politici a novináři – např. Lažnovský, Vajtauer, Moravec – opakovali teze nacistů, a tvrdili, že samostatný československý stát byl „darem prohnanych západních penězoměnců“, že demokracie první republiky bylo jen „nabubřelé podvodné slovo vlády kapitalistů a Židů“, a že teprve Říše nás „zbavila demokracie a dala našemu národnímu životu hodnotnější náplň – ideu totalitního státu.“ Beneš prý prováděl „katastrofální zahraniční politiku“ a byl hlavním viníkem mnichovské tragédie. Byl to „veřejný nepřítel českého národa číslo jedna“, „placený britský agent“, „ješitný zaprodanec Anglie a světového židovstva“, „zločinec v čele židovské smečky“, „krvavý lotr“ a pod.

Z jiného zorného úhlu, ale neméně nepřátelsky pohlíželi na Edvarda Beneše a na celou demokratickou první republiku představitelé komunistické

kého režimu v éře ruské nadvlády. Vznik Československa byl líčen pouze jako jednoznačný výsledek ruské bolševické revoluce a mnichovská dohoda byla vydávána za důsledek zrady československé buržoasie. Beneš pak byl označován za „honorovaného exponenta a služebníka západních velmocí“, který ubíjel „národní hrdost a vědomí státní svrchovanosti svými diplomatickými machinacemi a svými pletichami“ a ve dnech Mnichova „projevil strašné kapitulantsví, slabošství a zbabělost“. Benešovy knihy – obdobně jako knihy dalších demokratů – byly odstraněny z knihoven a spáleny jako odpad. Tím se informace o dějinách první republiky staly veřejnosti prakticky nedostupné a tato situace trvá v podstatě dodnes. Ideovou diskontinuitu s demokratickou minulostí pak zásadním způsobem prohloubilo dvacet umrtvujících normalizačních let.

Negativní hodnocení první republiky a Edvarda Beneše nezaniklo s pádem totality, ale přežívá v nové svobodě i po sametové revoluci. Již v roce 1991 vyšla obsáhlá reprezentativní publikace Podiven, Češi v dějinách nové doby. Vzešla z okruhu Charty 77 a jejími autory jsou právník a politik Petr Pithart, psychiatr a psychoanalytik Petr Příhoda a historik Milan Otáhal. Kniha nazírá české dějiny z univerzalistického zorného úhlu katolické církve, vyzdvihuje do popředí období baroka, nenalézá porozumění pro národní obrození, zpochybňuje existenci samostatného československého státu a odmítá jeho demokratickou reprezentaci v čele s Masarykem a Benešem.

Vznik samostatného československého státu považují autoři za „nezasloužený „ dar Dohody, za stát jehož „jepičí život a jehož roky byly sečteny již v okamžiku jeho zrodu“ a který ztroskotal „vinou Čechů samotných“ vnitřním rozkladem v době Mnichova. Jednoznačně odmítají celou Benešovu zahraniční politiku a žádají revizi „české státní ideologie“. Pro Benešovo úsilí o prosazení zásad kolektivní bezpečnosti mají pouze pohrdavé konstatování, že „o to nikdo vážně nestál“, Malou dohodu považují za „neužitečnou „ a „neslavnou“, kritizují Benešovu francouzskou i sovětskou politiku a za jedinou správnou a přirozenou orientaci považují orientaci na Německo. V závěrečném pseudovědeckém psychoanalytickém medailonku pak tvrdí, že jednou z nejpodstatnějších součástí Benešovy osobnosti byl „strach“, „strach z odpovědnosti“, neboť prý „nikdy nebyl politikem tvořivě iniciativním“.

Podivenova koncepce se stala ideovým základem pro politická hodnocení i pro publicistiku devadesátých let a podle mého názoru svými zma-

nipulovanými výklady vážně oslabuje národní identitu země a tím přispívá i k destabilizaci soudobého politického vývoje.

Závěrem

Závěrem bych však chtěla připomenout optimističtější perspektivy. Chtěla bych zdůraznit, že ani demokratické tradice první republiky, ani povědomí o osobnosti prezidenta Beneše nezanikly rozbitím Československa v letech 1938 a 1939 ani působením falečných historických výkladů. Uchovávaly se v Benešově exilové vládě, rozvíjely se v Ústavu dr. Edvarda Beneše pro politické a sociální studium, který působil v Londýně v letech 1950–1964 pod vedením kancléře Smutného a s novou silou se projevily v historické produkci šedesátých let vrcholící v době pražského jara.

A během uplynulých třinácti svobodných let vyšla řada odborně kvalifikovaných historických prací v akademických ústavech, na fakultách, v občanských organizacích uchovávajících demokratické tradice minulosti jako je např. Český svaz bojovníků za svobodu a v neposlední řadě i ve Společnosti Edvarda Beneše, která systematicky rekonstruuje rozchvácené prezidentovo dílo. Bylo by si přát, aby prostřednictvím tisku i sdělovacích prostředků a za pomoci politiků proniklo objektivní hodnocení české minulosti i do širšího povědomí.

Jiří Pernes,
Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR:

Komunističtí prezidenti

Komunistických prezidentů bylo pět: Klement Gottwald, Antonín Zápotocký, Antonín Novotný, Ludvík Svoboda a Gustav Husák. Výsledky metody jejich vlády, jejich působení, jsme měli možnost poznat skoro všichni, kteří zde sedíme. Byla to zvláštní kategorie politiků, kteří se dostali do čela státu ne proto, že by byli nejlepší, že by byli takovými výraznými osobnostmi, které by si to zasloužili, ale proto, že byli věrnými bojovníky komunistické strany. Nástup k moci byl podmíněn oddaností straně a věrnou službou jí.

Jedinou výjimkou byl prezident Ludvík Svoboda, který nebyl komunistickým funkcionářem po většinu svého života a teprve v závěru své životní éry se stal významným stranickým funkcionářem. Nicméně byl od válečných let zcela jistě sovětským agentem a vykonavatelem sovětské, později také komunistické politiky beze všech zábran a skrupulí přesto, že sám byl touto politikou postižen.

Všichni budoucí komunističtí prezidenti vstupovali do politiky velmi mladí. Jsem přesvědčen o tom, že vstupovali do politiky z idealistických důvodů, vedeni snahou pomoci ostatním, stejně sociálně postiženým spoluobčanům. Byli to všechno lidé z nejhudších sociálních vrstev, smýšleli výrazně levicově. Měli usnadněnou roli v tom, že český národ má už v genech zakódovanou levicovou orientaci.

To se projevilo mimo jiné v tom, že v období první Československé republiky zde byla silná Komunistická strana Československa, jedna z nejsilnějších v Evropě vůbec. Přepočteme-li počet členů Komunistické strany Československa na počet obyvatel této republiky, zjistíme, že patřila k těm nejsilnějším. Není náhodou, že v roce 1925, kdy se Komunistická strana Československa poprvé účastnila parlamentních voleb, získala druhý největší počet hlasů. Po agrární straně se stala druhou nejsilnější politickou stranou.

Říkáme-li, že tito lidé vstupovali do politiky jako idealisté – lidé, kteří nepochybně chtěli svou politickou činností zlepšit život lidí stejně sociálně

postižených, nebo zařazených jako byli sami, bez ohledu na to, zda prostředky, které používali, byly správné, morální nebo ne – všichni tito lidé umírali jako lidé zklamaní, jako lidé zlomení. Zklamaní svou stranou i svými možnostmi, které přestože stanuli na nejvyšším stupni státu a všichni bez výjimky si ušpinili ruce něčím, čím se provinili proti svým bližním, proti svým spoluobčanům. Ať již tím, že bourali československou demokracii, že porušovali zákony, které sami přijímali apod. Je potřeba říci, že zmíněných pět pánů nebyli politikové demokratického typu. Všichni byli kominternovskými komisaři, kteří netrpěli skrupulemi při prosazování komunistické politiky.

Klement Gottwald

Klement Gottwald se narodil v roce 1896 a zemřel v roce 1953 – v poměrně mladém věku. Začátky jeho politické kariéry byly docela trapné. Byl to podle mého názoru člověk, kterému se – a nechci ho nijak skandalizovat – nechťelo pracovat rukama. Byl vyučený stolař, který první světovou válku prožil na bojišti. Byl patrně organizačně schopný, energický člověk.

Vojenská kariéra se mu líbila víc než práce ve stolařské dílně, proto už 30. října 1918 vstoupil dobrovolně do československé armády a pracoval jako poddůstojník až do roku 1919. Je zajímavé, že v době, kdy Antonín Zápotocký stál v čele revolučních bojů na Kladensku v roce 1919 a byl za ně perzekuován nebo potrestán, Gottwald jako poddůstojník československé armády bojoval proti maďarským bolševikům na Slovensku, proti maďarské Rudé armádě, proti Slovenské republice Rad. Z dopisů, které se dochovaly, nevyplývá, že by trpěl nějakými výčitkami svědomí, že by ho frustrovala skutečnost, že bojuje proti proletářům.

Klement Gottwald chtěl dělat kariéru vojenskou, ale brzy si uvědomil, že to není ono, protože být na vojně znamená spoustu odříkání. Vojenský postup taky nebyl úplně nejlepší a tak v roce 1919 nakonec z armády odešel a v roce 1920 vstoupil do politiky – do rodící se Komunistické strany Československa. Udělal dobře, protože byl nepochybně politickým talentem.

Gottwald byl člověk zrozený pro politiku a svůj talent v komunistické straně dokázal zúročit a využít. Vsadil na bolševizaci a tu také prosadil v roce 1929 na V. sjezdu Komunistické strany Československa. To ho vyneslo do čela jedné z nejsilnějších politických stran. Když se stal poslancem parlamentu, uvedl se svou paličskou řečí, ve které vyhrožoval českosloven-

ským demokratickým politikům, že komunisté jsou tady od toho, aby jim – tedy demokratickým politikům – zakroutili krkem, a že jezdí do Moskvy se to od sovětských bolševiků učit („a vy víte, že ruští bolševici jsou v tomto směru mistry“).

Toto jeho programové prohlášení skutečně znamenalo politiku a charakterizovalo politiku Komunistické strany Československa po celou dobu první republiky, přestože v roce 1945 nebo v období 1945 – 1948 komunistická strana s Klementem Gottwaldem v čele dokázala vystupovat jako strana státotvorná a strana, která chce budovat vlastní demokratický socialismus nebo lépe řečeno, chce jít k socialismu vlastními cestami, nechce kopírovat sovětské metody.

Ačkoli KSCŠ vystupovala jako strana, která jediná byla ochotná bojovat v roce 1938 proti Němcům a bránit jí bylo znemožněno, pravý opak je pravdou. Až do roku 1938, kdy kominternu změnila svou politiku, českoslovenští komunisté vystupovali proti myšlence spolupráce se sociálními demokraty v jedné silné protifašistické Lidové frontě. A vlastně po celé válečné období, zejména v první polovině válečného období, kdy Gottwald se svými soudruhy byl v Moskvě v moskevském exilu, tak od roku 1939 do roku 1941, než Němci napadli Sovětský svaz, nenavázali komunisté nejmenší kontakt s vojenskou skupinou generála Svobody právě v Sovětském svazu, neposkytli jí nejmenší pomoc a nechali ji na holičkách proto, že Sovětský svaz měl uzavřenou smlouvu o neútočení s nacistickým Německem.

Přesto se Gottwaldovi podařilo československou veřejnost v podmínkách okleštěné tzv. Lidové demokracie budované v Československu od roku 1945 přesvědčit o tom, že komunistická strana je stranou nejlepší. V důsledku toho také v roce 1946 strana zvítězila a Gottwald se mohl stát předsedou vlády. Po abdikaci prezidenta Beneše byl Klement Gottwald 14. června 1948 zvolen prezidentem republiky (prezident Beneš zemřel 3. září 1948).

Pro Gottwaldovo prezidentování je charakteristické, že se snažil navázat na tradici československých prezidentů. Jestliže prezident Masaryk byl zván prezidentem osvoboditelem a Beneš byl zván prezidentem budovatelem, našli straničtí agitátoři a propagandisté pro Gottwalda termín „prezident hospodář“ nebo „prezident sjednotitel“ (i když těžko si představit, co zrovna Gottwald sjednocoval).

Gottwald stejně jako Zápotocký se nechal oslovovat pane prezidente, teprve za Novotného došlo k soudruhování. Novotný byl označován nejprve jako ústřední tajemník a prezident republiky a když jela někam československá delegace, tak vždy jela nejprve stranická a vládní delegace a on se nechal také označovat jako soudruh prezident.

Gottwald nepochybně nastupoval do prezidentského úřadu přesvědčen, že teď změní svět, že udělá pro československou veřejnost to nejlepší. V září 1948 však měl možnost se přesvědčit, že jeho možnosti jsou minimální. Když přišly procesy, sám zjistil, že je odposloucháván a nikdo mu nebyl schopen říci, kam odposlouchávací zařízení, které ve své kanceláři objevil, vede a kdo ho tam nainstaloval. Propadal depresi, malomyslnosti.

Zemřel jako notorický alkoholik. Když Antonín Novotný v roce 1963 v procesu postupující destalinizace vzpomínal na léta Klementa Gottwalda, uváděl, že byl kolikrát na zasedání tak opilý, že nebyl schopen ani schůze řídit a musel ho zastupovat Antonín Zápotocký. Navíc bez nějakého skandalizování je třeba říci, že to byl člověk nemocný, že byl nemocný syfilidou a zemřel v roce 1953 právě na následky této nemoci, když se vracel ze Stalinova pohřbu v Moskvě. Na jeho místo nastoupil Antonín Zápotocký.

Antonín Zápotocký

Antonín Zápotocký byl ze všech těch komunistických prezidentů nejstarší. Narodil se jako v roce 1884 v sociálně demokratické rodině. Pod vlivem svého otce Ladislava Zápotockého měl blízko k dělnickému hnutí a k dělnické straně. Ale byl to radikál, vždycky se nechal strhnout radikálním, a proto také v roce 1921 hned vstoupil do Komunistické strany Československa. Poté, co byl propuštěn z vězení, v němž se ocitl za chování ve stávce na Kladensku v roce 1919, stal se ústředním tajemníkem Komunistické strany Československa a zůstal jim až do roku 1925. Pak musel na čas přejít do ilegality, stal se však poslancem a začal působit v odborech.

V odborech Zápotocký působil až do svého zatčení Němci, kdy byl uvržen do koncentračního tábora. Po osvobození v roce 1945 zase působil v odborech až do roku 1946, kdy se stal Gottwald předsedou vlády. Když Klement Gottwald zemřel, stal se Zápotocký jeho nástupcem. Domníval se, že se stane automaticky také nástupcem v čele Komunistické strany Čes-

koslovenska jako předseda strany. Ale soudruzi se na zasedání vedení strany rozhodli, že nemají ve svém středu takovou osobnost, jako byl Klement Gottwald. Proto se rozhodli funkci předsedy strany neobsazovat a řízením strany pověřili do té doby poměrně neznámého tajemníka Ústředního výboru strany Antonína Novotného. Teprve v září 1953 dostal Antonín Novotný funkci prvního tajemníka KSČ (mimořádně v té době ještě vůbec nebyla ani ve stanovách strany).

Antonín Zápotocký se jako prezident snažil nějakým způsobem změnit politické poměry, které v padesátých letech v Československu panovaly. Jsou známé jeho projevy, třeba při otvírání Klíčavské přehrad, kdy mluvil proti násilné kolektivizaci, kdy řekl že kdo ze zemědělců chce vystoupit z družstva, že může atd. a snažil se zahájit tzv. nový kurz. Narazil však na odpor stranického aparátu v čele s Antonínem Novotným a velmi brzy na své snahy rezignoval. Nebyl to bojovník. Jeho role v čele státu i na špičce Komunistické strany Československa bývá často idealizována, protože bývá označován za „tátu dělníků“, za člověka z lidu, ale není to pravda. Události v roce 1953 po měnové reformě ukázaly, že dokázal být právě vůči dělníkům, kteří dali najevo svůj nesouhlas s komunistickou vládou, velmi tvrdý, nesmlouvavý a vybízel k velmi ostrým krokům a postojům.

Je nesmírně zajímavé zkoumat Zápotockého roli při přípravě procesů se Slánským, ale i v ostatních komunistických procesech. Zápotocký se se Slánským nesnášel od roku 1929. Když vrcholil proces bolševizace, byl to zejména Slánský, kdo prosazoval jeho vyloučení z Komunistické strany Československa. Říká se, že právě neúspěch prosadit svou vlastní politickou koncepci v čele strany a státu vedl k tomu, že v roce 1957 zemřel na infarkt. Jeho nástupcem se stal Antonín Novotný.

Antonín Novotný

Tento člověk bývá velmi často démonizován, protože bývá označován za suchopárného aparátčíka bez fantazie, bez vzdělání. Proti němu, proti jeho politice se prosadil tzv. obrodný proces v Komunistické straně a v Československu v roce 1968. Jsem přesvědčen, že to je hodnocení nespravedlivé, protože jenom díky Novotnému a jeho vnitřnímu vývoji politickému mohlo dojít k tomu, že v Československu se odehrávalo to, co bylo označeno jako zlatá šedesátá léta.

Fakt, že od první poloviny šedesátých let se českoslovenští občané těšili

relativně nebývalé míře osobní svobody, jaké se netěšili nikdy předtím a jaké se netěšili ani po roce 1968 (nebylo náhodou, že za normalizace, za Husáka se říkalo „sorry Tony“, nebo „pane Novotný, vraťte se, všechno je odpuštěno“). Novotný se nejprve vzdal, respektive byl donucen vzdát se funkce prvního tajemníka strany a potom také v březnu 1968 funkce prezidenta republiky. Na jeho místo nastoupil Ludvík Svoboda.

Ludvík Svoboda

Ludvík Svoboda obětoval svobodě a nezávislosti republiky velmi mnoho, včetně vlastního syna, který zahynul v boji proti nacistům za II. světové války. Byl to však člověk, který byl především voják, nebyl to politik. Politiku dělal naivně, politiku dělal ve službách Komunistické strany Československa. Jsem přesvědčen o tom, že sovětům, sovětským agentům nebo sovětské tajné službě se ho podařilo někdy v roce 1940 1941 zlomit a získat pro spolupráci. On tuto spolupráci uplatňoval vždy, když bylo třeba, a prosazoval sovětskou a komunistickou kartu, přestože sám dlouhou dobu nebyl členem Komunistické strany Československa.

Kariéru ve vládě zahájil jako ministr národní obrany. Z této funkce byl odvolán, byl dokonce krátký čas uvězněn a žil prakticky ve vyhnanství na Českomoravské vysočině ve svém rodném Hroznačině. Odtud byl na Chrusčovův zásah vytažen v roce 1954, stal se náčelníkem Vojenské akademie a nikdo nepočítal s tím, že se dostane zpátky do vrcholných politických funkcí. Stalo se to v roce 1968, kdy byl vhodnou kompromisní postavou, která by mohla hrát roli národního smířitele. Tragickou roli sehrál potom při moskevském jednání, když se snažil dostat odvečené československé funkcionáře zpět a přispěl k tomu, že byly podepsány potupné moskevské protokoly. Velmi tragickou roli sehrál i v období normalizace.

Za normalizace výrazně podporoval Husáka, zaštiťoval ho svou autoritou a přispěl k tomu, že to u nás v 70. a 80. letech vypadalo tak, jak to vypadalo. Ale i on skončil špatně a zlomeně. Jako prezident napsal své paměti „Cestami života“, které však nesměl vydat. Byl vydán první díl, který byl kritizován (byť neoficiálně, protože přece jenom byl prezidentem). Druhý díl už vyjít nesměl a lidé, kteří mu pomáhali připravovat paměti, byli perzekuováni a potrestáni. Když pak onemocněl, byl k tomu účelu zvlášť přijatým zákonem zbaven prezidentské funkce a na jeho místo nastoupil Gustav Husák.

Gustav Husák

Tragická postava. Byl to vlastně jediný intelektuál mezi komunistickými prezidenty. Člověk nesmírně bystrý, inteligentní, vzdělaný právník. Člověk, který měl nepochybné charisma a člověk, který byl za komunistického režimu vězněn. Byl to jeden z mála komunistických funkcionářů (byli dva nebo tři), kteří dokázali odolat mučení a odmítli přistoupit na hru, kterou po nich chtěli vyšetřovatelé, odmítli přiznat viny, které nespáchali, což mu taky nepochybně zachránilo život.

Byl ve vězení až do roku 1960. Vrátil se na amnestii, kterou udělil Antonín Novotný. Začal okamžitě politickou činnost mezi Slováky a rok 1968 ho znovu vynesl nahoru. Stal se nejdříve místopředsedou vlády, potom nastoupil po Alexandru Dubčekovi do čela Komunistické strany Československa. V roce 1975 byl zvolen prezidentem republiky. Byl jím až do 10. prosince 1989, kdy jako poslední komunistický prezident odstoupil.

Gustav Husák, ačkoliv je pro nás pro všechny symbolem normalizačního jha, se paradoxně sám pokládal za obět tzv. normalizace, protože jeho plány, jeho představy byly úplně jiné – alespoň on sám to tvrdil v rozhovoru se slovenským historikem Viliamem Plevzou. Chtěl prý sehrát úplně jinou roli, než jakou mu sověti sehrát dovolili. Také on skončil jako člověk zklamaný, zlomený politikou, kterou komunistická strana dělala a jakou směla dělat. V roce 1987 se vzdal nejvyšší stranické funkce a do roku 1989 zůstal pouze prezidentem.

Husák patřil ke skupině komunistických politiků, která odmítala řešit události v roce 1989 násilím a nepochybně přispěl svými postoji k tomu, že převrat v roce 1989 proběhl klidnými prostředky. Husák zemřel v roce 1991 v soukromí, tak jako ostatní viníci z řad komunistů. Ani on nebyl nikdy postaven před řádný soud, ale co je zajímavé – jako bývalý prezident skoro rok nedostával vůbec žádný důchod (nakonec mu byl vymezen asi 2.800 Kč). Zemřel v roce 1991.

Marie L. Neudorflová,
Masarykův ústav Akademie věd ČR:

Václav Havel a jeho politická filozofie*

Můj úkol není snadný; Václav Havel odchází ze své prezidentské funkce a v poslední době se objevují velmi kritické články k jeho působení. Jeden z nich dokonce připomněl názor filozofa Petra Rezka z počátku 90. let o Havlových názorech jako „filozofii a politiky kýče“. Nesdílím tento názor, dokonce si myslím, že jeho styl byl velmi promyšlený, nabytý nábojem sofistikované manipulace. Můj přístup k Havlově politické filozofii je tedy také velmi kritický, avšak z jiných pozic. Hlavním aspektem této pozice je přesvědčení nesmírného deficitu demokracie v jeho politických přístupech, zapadajících do převažující neoliberální politické a ekonomické atmosféry a transformace po r. 1989. Objasnění tohoto stanoviska vyžaduje několik zmínek o širším kontextu.

Deficit demokracie u Havla

Podstata Havlovy politické filozofie zapadá do postmoderních a neoliberálních přístupů, podporovaných mocenskou globalistickou vrstvou Západu. Její politická a ekonomická ideologie podstatně ovlivňovala vývoj ve střední Evropě po r. 1989. Tento neoliberalistický a neokonzervativní myšlenkový a ekonomický proud je však jen jedním z proudů západního myšlení, a obecně není považován za proud demokratický.

Tento vliv, upřednostňující zahraniční zájmy a soukromou sféru, zvláště ekonomickou, na úkor zájmů národních a veřejných, již řada západních odborníků charakterizovala jako zneužití politické nedospělosti států střední Evropy a její obecné důvěry k Západu, neboť důsledkem tohoto vlivu bylo přílišné oslabení jejich soběstačnosti a konkurenceschopnosti, i jejich kulturní a sociální úrovně. Přístupy, jejichž důsledkem tato situace nastala, byly charakterizovány jako podobné tradičním přístupům Západu v koloniích.

Celkový vývoj v 90. letech v důsledku nekritického přijetí specifických západních ekonomických a politických modelů našimi politiky, byl velkým

* Pro tento příspěvek platí ještě více než pro ostatní, že vyjadřuje názor autora, nikoli Centra pro ekonomiku a politiku (pozn. edit.)

překvapením pro českou a slovenskou veřejnost, která očekávala důraz na demokracii, na rozvíjení úrovně celé společnosti. Slovy Havla v únoru 1989 jí bylo slíbeno, že se vláda věcí veřejných „navrátí do jejich rukou“. Veřejnost tento pocit má čím dál méně a čím dál více má pocit, že většina politiků ztratila kontakt s realitou, s potřebami většiny lidí a společnosti jako celku.

Sametová revoluce se konala ve jménu demokracie, a ta zůstává legitimním měřítkem vývoje od r. 1989. Ale přijaté politické a ekonomické koncepce nedaly nikdy možnost pro rozvinutí takového stupně kontaktu s domácí realitou, s potřebami většiny lidí a možnostmi pozitivního rozvoje společnosti k prospěchu vlastní země a jejích obyvatel, který je potřeba pro efektivní rozvoj demokracie (alespoň v tom stupni, ve kterém to praktikují státy Západu). Ignorování neekonomických a nemateriálních dimenzí, které jsou neméně důležité než ekonomické, podle mého názoru zbytěčně srazilo mravní, kulturní, společenskou, vzdělanostní ale i ekonomickou úroveň většiny lidí. Zároveň neprůhlednost politiky, jejích cílů a zahraničních vlivů srazilo nadějně se rozvíjející zdravé sebevědomí veřejnosti a její možnosti efektivně ovlivňovat politické rozhodování. K tomu přispělo i to, že Západ, zvláště EU, byly předkládány jako nějaká charitativní organizace, spása pro český národ, jako cíl, kterému je nutné podřídit vše, včetně vlastní úrovně a seberespektu.

Ke kritickým názorům na Václava Havla, které prezentuji, jsem nedospěla lehce, ale na základě systematického studia Havlových publikací již z období před rokem 1989, a hlavně projevů po roce 1989, přibližně do roku 1995.* V období následujícím se základy jeho politické filozofie podstatně nezměnily, ale mají stále závažné důsledky. Jejich podstatou je deficit demokracie, naprostý nezáměr o rozvíjení demokracie a relevantní diskusi veřejnosti, bez nichž se demokracie rozvíjet nedá. Ve vztahu ke světu nejpodstatnější je jeho prezentace střední Evropy jako oblasti mocenského vakua, které je nutné naplnit cizím vlivem, bez ohledu na vlastní potřeby, tradice, možnosti a úroveň. Jeho oslava v zahraničí je úzce spojena se skutečností, že zájmy některých jeho mocenských politických vrstev bral mnohem vážněji než potřeby domácí.

* Článek, který výsledky tohoto výzkumu podrobně shrnuje a analyzuje (s podrobným odkazem na zdroje) je Marie L. Neudorl, "Václav Havel and the Ideal of Democracy". In: Historical Reflections on Central Europe. London: Macmillan Press LTD 1999, s. 116–137

Heideggerovský vliv

Vytvořil se mýtus, že politické postoje Václava Havla a Václava Klause stojí proti sobě. V nejcitlivější době transformace do začátku druhé poloviny 90. let se jejich názory v podstatě nelišily, což Havel konstatoval již v r. 1994. V té době podle jeho slov dokonce ustoupil Klausovi a přestal používat pojem „sociální cítění“. Zároveň příliš mnoho mlčel k nejrůznějším jevům, které se ukázaly jako kriminální a v rozporu i s nedokonalými existujícími zákony. Nezdá se, že neblahé důsledky, poškozující úroveň veřejnosti, budou v dohledné době napraveny.

Podle mého názoru, v citlivém období od r. 1990 se politická filozofie Václava Havla a Václava Klause doplňovala – Havel stavěl ideologické kulisy iluzí ke změnám, které Klaus uskutečňoval v praxi prostřednictvím své víry v „neviditelnou ruku trhu“. Jejich společným rysem i v současnosti je, že nejsou schopni přiznat svůj velký podíl na tom, co většina veřejnosti vnímá a cítí jako závažné destruktivní chyby transformace, ochuzující úroveň národa a země, a že se ani nezabývají otázkami efektivní nápravy. Jedinou skutečnou omluvou Václava Havla byla nekompetentní a nelegitimní omluva sudetským Němcům.

Součástí malého důrazu na aspekty nutné pro rozvoj demokracie a malého ohledu na podmínky a potřeby českého (a v první fázi i slovenského) národa, bylo i vytvoření velkého prostoru (zvláště v tisku) pro snižování hodnoty všeho pozitivního, co český národ v historii, zvláště novodobě, vytvořil vlastním úsilím. To se týká kultury, obrození, demokratických tradic, demokratického Československa po r. 1918 a jeho úspěchů pro všechno jeho obyvatelstvo, odbojů proti nacismu i komunismu, atd. Jak je možné, že Havel tak nedostatečně reagoval na tyto útoky, jak je možné, že je i často nekriticky přijímal?

A nyní konečně nejdůležitější otázka: co je základem a obsahem Havlova politického myšlení. Pro odpověď je nutné se částečně vrátit k disidentskému období Václava Havla 60. a 70. let, kdy byl trvale ovlivněn filozofií českého filozofa Jana Patočky a německého filozofa Martina Heideggera. Havel natrvalo přijímá politickou filozofii, jejímž základem je individualistický princip i v tom smyslu, že i politický systém je závislý především na charakteru, úrovni a způsobu myšlení jednotlivců.

Na jeho úroveň klade jakási nadlidská hrdinská kriteria, ale zároveň se nezabývá otázkou, jak této úrovně dosáhnout. Pomíjí nejen důležitost vzdě-

lání a výchovy pro úroveň lidí včetně úrovně politické kultury, ale i systém jako něco, co je utvářeno určitými hodnotami, vztahy, principy, zákony, co silně ovlivňuje jednotlivce, ale co jednatel ovlivňuje jen nesnadno. Jeho pojetí individualismu jako základu politiky v podstatě politiku jako oblast veřejného zájmu podemílá, neboť v sobě implikuje směřování k atomizaci společnosti, k desintegraci společnosti.

I Charta 77, s Havlovým motem „žít v pravdě“, se vyznačuje podobným nedostatkem. Havel snad skutečně věřil, že „lidem je jedno v jakém systému žijí, hlavně když slouží jejich potřebám a oni nemusí sloužit jemu“. Tomuto názoru chybí poznání, že jedině demokratický systém má potenciál trvale reflektovat na potřeby většiny lidí. Politický systém, který nedá dostatečnou možnost k politické participaci veřejnosti, k její efektivní kontrole moci tuto moc zneužije proti zájmům a úrovni většiny lidí. Je velmi pravděpodobné, že nedostatek demokratických aspektů politického myšlení chartistů, jež bylo v zajetí myšlení podobného Havlovi, bylo hlavní příčinou, proč nebyli připraveni na demokratické změny v r. 1989. Druhou příčinou mohla být skutečnost, že orientace jejich činnosti byla do značné míry určována zájmem ze zahraničí.

Havlovo přečeňování jednotlivce a jeho role v politickém systému bylo v 90. letech doplňováno pojmy „přirozený svět“, „přirozený řád“, „vesmírné“ a „univerzální“ hodnoty, a heideggerovským zaujetím s řešením nekonkrétních, vzdálených, vesmírných a globálních problémů. V tomto kontextu chybí realita, svět, který většina lidí zná, má zažitý, se kterým se může smysluplně identifikovat, v němž může mít vliv ke svému vlastnímu prospěchu i k prospěchu celku. Jinými slovy chybí zde svět, jehož identita vytváří nutné podmínky pro rozvíjení demokracie.

Negativismus

V 90. letech se Havel poměrně často vrací k procesu globalizace, a nevnímá ho jen pozitivně. Ale globalizaci předkládá jako naprosto nezbytnou podmínku „k prevenci katastrofálních konfliktů ve světě“. Do jaké míry je tento názor výrazem zvláštního idealismu a do jaké míry plní roli manipulace veřejnosti ve prospěch mocných ekonomických nadnárodních zájmů, v nichž není pro demokracii mnoho místa, zůstává otázkou.

Přesto, že se Havel demokracií jako takovou nikdy hlouběji nezabýval, postupně pronášel ostré kritiky nedostatečné politické kultury českého

národa i jeho nedostatečné politické dospělosti. Nikdy však nenaznačil, jak vyšší politické kultury dosáhnout. Snad ani neviděl souvislost s přílivem úpadkové kultury ze západu a s úrovní „českého“ tisku v rukou zahraničních vlastníků, který nejenže poctivému politickému vzdělávání nevěnoval pozornost, ale po léta se vyžíval v naprosto neomalených útocích na českou historii, kulturu, identitu i největší osobnosti. Havel výprodej českého tisku obhajoval tím, že majitelům nejde o obsah, ale o zisk, a nikdy výslednou situaci nekomentoval.

Jistě nebyla náhoda, že nekriticky přijímal revisionistické a negativistické interpretace českých dějin. Zvláště zavádějící bylo jeho přijetí interpretace 19. století jako zdroje destruktivního nacionalismu, a tím zodpovědného za katastrofy 20. století. Mnohokrát útočil proti „českému nacionalismu“, jakoby každý projev národní hrdosti, vyjádření národních potřeb, zájmů, starost o uchování hodnot vytvořených v minulosti, byl nějaký nacionalismus s destruktivním obsahem. Také pomíjel, že 19. století sehrálo nezastupitelnou roli v rozvoji demokracie a sociálního citění, a že je nepohodlné právě těm, kterým demokracie vadí.

Demokracie vadí i těm, kteří by rádi vrátili svět někam před r. 1918, a jejich snahu o změny percepce vývoje po r. 1918 a 1945. Havel jednu dobu účelově komentoval, že v důsledku přirozených sil nastává rozpad Versailleského systému a Jalty. Pojmy „přirozené síly“, „přirozený svět“ v sobě skrývají smíření s tím, že fyzicky silnější má právo na destrukci vůči slabším, jakoby nejvyšší hodnota spočívala jen ve fyzické (t.j. také ekonomické) dimenzi. Demokracie je „nepřirozená“ ve smyslu, že uznává i duchovní a mravní hodnoty a násilí jen v sebeobraně.

Vzhledem k jeho scestně absolutistickým požadavkům na úroveň českého národa, Havlovo hodnocení české veřejnosti bylo převážně negativní, čímž jistě k jejímu zdravému sebevědomí nepřispíval. Ze třiceti charakterizujících pojmů jsem vybrala jen několik typických: nenávistná, bezcharakterní, chamtivá, přízřusobivá, politicky nedospělá. I kdyby to byla pravda (jakože český národ není o nic horší než ostatní), pozitivní vlastnosti se nevypěstují jednostranným zdůrazňováním negativních, bez rozebírání alternativních přístupů.

Bylo absurdní, když Havel z negativních vlastností české veřejnosti vyvodil, že tyto vlastnosti byly hlavně zodpovědné za délku trvání komunismu v Československu. Prohlásil, že za komunismus byli odpovědni všichni

stejně, a odmítl postihnout komunistickou špičku a odstranit ji zcela z pozic moci, jakoby ti, kteří mají více moci a privilegií neměli také více zodpovědnosti. Motivace tohoto přístupu, který přispěl ke značnému chaosu, demoralizaci poctivých lidí, není dodnes vysvětlena. Muselo být přece jasné, že vrstva, která byla orientována mocensky, vždy nelocajální vůči vlastnímu národu, zneužije svých pozic proti jeho zájmům opět, třebaš v jiných, ekonomických pozicích. Tento Havlův postoj byl doprovázen nedostatečnou pozorností vůči nesmírné potřebě dobrých zákonů.

Liberalistické zakotvení

Václav Havel kladl po celá devadesátá léta značný důraz na myšlenku rozvoje „občanské společnosti“. V tomto kontextu však považoval za nejdůležitější svobodu v liberalistickém pojetí. Přehlédl nejen řadu dalších nutných podmínek, ale i to, že přemíra svobody, svoboda k destrukci, k nemravnosti, není svoboda, ale násilí. I v pohledu na roli vlády a státu přijal liberalistický koncept, v němž vláda má vytvářet především podmínky pro soukromou ekonomickou iniciativu.

Naprosto pomíjí roli státu a vlády v demokratickém systému, v němž obecný prospěch, úroveň a spravedlnost jsou neméně důležité pro roli vlády a státu, který musí být responsivní vůči potřebám všech vrstev společnosti a společnosti jako celku. Havlovo úzké pojetí demokracie jako především respektu k lidským právům přinejmenším ignoruje nejen důraz na povinnosti, ale i hodnoty, které společnost integrují (jazyk, kultura, etika, historie, vzdělání, rozvoj politické kultury, atd.) a tím umožňují demokracii.

Je zvláštním rysem Havlových kritik, že se dotýkají jen důsledků a ne příčin, a to často i těch jevů, kterým sám pomáhal k životu. Zároveň se téměř nikdy nezabývá otázkou nápravy a dokonce z oběti dělá viníka. Například, jeho hlavní kritika vůči úpadkové kultuře západu v našich kinech a televizi byla namířena ne proti nezodpovědným výrobcům a distributorům, ale proti veřejnosti, konsumentům – že tuto kulturu svým konzumentem podporují. Člověka lze nepozorovaně, manipulací postupně ztvárnit do formy docilního konzumenta, a svoboda pro tuto manipulaci je svobodou jen pro snadné zisky výrobců virtuální reality. Nedostatek svobody a prostředků pro pozitivní rozvoj lidí, je **nedostatek svobody**.

V názorech Václava Havla jsou nejrůznější rozpory a nedůslednosti. Snad nejpodstatnější je jeho víra v hodnotu jednotlivce, jeho primární roli v politice, a zároveň jeho víra v nutnost globalizace – nivelizující, v kon-

fliktu s tradiční kulturou, s širokou a bohatou identitou lidí a národů. Oslabení kultury vyrostlé z historie a velmi specifických, ojedinělých duchovních a kulturních podmínek může mít za následek jen dehumanizaci lidí a potřebu autoritativních ba i totalitních systémů (samozřejmě praviceových).

Havel si je dokonce vědom, že globalizace je v rozporu s demokracií, ale vnímá z nevyčtených důvodů tento postmoderní jev jako prioritu před demokracií a demokracii jako nedostatečnou k dosažení globalizace. Znamená to, že se západní civilizace zřekne demokracie a nastolí jakýsi totalitní expansivní systém, v němž velká většina lidí bude zbavena staletími vytvořené komplexní identity, relativně vysoké úrovně, a bude sloužit jen jako prostředek k pochybným zájmům a cílům úzké mocenské vrstvy? A proč právě český prezident vyznává tuto orientaci, jejíž podstatou je nedůvěra k demokracii, a tudíž k pozitivnímu potenciálu většiny lidí, včetně vlastního národa a naší civilizace?

Posledním aspektem Havlových projevů, který zmíním, je jejich sofistikovaná postmoderní vágnost. Téměř každý, podle svého založení, do nich vkládá jiný smysl, čímž se vytváří iluze objektivnosti a angažovanosti. Kritické a negativní aspekty projevů Václava Havla většina lidí nevztahuje na sebe, ale na druhé. Tím tyto projevy opět plní zvláštní negativistickou desintegrační roli.

Závěr

Václav Havel nedospěl k takovému pochopení pozitivní role demokracie pro úroveň většiny lidí a společnosti jako celku, které bylo v české společnosti tradiční ji od poloviny 19. století. Aplikované v praxi českou inteligencí a mnohými politiky přineslo téměř zázračný vzestup úrovně českého národa, a to navzdory existujícím celkovým poměrům. František Palacký, Karel Havlíček, T. G. Masaryk, Edvard Beneš a další si byli vědomi, že jen vnitřně silný vzdělaný národ a dobře zakotvená demokracie ve vlastním státě budou skutečným přínosem nejen k vlastní úrovni, ale k úrovni celé naší civilizace. Všichni k tomu důkladnou práci a často i finančními prostředky do oblasti školství, kultury, tisku, ekonomiky, řešení sociálních problémů, přispívali po desetiletí. Stále ještě žijeme z této práce a nikdo nemá právo toto dědictví oslabovat nebo dokonce ničit.

My a budoucnost

V blízké budoucnosti se pro firmy stane jedinou trvalou jistotou neustálá změna celkového okolí, ve kterém vyvíjejí své aktivity. Životaschopná firma se pak bude vyznačovat zejména ochotou a dovedností na tyto změny reagovat a efektivně je zvládat.

Skupina NEWTON disponuje potřebným know-how vztahujícím se k vnitřním systémovým změnám podnikatelských subjektů, po jejichž implementaci se nejen zrychlí a zefektivní jejich reakce na vnější změny, ale především si rozvinou kvalitativně lepší schopnost produkce hodnot pro zákazníky.

- Akvizice podniků včetně jejich následného řízení a správy
- Revitalizace a restrukturalizace podniků
- Reengineering podnikových procesů
- Řízení likvidity a řízení devizových transakcí
- Oceňování a finanční analýzy podniků

- Zavádění efektivních systémů řízení lidských zdrojů
- Koučování k realizaci změn firemních systémů
- Poradenství a vzdělávání

- Tvorba znalostních databází
- Zpracování, archivace a analýzy informací

NEWTON Group
Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1
tel.: 222 192 111, fax: 222 192 592
e-mail: newton-group@newton.cz
www.newton.cz